

ЩО ВИВОДИТЬ НАРОД НА ПЛОЩІ?

Вітаю вас, дорогі читачі "Слова Просвіти"!

Цього разу мій щоденник має фотосторінки — наш фотокор Олекса Ващенко увічнив учасників пікетування Адміністрації Президента, що відбулося 27 червня 2002 року. Дозволю собі невеличкий екскурс в історію. Ніхто стільки не вболівав за прийняття нового Основного Закону України, як просвітяни. Мітинги, пікети, конференції, семінари, — здається, в ті дні ми дійшли до кожного небайдужого. Вчені, письменники, сільська і технічна інтелігенція, робітники і селяни, — всі підтримували "Просвіту" у її прагненні сприяти швидшому прийняттю нового законодавства, яке мало сприяти утвердженню демократичної незалежної України.

Пам'ятаю ту безсонну ніч, яку провела на кухні біля радіоприймача, стежачи за кожним словом народного депутата Сироти, що читав проект, ловила всі "за" і "проти" у виступах, і, коли нарешті сталося, — прийняли! — чомусь заплакала, співаючи Гімн разом із рухівцями, які співали там, в сесійній залі. Тоді ж, вперше за своє життя, без звичної іронії цілими днями повторювала про себе: "наша люба, наша мила, Конституція нова..." Так, ейфорія минула, це закономірно. Конституція мала працювати, мала працювати і я, — громадянка, журналістка, поет, мати, — українка, чий права захищає Основний Закон, бо писав же поет: "...всі права вона відкрила, всі права вона дала..."

Та — чи дала і чи відкрила? І чому я — людина мирна і законослухняна, знову йду на площі, знову мітингу, пікетую, протес-

ЗІ ЩОДЕННИКА ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

тую? Чого мені бракує, врешті-решт, адже найбільше моє прагнення — писати про звичні, прекрасні речі, які роблять життя повнозвучним і неповторним?

Тому, передусім, що я — українка, не можу змиритися з тим, що в Україні дискримінується титульна нація — українці. Економічні, соціальні, екологічні, медичні чинники поволи винародовлюють один з найдревніших народів, і цей народ — мій. Я бачу корупцію й безвідповідальність чиновників, які настільки нехтують народними і державними інтересами, що навіть святе людське право — обирати й бути обраним — потоптане адмінресурсом на останніх виборах народних депутатів України та депутатів місцевих рад. Як я можу довіряти владі і шукати захисту в неї, якщо вона почала свою діяльність з обману?! Моє національне і людське самоусвідомлення — в історії, культурі, мові, релігії мого народу. Та українську історію продовжують ревізувати — не хтось, а державні достояники вирішили видати підручник історії, узгодивши його з сусідньою державою, що сторіччями утискала нашу духовність і культуру. Гарант Конституції підписує Указ про святкування цієї дати, яку слід було б оголосити чорним днем нашої історії. Найвищі посадовці не обороняють, а утискують рідну мову народу: ліквідовано Раду з питань мовної політики при Президентові України, скасовано Сектор моніторингу мовної і національної політики при Кабінеті Міністрів України (2001 рік), у вищих навчальних закладах суттєво скорочено

або й скасовано вивчення української мови та історії України, масово порушуються права українців на навчання рідною мовою.

Тим часом російськомовні ЗМІ ні-ні та й здійсмають галас про утиски російської мови... Блюзнірство, лицемірство, продажність, замовність стали ознакою тієї професії, яку я колись обрала тільки тому, що вважала її справою честі, можливістю оборонити бідного, знедоленого, розповісти про все найкраще, притаманне моїй нації, моєму народові, нашій українській мові. Нині за українське правдиве слово і мужню журналістську позицію можуть убити. Я свідомо цього, але — не можу мовчати, бо державний інформаційний простір окупований Росією. Хай заперечить мені державний канал УТ-1, чий ефір заповнений московськими варягами! Хай опростестують мої слова ті, хто відчинив двері наших "богниць культури" перед естрадними зайдами найнижчих моральних якостей! Хай примусять мене замовчати ті, хто довів книжкову справу до умиртвіння — лише кожна двадцята книга в Україні — українська, лише п'ять відсотків тиражу щоденних газет — українські, лише один відсоток фільмів, що демонструються щодня на телеканалах — українські...

Я не можу мовчати і того журналістського терпіння не вистачає спостерігати ту наругу, яка чиниться над українською церквою Київського Патріархату; я не можу попустити, коли славетні

Закінчення на с. 3

— **Пане Кириле, чи можна сьогодні говорити про існування в Україні української поп-музики і про якийсь її вплив на дійсність?**

— Так, вона існує, але її присутність на нашому внутрішньому ринку надто маленька, щоб говорити про якийсь масовий вплив. Якщо порівняти з тією ж Росією, то там частка російської поп-музики на ринку складає близько 60%. Такі ж співвідношення спостерігаються і в Польщі, Чехії, Франції. І це — нормальне явище, коли національна музика займає в державі не менше половини музичного ринку. В Україні ж присутність суто української музики не перевищує, в найкращому разі, 15%. Це — загалом. А якщо брати окремі галузі: наприклад, рекордингову індустрію чи FM-радіостанції, то тут не набереться і 5%.

Якщо за великим рахунком, то таку ситуацію не можна назвати навіть обслуговуванням інтересів діаспори чи національної меншини. Не можна, тому, що, за даними соціологічних опитувань, лише в Києві українською мовою розмовляють до 20% громадян, може, трошки менше. Але ніяк не 5%. І тут, якщо бути відвертим, іде пряме порушення прав людини. Десь за кордоном за це можна було б на державу подати до суду і виграти процес.

— **Причини такого стану речей об'єктивні чи суб'єктивні?**

— Я переконаний, що суб'єктивні. Керівники мас-медіа, які працюють у сфері культури, прикриваються демократичними гаслами, мовляв, якщо людям подобається блатняк і тюремний фольклор, то чому б не створити "Радіо-шансон". Або економічними — мовляв, на російську музику більший попит, її легше продати. Але навіть якби це була невідворотна реальність, то для того й існує держава, щоб підтримувати не чужоземну культуру, яка заповнила ринок, а культурну самобутність своєї нації. Державна політика повинна бути спрямованою в те русло, щоб формувати таку культурну стратегію, яка давала б перспективи не тільки виживання української культури, але і поширення її у світі.

Якби причини були суто економічними, ми мали б принаймні п'яту частину українськомовної продукції: і музичної, і мас-медійної. А цього немає, і це свідчить про те, що капітал і влада сьогодні зосереджені в руках тих людей, які не хочуть, щоб Україна була українською ні за культурним, ні за духовним змістом. Якщо так піде і далі, то Україна може перестати існувати як держава, тому що, коли з держави вицвітає її духовна складова, вона нічим не відрізняється від інших держав.

— **І все ж 1989 році фестивалю "Червона рута", всупереч державній політиці, продемонстрував, що в Україні є прекрасна, різностильова, різножанрова, стильна, модерна музика. Чи можливе сьогодні повторення цього феномену?**

— Так, "Червона рута" була надзвичайно яскравим явищем. Більше того,

свого часу вона спричинила моду на українське, вона сприяла широкому проникненню української пісні на периферію. Тому поява такого прогресивного на перших порах явища як "Територія А" була закономірною. Українська музика була престижною, навіть елітарною, надзвичайно різноманітною і яскравою. Тоді ж у музику прийшла і висока поезія — Тарас Шевченко, Ліна Костенко, Василь Симоненко, поети "розстріляного відродження".

На жаль, держава не зуміла оцінити цього яви-

спостерігаємо в Україні реставрацію радянського "совка" з активним насамуджуванням стереотипу "хохла", з чим прекрасно справляються Верка Сердючка, команда Віктора Андрієнка, "Джентльмен-шоу", нові КВН та інші подібні шоу. Ще однією триумфальною тенденцією є поширення лотерейної психології — коли людині мовчимо вкладають у голову думку, що можна в одну мить казково розбагатіти, не докладаючи зайвих зусиль. Іде спрощення особистості до рівня об'єкту для маніпулювання.

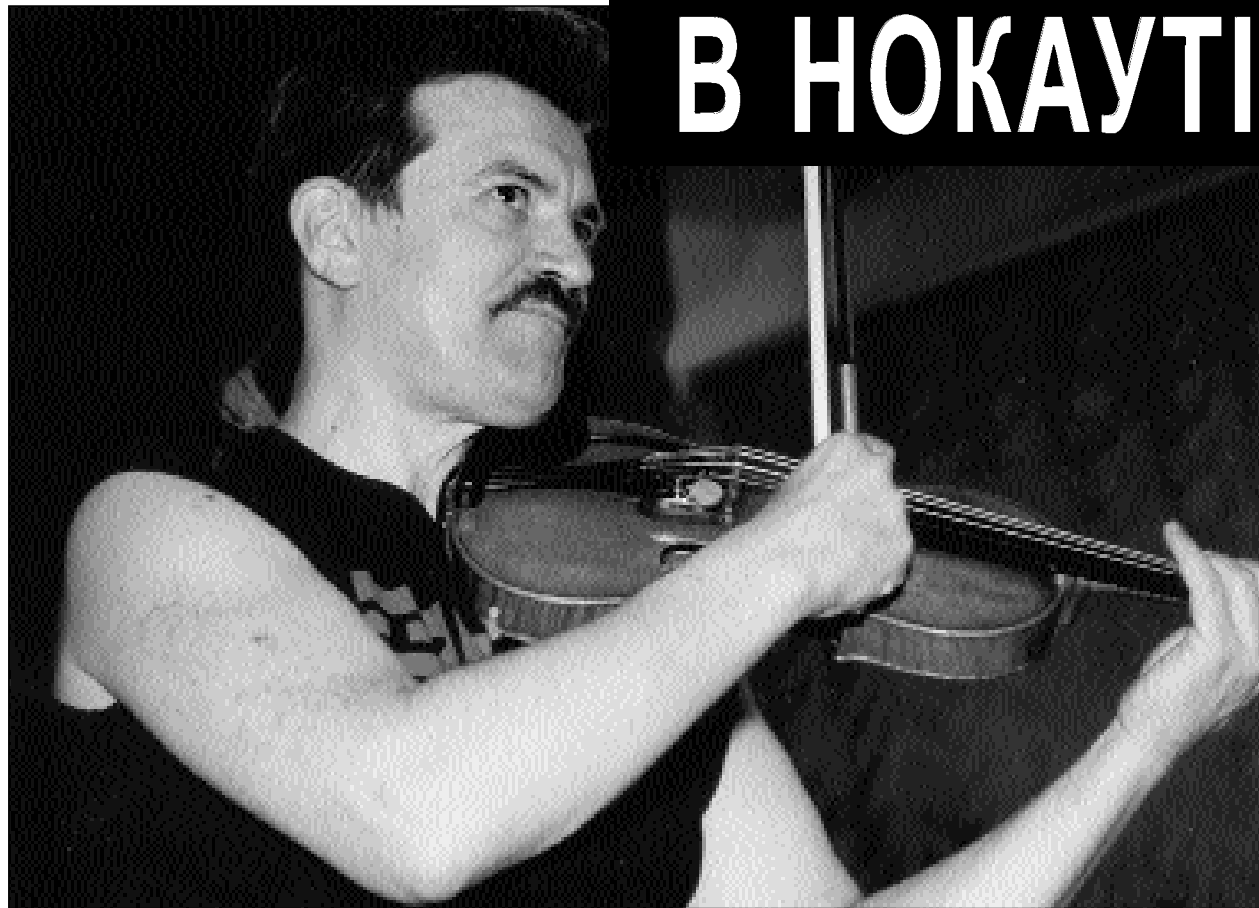
гою ЗМІ брала останній під свій контроль. Було б дивно за таких умов не скористатися можливістю активного просування своєї продукції, адже український ринок — досить ласий шматочок як для бізнесменів, так і для політиків. І ніякі регулярні турне російських зірок не лише до Києва, але і регіонами свідчать, що розрахунок російських культурних стратегів правильний. На відміну од наших.

— **Але треба ж якось протистояти цьому? Чи війну можна вважати безнадійно програною?**

віші умови для поширення російської культури і залучення інвестицій. В Україні ж люди, які стоять при владі, діють з точністю до навпаки. Я не знаю, чим це пояснити: чи їхньою недалекою думкою, чи тим, що вони є агентами російського впливу. Принаймні, як інакше можна зрозуміти те, що у нас блокуються усі спроби підняти українську сучасну музику і мистецтво загалом на нормальний культурний зріст. Тому усе, що ми спостерігаємо сьогодні на нашому музичному ринку, є наслідком професійної роботи російських

Для того, щоб зрушити справу з місця, потрібна переорієнтація державної політики на національні інтереси та зростання купівельної спроможності громадян. А ще — об'єднання на рівні продюсерів, менеджерів, вироблення спільних стратегій, щоб витіснити з ринку іноземних конкурентів. Сьогодні конкурувати з російським чи американським шоу-бізнесом на рівні лише професійної "роботи" нереально. Це повинен бути своєрідний духовний орден воїнів, які здатні не тільки присвятити себе чомусь, але й бути на рівні вимог часу: знати кілька іноземних мов, комп'ютерні технології, володіти сучасними психотехніками, бути обізнаними в менеджменті, маркетингу, інших технологіях шоу-

УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА В НОКАУТІ

Передмовою до цього інтерв'ю могли б стати слова зі щоденника Назарія Яремчука. За два тижні до своєї смерті він писав: "Україну наповнила дешевизна, примітив у гарних оборотках. Ми гордились раніше, що ми найбільш читаючий народ і дуже розумний."

На жаль, це не так.

Навала московського примітиву на кшталт "Ласкового мая", що вкрадений від німецького "Модерн токінг", створила цілковиту пустку в душах молоді, підлітків, тінейджерів. А добивають нас у власному домі-державі рес-

ща і не включилася у цей процес. Українська держава не перебудувалася на нову систему цінностей, а державна еліта і досі відчуває свою традиційну ностальгію за радянськими цінностями, за минулим. Тому ще тоді, коли Росія почала інтенсивно пропонувати в Україну старі зразки у вигляді тієї ж Пугачової чи Кіркорова, чи Леонтьєва, вони кинулися підтримувати їх, ігноруючи власне. Таким чином, українська музика за інерцією ще розвивалася сама по собі, на ентузіазмі музикантів та продюсерів, десь до 1995 року. Потім до 1998 року був період вдалої експлуатації колишніх творчих здобутків, а після відомої банківської кризи, коли рівень купівельної спроможності населення різко впав, і цей процес загальмувався.

Фактично, зараз ми

Такі тенденції тривожні, але, хоч як це сумно, цілком закономірні. Не секрет, що більшість засобів масової інформації перебувають у руках тих, кого не можна назвати українськими патріотами. Вони орієнтуються, по-перше, на радянські ретрощі-цінності (а-ля радіо "Ностальгія"), а по-друге, на нові пропозиції з Росії, де за останні роки відбулася зміна генерації, з'явилися нові артисти і капітали, які почали формувати альтернативне обличчя російської естради. Це — феномени Земфіри, Алсу, "Тату" та інших, які сьогодні диктують нову естетику і залишили позаду прогресивну колись українську музику.

Закономірним, на жаль, є те, що відбувається процес тотальної експансії іноземної музичної продукції на наш ринок. Починаючи з 1998 року, Москва цілеспрямовано за допомо-

торанні, напіввульгарні так звані шлягери із московського шоу-бізнесу. І все це споживає примітивний хохол, як вони кажуть про Україну, "страна непуганых идиотов". Справді. Правда гірка."

З того часу минуло 7 років. За цей час діагноз української культури не лише не змінився, але хвороба набула критичних виявів. Саме про причини цього явища та подальші перспективи ми вирішили поговорити із відомим композитором, продюсером, експертом з питань культури Міжнародного Фонду "Від-

— Якщо не зміниться культурна політика держави — так. Сьогодні нам потрібна щонайменше певна культурна стратегія з боку держави — раз, і ефективна податкова політика, яка підтримувала б національну культуру — два. Коли бродився Голівуд, було прийнято рішення на державному рівні про звільнення "імперії кіно" від податків, в результаті чого туди, як магнітом, почали притягуватися величезні капітали, а з ними — і актори, продюсери, комп'ютерні генії з усього світу. І сьогодні Голівуд успішно виграв боротьбу за світовий ринок із могутніми колись французькою та італійською кіноіндустріями. У нас не говорять про те, що в Росії знято ПДВ не тільки на видавничу діяльність, але і на випуск аудіо- та відеопродукції. Тобто, російська держава створила найсприятли-

стратегів, менеджерів і шоу-бізнесменів, з одного боку, а з іншого — наслідок відсутності у нас національної держави, яка могла б протидіяти цьому.

— **А що ж наші шоу-бізнесмени і менеджери від культури? Чи є у нас професійні кадри, здатні змінити ситуацію?**

— Я б уникав слова "кадри", оскільки кадри вирішують усе лише тоді, коли існує стратегія і система. А у нас же інституції національного продюсерства поки що не створено. Чому? Бо галузь українського шоу-бізнесу не настільки прибуткова, і займаються цим переважно фанатики, віддані мистецтву чи музикантам. Часто наші професіонали змушені або працювати в рамках іноземних бізнесових систем, тим самим сприяючи експансії в Україну чужої культури, або їхати за кордон.

Допомогти виправити ситуацію може тільки національна ідея, навколо якої об'єднуються патріоти, яким болить доля народу, які прагнуть щось зробити, не чекаючи, доки зникне мова, доки зникне остання дитина, яка пам'ятатиме про букви і та Є, як це описував І. Малкович.

— **Продюсери поки що не можуть нічого вдіяти. А музиканти? Є ще порох у порохівниках?**

— Український потенціал — один із найпотужніших у світі. Свідченням цього є величезна кількість вокалістів, скрипалів, піаністів, відомих в усьому світі. У нас багатющий масив фольклору, який є невичерпним джерелом для творчості. Щороку в Україні проводяться до десятка музичних фестивалів, у тому числі й дитячих, де відкриваються нові й нові зірки, які потім кудись зникають. Тому проблема не в митцях, а в тому, як підтримати і розвинути їхній талант.

Повірте, митців, які готові сказати своє слово в українській музиці, вистає. Кажу: готові, бо зараз вони відчувають певну розгубленість, здеморалізованість. Багато хто з музикантів в Україні перебувають у стані хронічного розпаду або перенапруження, яке межує з готовністю до рішучих кроків, як самогубство чи терористичний акт. На жаль, у нас часто для того, щоб бути почутим, треба щонайменше померти. Або влаштувати бунт. Як писав П. Тичина: "Щоб жити, ні в кого права не питаєш, щоб жити, я всі кайдани розірву".

І знову повертаємо до щоденника Назарія Яремчука. "Коли Міністерство культури наведе порядок із заїжджими, коли наведе "музичний порядок" у барах, ресторанах, дискотеках, як це роблять приміром, у Франції?

Де ми живемо? Хто ми?

Де сформована ідеологія нашого суспільства, нашого народу, народу трудівного, талановитого, мудрого і розважливого, але і народу, який звик терпіти наругу, насильство над собою? Що це означає? Ох, гомо-советі-

Немає на світі двох однакових людей, як немає двох однакових листочків. У своїй суті кожна річ неповторна. Тому будь-яке порівняння хибить на неточність. Однак з порівняння хочеться почати свою розповідь.

У природі зустрічаються коштовні камені, що справжню цінність здобувають лише після копіткого шліфування. Нові форми і зміст вражають відтак своєю невідомістю, багатством кольорів і тонів, а іноді, розгортаючи породу людських особистостей, осліплюєшся — перед тобою безцінний скарб чаруючої людської обдарованості і таланту. Цей скарб, на відміну від коштовних каменів, людина шліфує сама, залишаючи лише успадковану від природи основу, як і трапилося з людиною, чиє життя було зіткане з чорних і червоних ниток, назва яким музика, поезія, пісня, любов до людей, до народу свого, до своєї сім'ї. По небутті його спливає час. Зайвою окалиною відпали невизнання, невіра в його непересічний талант і зайві емоції. Незалежно від наших побажань виблискують нині і виблискуюватимуть у майбутті грані його геніальної обдарованості, грані творця, новатора і таланту потужної, як сказав би Іван Франко, сили.

Спадає на пам'ять перша зустріч з автором "Червоної руті" Володимиром Івасюком. Це був молодий, міцно збитий хлопець у синій спортивній куртці, з красивими і по-гуцульськи гордими рисами обличчя. Здоровий рум'янець підкреслював весело-спостережливий блиск його очей, а були вони, наче небо після зливи — голубими, очей, на які спадало каштанове сипке волосся. Різьблене підборіддя свідчило про твердий і рішучий характер. Володя невідвратно дивився на поля зеленої Буковини, впивався спостережливим поглядом у зелені вруна свого краю, що миготіли у вікні автобуса. Поля поволі переходили в мрійливі пагорби, віщуючи наближення справжніх синіх гір. Як писала про нього одна канадська газета, Володимир Івасюк — співак синіх гір. Він нестямно любив свої гори. В його піснях вони ставали одухотвореними героями, мріяли, співпереживали і печалилися разом зі своїм автором. У горах він знайшов червону руту, що полум'янітиме вічно у серцях людських вічним вогнем його щедрої і доброї душі, його зачарованості і любові.

Лише вчора-позавчора я став студентом Чернівецького держуніверситету, а того дня вертав додому, з радістю наспівуючи пісні "Смерічки", де брав участь. На щастя, нагодився знайомий журналіст із місцевого телебачення — Жан Макаренко. На зупинці у Вашківцях він познайомив мене з Володею. То було у серпні 1970 року. На час нашого знайомства Володя уже був автором "Червоної руті", яку запропонував редакції телебачення. Головний режисер В. М. Селезінка, який знав його як здібного скрипаля і співака, був здивований. Хлопець приніс пісню. Селезінка проніс текст пісні і запропонував "оправити" її у видовий ролик з красвидами Карпат і водограїв. На цей час ми вже в "Смерічці" співали одну з Івасюкових пісень — "Я піду в далекі гори" — надзвичайно імпульсивну й життєрадісну співанку. Виявляється, їхали вони до Косова, де пінуться напрочуд красивий водоспад Гук. Там оператор Дмитро мав зняти той видовий ролик, і Володя із захватом розписував кожен кадр, кожен куплет. Отож знайомство з тим Івасюком закарбувалось у душі і буде зі мною завжди. Зустріч і знайомство, однак, перевершили всі мої сподівання. На все життя вразила його особливість характеру — не викладати себе одразу, не обрушувати на голову співрозмовника масу інформації і лавину інтелектуальних режюмувань. Він вводив мене у свій неповторний людський світ поволі, розкриваючись щоразу несподіваними закрутками залюбленої у гори, в людей душі, ще більше несподіваного і жаданого залишав на потім. До кінця не розкриваючись, він не давав найменшого приводу пізнати себе у всій своїй складності. Мошу лише з впевненістю судити, що Володимир Івасюк жив у чотирьох вимірах. Це був Поет, Композитор, Художник, Людина. Віддати перевагу якомусь одному важко, як і нелегко знайти кожному точне формулювання. Залишається крок за кроком відтворювати його будні і свята. Цим короточасним святам,

власне, більше передували будні, мозольні і напружені, для яких напружена праця залишала короткі години перепочинку.

Першими виконавцями "Червоної руті" — критики, музикознавці і звичайні шанувальники естрадного мистецтва вважають мене і Василя Зінкевича. Це твердження пішло гуляти між людей з легкої руки самого Володимира Івасюка, який завжди зичив популярності своїм колегам і друзям, але пальма першості належить не нам, а самому автору популярного твору. Композитор і поет Володимир Івасюк сам володів чудового тембру і краси голосом, який і окрилив "Червону руту" зі сцени Чернівецької студії телебачення. Цей варіант і слід вважати оригіналом. Наш — просто відомий ширшому загальному слухачів. Свого часу пісня на фоні падаючої бистрої води з-під Гука, водограю побіля Косова в Карпатах, обійшла екрани України і надовго заповонила серця людей.

Непомітно ніби, але впевнено і дуже сходилла його зоря. Шкода лише, що була вона серпневою, короточасною на життєдайне світло. Однак на небі творчості залишила вона незгасний світ. Зоря ця горіла тільки для людей.

Екран багато сприяв його популярності. Добре пригадую жовтневий день 1970 року, після третьої пари відкликають мене на Театральну площу, де готувалася передача "Камертон доброго настрою". На вулиці стояв погожий осінній день, день, ко-

— поезія найвищої проби.

Не знаю я, коли сюди
прийду,
Та залишаю замість
себе квіти,
Ті квіти, що знайшов
у саду
Для тебе, для тебе
я...

Не зітреться ніколи у пам'яті найбільш творчий і тому напружений до неможливого період перед зйомками фільму, коли безсонними ночами сиділи ми на телестудії. Запис фонограми робив знайомий вже Василь Стріхович. Репетиції. Оркестри. Апаратура. Сотні дублів. Переспівано стільки ж пісень. Не знали спочинку не тільки режисери фільму, але й Володя, Софія, Левко, Василь і Марійка Ісак. Над ранок буквально валилися з ніг, але, ледь вийшовши на вулицю, почувши щебет негмамовного птаства, ми ніби відроджувалися. Володя наспівував фінальну пісню про поїзд.

На швидких поїздах

НАЗАРІЙ ЯРЕМЧУК: СПОГАДИ ПРО ВОЛОДИМИРА ІВАСЮКА

ли люди вперше почули у Володиному виконанні "Червону руту" і "Водограй". До самої площі було не пройти. Її обступили сотні людей. З вікон медінституту, де на той час навчався Володя, визирали студенти, сонце сяяло у променях бабиного літа, а над Чернівцями лунали пісні Володимира Івасюка, що сидів на лаві під деревами — смерічками, ялинками (їх недавно викопали і пересадили на інше місце) та розмовляв із дівчиною. Для камери він був недосажним. Увага операторів зосереджувалась на безпосередніх учасниках передачі, на Софії Ротару, скажімо. Вона співала пісню "Валентина". Співала натхненно, вражаючи. Подальший злет її тісно пов'язаний з іменем Володимира Івасюка.

Зі сходинки на площі я співав, пригадую, "Юність смерек, мов незрівнянний світ краси...". Оддалік стояли добре знайомі мені Валерій Громцев, Левко Дутківський, Марія Ісак, Софія Ротару, Василь Зінкевич, Василь Селезінка, Василь Стріхович. Останній, тон-режисер місцевої студії телебачення, першим записував на плівку пісні композитора Володимира Івасюка і всіх тих, хто був на площі. Через камеру ми несли глядачам світ не лише краси, але й своїх почувань і мрій. Багато хто з імпровізованої сцени передачі "Камертон доброго настрою" виглядав своє майбутнє. Не один пов'язував його з людиною, що все ще сиділа на лаві під ялинами. Отже, 13 жовтня 1970 року — це день народження "Червоної руті" і "Водограю", що дивно, пісні прозвучали одночасно, а визнання їх людьми було різне. "Червона рута" одразу затьмарила не лише "Водограй", але й інші пісні.

Після "Камертону доброго настрою" друге життя "Червоної руті" дав однійменний фільм режисера Романа Олексіва. Це своєрідна стрічка з участю цілого сузір'я талантів нашого краю. На чільному місці стояв, звичайно ж, Володя, чимі піснями — "Я піду в далекі гори", "Водограй", "На швидких поїздах" — стали справжньою окрасою стрічки. А чого тільки варта його поезія до пісні Валерія Громцева "Залишені квіти"! Я ніскільки не обмовився

Подолаю свій шлях.
Хай летить до мети,
І легка моя путь —
Здогадались, мабуть, —
Нових друзів я хочу знайти...

Нарешті, у сінокошому серпні, учасники зйомок зібралися в Яремчі. Володя приїхав з нерозлучною гітарою, разом з якою він перейшов на одну мою фотографію. На композиторові джинси, синій спортивного крою светр. Володя стоїть у колі друзів, перед якими стелиться чарівний світ Карпат. Погляд його ледь замряний. Голова горділиво відкинута назад...

У Яремчі він часто наспівував одну мінорну французьку пісню. Інтерпретував її напрочуд вдало. Цю пісню співав він в автобусі, коли ми вертались зі зйомок. Співав, задумливо вдвигляючись через заплакані від дощу вікна на присмирнілі гори.

Якщо дотримуватися строгої хронології подій, згаданим зйомкам передували наші зустрічі у Вишніці. До гірського райцентру він приїжджав ранковим поїздом, проводив з нами не одну годину. В результаті народилося чимало оркестрових пісень, цікавих задумів. Наприклад, пісня "Відлуння твоїх кроків", котру згадую я у хвилини душевного сум'яття. Заспівати її Володя запропонував Василеві і мені. Після прослуховування зійшлися на думці віддати твір моєму напарникові по сцені. Вона й прижилася в репертуарі Зінкевича.

З вишницьких зустрічей Володю пам'ятаю завжди веселим і переповненим задумами. Він носив при собі нерозлучний кавового кольору портфель, у якому, крім книг, зошитів, білого халата і стетоскопа, завжди лежав чистий нотний папір. Любив Володя свій портфель по-особливому. Завжди з якимось побожним трепетом клацав замком, витягаючи нові твори. Згодом придбав польський чемоданчик, але запам'ятався він чомусь менше, хоч теж вигойдував його задуми, супроводжував у дорозі. Не менше од валіз дорозі мені спогади про його появу в Будинку культури, ручкався і сів за стареньке фортепіано. Починав наспівувати...

Одного разу Володя приїхав до Вишніці як ніколи веселий, викликав нас з Василем з Будинку культури і дорогою мовив: "Ану, хлопці, послухаєте зараз..."

Володя сів на найближчу лавку і заспівав:

Ой зробив хлопчина та й дві красні
скрипки,
Розділив надвоє снів своїх красу...

Я не відривав погляду від обличчя композитора. Воно було одухотвореним і непроникним. За його настроїв більше промовляв голос — напрочуд міцний, сталевий і водночас ніжний та розлогий. Цей голос проникав у всі закопелки серця, оживляв легенду і віддалявся-віддалявся, залишаючи по собі біль і терпкий щем.

Ділося нам зустрічатися, але жодного разу не бачив його за робочим столом у чернівецькій квартирі. Складалося враження, що Володя, вічно рухливий, палкий любитель мандрівок, ніколи не замикає себе у чотирьох стінах. Побувавши перший раз у помешканні, я щиро поспівчував йому. Жила сім'я Івасюків по вулиці Маяковського. У Львові йому теж випала вулиця з такою назвою. Телефонний апарат не переставав дзвонити. Добрі знайомі і люди, яких він часто і в очі не бачив, не давали йому спокою. Де тут було до праці!..

Цього разу Володя запросив мене і Василя Зінкевича. Сім'я Івасюків отримала нову квартиру, приводила її до ладу. Донедавна композитор негмамовно бігав по ґаздівству, шукаючи то замки, то шпаклівку, то фарбу, а тепер чекав нас із таємничою посмішкою.

— Так що, діду, треба їхати до Москви. Викликають на "Пісню-71", всесоюзний фінал. Під оркестр Силантєва ти, Василь і я повинні заспівати "Червону руту". Аранжувати пісню доведеться мені особисто. Для великого складу не пробував ніколи, але треба...

Побачивши в наших очах радість і схвалення, Володя сів за свій рояль. Взяв ля-мінорний акорд.

— Отут, я думаю, — сказав він, — краще буде, якщо замість жіночого голосу

прозвучить гобой...

До Володі на квартиру ми приходили кілька днів поспіль. На телефонні дзвінки просто не зважали, поринувши з головою у роботу. На своєрідних репетиціях Зінкевич і я наспівували пісню, а він зв'язав оркестровку.

Майже усі оркестровки, до речі, Володя завжди писав сам. Кожну він сприймав, наче "уберю" людини. Часто любив повторювати: "Від того, як одягнеш пісню, значною мірою залежатиме її звучання". Йому як авторові легко було знаходити найпотрібніші шати. Особливо він полюбляв писати партії "для дерева", тобто для дерев'яних духових інструментів — гобоя, флейти, фагота. Під час наших репетицій на його роялі лежали також томи для оркестрування великих симфонічних творів. Вони ніби виявляли його давні наміри підкріпити свої знання консерваторською освітою.

До Москви вилітали ми грудневим холодним ранком. У літаку, тримаючи ноти на портфелі, Володя дописував оркестровку. До надсадного реву двигунів його пам'ять долучала голос флейти, гобоя, скрипок і... хвилювання, хвилювання...

На Буковині ми залишили справжню золоту осінь. Москва зустрічала снігом. Він збивав нас із ніг на аеродромі в Биково. Ледь дотягнулися до електрички. Впавши у крісла, полегшено зітхнули.

Фінал конкурсу "Пісня-71" зібрав чимало зірок тодішньої естради: Магомаєв, Хіль, Кобзон, Зікіна, початкуючий Лещенко... Десятки відомих імен. До участі у конкурсі допускалися навіть композитори без консерваторських дипломів. Тепер їм чомусь закрито дорогу. Через необдумане, як на мене, обмеження, скільки чудових пісень ми не почули взагалі або ж почули з непростимим запізненням.

Наш вихід на сцену. Ми з Василем з'явилися у білих, стилізованих гуцульських костюмах. Сліпуче сяяли прожектори. Телевізійні камери, наближення хвилюючої хвилини відчутно зв'язували поведінку. Та ще великий симфонічний оркестр. Після заключного голосу гобоя ми взяли перші ноти. Після конкурсу критика назвала наш виступ визначним. Володимирові Івасюку було вручено диплом лауреата фестивалю і мініатюрний рояль з написом "Пісня-71". Усім нам ще подарували метрові макети Останкінської вежі, де ми залишили один одному автографи. Це немеркнуча пам'ять про наше перше перебування у столиці.

Не минуло й року після виступу на "Пісні-71", як "Смерічка" на крилах "Водограю" і "Горянки" Левка Дутківського стала лауреатом Всесоюзного телеконкурсу "Алло, ми шукаємо таланти!". Йому передувала, до речі, не менш хвилююча для нас подія — півфінал у Чернівцях. Він проходив у Мармуровій залі університету. З мікрофоном у руках до Володі підійшов ведучий програми Саша Масляков. Композитор від хвилювання почав було червоніти, але швидко опанував себе:

— Вчуса в медінституті. Пишу пісні. Мій улюблений ансамбль "Смерічка"...

Володя говорив повільно, виважуючи кожне слово. Дехто пам'ятає, напевне, його інтерв'ю в телепередачі. Немає сенсу його повторювати. Залишається лише додати, що говорив він чистісіньку правду. Не загравав із глядачем. Дивуватися не доводиться, бо акторства він не терпів, хоч популярність серед шанувальників естрадного мистецтва, специфіка творчості композитора створюють відповідно сприятливий ґрунт.

Виступали ми також на заключному концерті "Пісня-72". Наш "Водограй" здобув популярність. Володі, з-поміж інших маститих композиторів, було вручено знайомий мініатюрний рояль — другу нагороду за участь у фестивалі всесоюзного рангу.

"Смерічка" на якийсь час згорнула свою діяльність. Здавалося б, мало запанувати затишшя, але то тільки здавалося. За ансамблем закріпилася слава першого ВІА України. Пісня і фільм "Червона рута" дали назву колективі Чернівецької філармонії на чолі з Софією Ротару. Через рік у Дніпропетровську виник ансамбль "Водограй", а про любов глядачів вже годі й говорити. "Смерічка" пустила в нашу землю, людські серця глибоке коріння.

З якогось часу обласна філармонія почала вести переговори з окремими учас-

никами ансамблю. Левко, Василь та я приватно з Вишницею не захотіли. На професійну сцену подалася лише Софія Ротару, яка включила до свого репертуару чимало наших пісень. Це, крім "Червоної руті", "Водограю", "Відлуння твоїх кроків", "Залишені квіти", "У Карпатах ходить осінь" Левка Дутківського, згодом надійшла черга і до "Двох перстенів", "Пісні...", "Двох скрипок".

Але спокуса "великої сцени" взяла все-таки гору. З першого квітня, після довгих "торгів" і обіцянок з боку тодішнього заступника директора філармонії Фаліка, "Смерічка" офіційно почала вважатися колективом філармонії. День сміху обернувся для нас майже плачевно. Жодна з умов не була виконана. Попри все, любов до мистецтва та можливість нести зі сцени кращі твори естради примусили забути про тимчасові труднощі. Ми спалили мости до повернення у Вишницю на самодіяльну сцену. Попереду були нові зустрічі із самотнім і талановитим композитором Володимиром Івасюком.

По довгій перерві Володя зустрівся зі "Смерічкою" у Києві, де ми готувалися до відповідальних концертів. Натхненний, як завжди з гумором, він любив смачно посміятись і своєю веселістю заряджав інших; споряджений ластами і підводною рушницею, затримався з нами, щоб показати кілька нових пісень, хоча його чекали у Бердянську, на батьківщині матері, батьки.

У Київській філармонії є дуже гарний старовинний зал і чудовий рояль, не знаю, який вигляд має той зал після реконструкції зараз, але коли Володя загравав нову пісню "Два перстені", він став у стократ краший. Ця пісня і понині у моєму репертуарі у віночку по-пурі на теми пісень "Смерічки". Там є і "Червона рута", "Водограй", "Золотоволоска", яку він чомусь не любив і завжди просив зняти її, не записувати на платівку, не співати на телебаченні, але на диво, ця пісня завжди подобалася людям, і понині приходять на сцену записки, листи, щоб виконати цю пісню або прислати ноти і слова.

Того ж літа в Криму проводився перший всесоюзний фестиваль "Кримські зорі", який пізніше перетворено у міжнародний, і на закінчення його до Сімферополя засмаглий, чорний як негр, приїхав Володя. Колектив поїхав додому поїздом, а я і Володя летіли літаком. Ми поспішали вулицями полуденного, спекотливого міста до філармонії, у прохолодний затишок залу, де було форміліано. На той час у мене було кілька задумів по вокалу, по манері виконання голосового діапазону, і я вдячний йому, що у скрутний момент одержав потрібну пораду і допомогу.

Раптом він своїми немусичними пальцями зробив стрімкий пасаж на фортепіано і заспівав нову пісню, яку я, на жаль, не заспівав:

Коли між нами не було нічого...

То був уже новий Володя. Відчувалася філософія як у віршах, так і у музиці, тонке відображення високих нюансів любові, переживань пронизувало твір невидимими променями справжньої поезії, поезії-музики.

Володя з сестрою Галиною перевелися на навчання до Львова. Наші зустрічі стали нечастими. Доля залишилася до нас прихильною. І він попросив нас допомогти в організації концерту для студентів Львівського медінституту.

Число 13 мала квартира у Львові, куди Володя невдовзі переїхав, вступивши до тамтешньої консерваторії і заодно закінчуючи медінститут. Незважаючи на свою так звану "нещасливість", воно не принесло студентові-композитору несподіваних прикрас. Навпаки, зі Львовом пов'язаний більш плідний період його творчості. Що могло дати навчання у Чернівцях? Одні неприємності. Його натура не вклада-

ся у звичні рамки вузу, надто вже "випирала" пристрасть до творчості. Нікому не секрет, що навіть до медінституту, крім людей, покликаних до медицини, приймають спортсменів і артистів, на різні необхідні випадки. Володя був приємним винятком, по-справжньому творчою людиною, якій наука давалася також легко. Це зможе підтвердити кожен з викладачів інституту, що зараз живі-здорові. Однак вчитися йому було важко. Вислів "у своєму краї пророків нема" спрацював безвідмовно. Популярність композитора і клопоти звичайного студента зжитися не могли, були добрим підґрунтям для заздрісників. Дехто аж надто ревниво дбав за честь вузу, замість любові і доброзичливості створював йому байдужість, а почасти і відверте глузування з покликання. А у Львові Володя чекали умови, сприятливі для закінчення інституту і вступу до консерваторії. Табличка з цифрою 13 на дверях його квартири вигідно підкреслювала "справжню турботу" про талант.

І ось під вечір ми виїхали у напрямку Галичини. Першою перешкодою на шляху був міст через бурхливий Черемош. Ни-

Володимир Івасюк та Софія Ротару під час концерту. Фото з музею Володимира Івасюка, м. Чернівці

нішнього мосту з Вишниці на Кути ще не було, транспорт, навіть пасажирський, йшов убрід. Ніколи не забути відчуття, коли переповнений автобус натужно долав дикий опір води, перевалювався з каменя на камінь і досить прозоро обіцяв перекинутися. Ще скоріше мав загложити двигун. Не одному з нас, як ми згодом дізнавалися, думалося: "Зупинись техніка посеред течії — прощай, щасливе майбутнє ансамблю". На щастя, все обійшлося гаразд, але шлях "Смерічки" потім був не з легких, схожим на дорогу через оспіваний Черемош.

Древній Львів зустрів ніби трохи похмуро. Згодом ми переконалися, що за його похмурістю, як у людей, ховається не підробна краса і велика щирість. Люди міста Лева зустріли наш виступ, ба ще раніше прибуття, несподівано приязно. Концерт проходив в академічному театрі імені М. Заньковецької. Ставлення львів'ян до ансамблю ми зауважили вже з того, що до зали було ніяк пройти. Перед диверма юрилися сотні людей. На сторожі нашої безпеки стояв наряд міліції. Вдавалися до службових заходів. Любов до улюблених артистів прокладала дорогу ще не через такі "пробки". Ця любов часто супроводжувалася дружніми оплесками. Концерт, що називається, пройшов "на ура". Наприкінці спалахнули справжні овації, особливо після того, коли на сцену вийшов Володя. Вдячність публіки невдовзі змусила взагалі забути про тимчасові наші труднощі. Це

найвища оцінка, яку тільки може бажати собі служитель сцени. Вона не зрівняється навіть з найвищими відзнаками і захвалюваннями преси.

Не можу не пригадати виступ "Смерічки" після присвоєння їй обласної комсомольської премії ім. Героя Радянського Союзу Кузьми Галкіна. 1972 рік. Звітний концерт з нагоди знаменної події. Проведення його пропонувалося в актовому залі університету. Ще задовго до концерту п'ятачок по сусідству був заповнений ущент. Найбільш енергійні шанувальники "Смерічки" рвуться у двері. Чергові з обкому комсомолу розгублені. Зал не може вмістити навіть п'ятої частини бажаючих. Якись спритники почали дертися на другий поверх, аби проникнути всередину через розбите вікно по водостічній ринві. Досі не пам'ятаю яким чином, все-таки мені вдалося пройти крізь двері. Найкраще було, звичайно, сховатися у тиші роздягальні. Відносний, звичайно, бо зовсім поруч інструктор обкому комсомолу викликав наряд міліції, а наша чергова адміністратор ще не приїхала, та чи допомогла б і вона навести порядок. Відсутність квитків і малі розміри залу — навряд чи такі аргументи поділяли б на бажаючих потрапити на концерт.

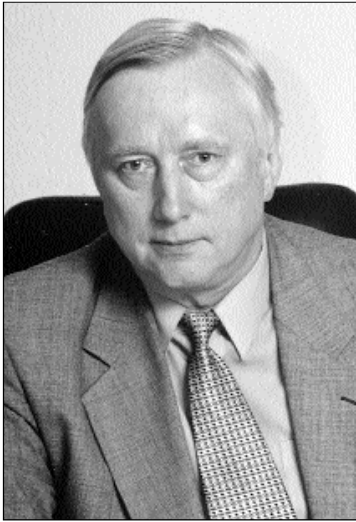
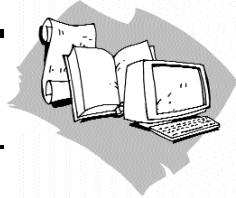
Невдовзі у засклені двері службового входу постукав розпашілий Володя Івасюк. Не знаючи його в обличчя, чергова навідріз відмовилася його впускати. Довелося все пояснити. Композитор зайшов до середини без жодного гудзика на пласці. Сестра Галя стукала йому крок у крок. "Що ж то діється, діду — запитав він зі своїм традиційним зверненням, — так, чого доброго, солістів навіть не пропустять. Ви всі у зборі?".

Невдоволення у голосі не було. Володя радів прихильності глядачів, але не тією радістю, яка заважає людині бачити різницю між прихильником "за переконаннями" і "за модою".

Володимир Івасюк був переконаний, що справжня цінність ансамблю перебуває у прямій залежності від тривалості глядацької любові. Ділив публіку на секундних і справжніх, котрі не відкидаються від улюбленого колективу навіть тоді, коли загаль скидає його з п'єдесталу, на який сам же і зніс. До творців сценічного дива прихильники часто ставляться сліпо. Ці прихильники приходять і пропадають, до зали веде кожного менше потяг, більше — мода, тотальне визнання або ж випадковість. Вмостившись зручніше у кріслі, вони хочуть — і край тут! — чути лише те, що їм до вподоби, не роблячи знихок, але Володя ніколи не йшов і не радив нам іти на компроміс із глядачем. Передусім — мистецтво. А воно — річ примхлива, виключає з себе "золоту серединку", названу кимось рятівною.

Володимира Івасюка визнавали як талановитого композитора і водночас любими. Не кожному дано поєднувати в собі часто діаметральні поняття. Йому вдавалося. Його оголошували "улюбленим", але він особисто такого підходу не сприймав. Шануючи любов і похвалу людей, яких цінував, автор "Червоної руті" досить поблажливо ставився до ажіотажу збоку. Володя добре знав про жорстокість глядача. Застілля, зустрічі, компліменти і часте зловживання спиртними напоями позначаються неодмінно на вимогливості до себе, призводять до переоцінки власних можливостей. Поволі ідея втрачає непересічні якості і прописується в межах досяжності. Непростимо боляче, коли поблажливості і вино взаємозв'язані.

...Що ж то робиться, діду? — промовив Володя, потираючи синець під лівим оком. Обернувшись до сестри, він додав, — ось тобі, Галя, і "Смерічка"! Ти коли-небудь сподівалася на подібне?!...". Це був не тільки успіх "Смерічки". Можливо, лише на третину. Дві частини його Володя міг приписати собі, своїм пісням, за які часом одержуєш синці і втрачаєш гудзики...

Михайло Филімонович СТЕПКО обіймає посаду заступника державного секретаря Міністерства освіти і науки. Він — обіцяний у минулому числі тижневіка гість редакції, що компетентно відкриває офіційну та неофіційну сторони “життя” нашої системи

— *Михайле Филімоновичу, як Ви оцінюєте рівень освіти в Україні сьогодні?*

— Наші кращі університети дозволяють говорити про те, що ми можемо входити у європейський і світовий освітній простір повноцінно. В абсолютному вимірі оцінити вищу освіту окремої країни не можна, але є рейтинги, де наш Київський Національний університет імені Тараса Шевченка посідає серед елітних вузів світу 18 місце. Одним з кращих в Україні визнано вищі навчальні заклади м. Києва, а також вищі навчальні заклади у Харкові: Національний університет ХПІ, Національний авіакосмічний університет, Університет радіоелектроніки. У сільськогосподарській галузі явним лідером є Національний аграрний університет, член Асоціації сільськогосподарських вузів світу, президент якої — саме ректор нашої університету Дмитро Олексійович Мельничук. Щодо рівня якості та конкурентоспроможності наших випускників — то він неодноразово визнавався багатьма міжнародними комісіями, зокрема з Ради Європи, таким, що відповідає нормам. Встановлено контакти між нашими і закордонними вузами, співпрацюємо за програмами Tempus Tacis... Діалог наш — партнерський, немає тут старших і молодших братів. Це нам дозволило підписати Лісабонську угоду про визнання кваліфікацій вищої освіти, зараз працюємо, щоб приєднатися до Болонської конвенції. Думаю, що до 2010 року, як це планується, в Європі буде створено єдиний освітній простір і наші вищі навчальні заклади будуть там. Тому не варто піддаватися загальній депресії, політичному нагнітання і паніці. Переді мною — дані Human Development Report 2001 року, що збиралися й аналізувалися незалежними експертами у 162 країнах світу. Україна, таким чином, за комплексною оцінкою усієї системи освіти потрапила до країн із середнім розвитком. І це — погляд не наших експертів, які щодо України, відверто кажучи, можуть мати певні політичні упередження.

Професійний рівень випускників не може бути однаковим, але сьогодні плануємо ввести загальні стандарти на кожен із науково-освітніх рівнів, одним із компонентів “стандарту” має бути тестування. Такий зріз є звичайним явищем у розвинених країнах, він допомагає визначати реальну конкурентоспроможність випускників, однак наші науковці, освітяни і самі студенти сьогодні категорично проти таких

МАЙБУТНЄ ПОЧИНАЄТЬСЯ

зрізів: “стандартизація освіти — мінус”, “наука і освіта — творчі сфери, не можна її вимірювати у якихось кількісних показниках”... Стосовно попиту, то такий традиційно є на фахівців, яких готують столичні, харківські і львівські вузи. У міністерствах (замовників випускників на внутрішній ринок робочих місць) фактично зламани кадрові служби, за допомогою яких ми відслідковували, скільки випускників вузів працювали, скільки випускників вузів працювали, і визначити вузи із найбільшим попитом практично неможливо.

— *Чи є виправданою така велика кількість університетів та академій у нашій країні, наскільки вони відповідають призначенням державним та європейським освітньо-науковим вимогам?*

— Однозначно, що така кількість маленьких вищих навчальних закладів для України є надто обтяжливою. Але якщо ми підемо зараз шляхом закриття вузів, то відідемо од стратегічної лінії, що сповідується країнами Європи і нашим керівництвом — розширювати доступ до вищої освіти. Якраз для такого розширення ми і збільшуємо кількість бюджетників у вузах, вводимо нові канали фінансування навчання (за власний рахунок студентів, фінансування навчання майбутніми роботодавцями). Однак при цьому кількість осіб, які навчаються сьогодні за платною формою навчання, переважає кількість студентів-бюджетників. З точки зору якості освіти така політика не завжди є виправданою. У багатьох випадках відкриття вузів чи їх філіалів у малих містах на прохання місцевої адміністрації не підкріплюється відповідним кадровим потенціалом, методичним забезпеченням, технічними засобами навчання тощо. Щодо розвитку у нас приватної освіти маємо абсолютний консенс. Україна (до речі, як і Росія) тут найбільше виділяється. Ми маємо вузів приватної форми власності більше, ніж у всій Європі. Приватні вузи здебільшого не мають належних можливостей і методик, що їх мають державні вузи, знаходяться на мінімумі ліцензійних вимог. Потрібен час, щоб такі “вищі навчальні заклади” самі зникли, коли диплом буде оцінюватися роботодавцями і конкретними професійними досягненнями випускника. Міністерство, зі свого боку, робить ставку на укрупнення вузів, створення кампусів і підвищення відповідальності ректорів цих кампусів за стан організації навчального процесу в позабазових підрозділах.

Стримувати процеси створення таких вузів шляхом встановлення суворіших державних вимог (найперше — при ліцензуванні) є надзвичайно складним завданням, і не в останню чергу тому, що більшість приватних навчальних закладів є гуманітарними. А що потрібно для підготовки юриста чи економіста? Це — комп’ютерний центр, книжки і викладачі, які можуть приїздити до вузу з інших міст і працювати там на 0,25 ставки. З цієї причини їм у ліцензії не відмовиш, хоча ми заявили, що не будемо давати ліцензії вузам і філіалам тих населених пунктів, де немає власних викладачів. Цьому, між тим, є великий супротив місцевих адміністрацій, власників, які аргументують свою позицію розвитком ринкових відносин у всіх суспільних сферах та необхідністю зростання рівня освіченості нації.

— *За новим законом “Про вищу освіту” плата за навчання від студентів має бути затверджена вашим Міністерством на весь період навчання*

та надрукована у ЗМІ. Чи є сьогодні офіційні дані про її розмір хоча б у столичних вузах?

— У новоприйнятому Законі цією статтею депутати прагнули захистити студента від збільшення розміру такої плати у процесі навчання. Як встановлюється розмір плати взагалі? Виходили із тих 2,5 тисяч гривень, що закладаються на підготовку одного студента при наданні кредитів. Але реальна вартість коливається у великому діапазоні залежно від спеціальності, наявних ресурсів вузу, специфіки підготовки з тієї чи іншої спеціальності. Зрозуміло, що підготувати льотчика і підготувати філолога — небо і земля (тільки “налітати” студенту треба 200 годин, а це кошти на паливо, техніку і так далі).

Тому ми готуємо зараз нові норми плати за навчання, започаючи фахівців-економістів. Але — знову ж такі — відчувається шалений опір засновників і адміністрацій вузів, усі вони одностайно відкидають будь-яке регулювання згори (держави), адже це, як вони стверджують, — “порушення усіх ринкових принципів, ліквідація поняття “ринкова вартість”. Спроба державного регулювання фінансової діяльності вузу як окремої юридичної особи із відокремленим майном (навіть державного вузу) сприймається і у нас, і на Заході абсолютно негативно. Такі речі, як плата за освітню послугу, у цивілізованому світі має визначати попит, рівень добробуту населення. На Заході в межах однієї країни панує диференційований підхід до плати за навчання: той — елітний вуз, той — менш елітний (плата — вдвічі менша), хоча рівень освіти може бути у них і однаковий.

Яка конкретно плата за навчання у столиці? Зрозуміло, набагато вища, аніж в інших містах. Окремі вузи Києва мають найбільшу ставку — той-таки Київський Національний університет імені Шевченка, КПІ тощо. Навіть факультети чи інститути одного університету можуть мати також суттєво різний розмір платні: в Інституті міжнародних відносин згаданого Національного університету студенти платять по 3 тисячі доларів, мріючи стати дипломатами, на окремих інших факультетах — тисячі гривень. Так що — зменшувати платню, яка йде на оплату праці викладачів, на забезпечення високого рівня матеріальної бази навчального процесу? Зокрема, завдяки такій платі приватні вузи мають можливість запросити найкращі викладацькі кадри, й не треба перешкоджати їм.

Формуємо також пакет пропозицій фахівців у сфері вищої освіти й економіки щодо можливого внесення змін до Закону, враховуючи і перегляд положення про незмінність плати протягом усього навчання. Якщо підняття вартості навчання виправдане новими економічними умовами, то чому один академічний курс має платити більше, інший — менше аж до закінчення навчання? Батьки, інші платники протестують: ми розраховували на певну платню і більше платити не можемо. Але ж вуз деє має знаходити гроші на водопостачання, електроенергію, транспортні засоби (бензин і так далі), що з кожним роком дорожчають.

— *Торкнемося питання, актуального насамперед для абітурієнтів — умов вступу до наших вузів, зокрема, за державним замовленням. Чи існують пільги для певних соціальних категорій, для медалістів тощо?*

— Для сільської молоді у нас є квота більше на сільськогосподарські, педагогічні спеціальності, менше — на інші спеціальності. Наприклад, місцеві адміністрації нам замовляють певну кількість педагогів, яких треба вивчити із числа

представників певної місцевості для роботи в школах там же. У багатьох випадках ці люди попередньо знайомляться із вузами, їхні можливості вивчає приймальна комісія, вони мають змогу отримати додаткові консультації. Мають пільги щодо вступу поза конкурсом інваліди. Однозначно держава сприяє дітям загублених шахтарів та працівників МВС, і це — міжнародна практика. При вступі мають пільги і медалісти, але така практика є далеко не у всіх вузах.

Прагнемо скоротити контингент пільговиків. Ми змушені вживати заходи щодо протидії такому явищу як хабарі. Передусім впровадження нових технологій вступних випробувань. Контролюємо вузи, вживаючи відповідних заходів, щоб вони не перетворювали профорієнтаційну роботу в якусь систему платних послуг зміною принципів зарахування. Так, окремі вузи проводять платні підготовчі доуніверситетські курси із подальшими вступними випробуваннями у формі співбесіди. Це уже соціальна несправедливість, порушення принципу рівності доступу до вищої освіти (не всі можуть заплатити, приїхати у місто на курси тощо).

— *Хабари у вищій освіті: чи є офіційна інформація про це явище в Україні, як держава з ними бореться?*

— Офіційної інформації немає і вести якусь статистику у цьому питанні важко. Є певні дані в МВС, у Службі безпеки України, мабуть. Інकोю інформація про хабар після його виявлення доходить до нас, але виявити і довести за законом, що та чи інша річ у таких обставинах була хабаром — це складніше. Мають бути надзвичайно оперативні, продумані дії правоохоронців.

Нещодавно це питання обговорювалося на Всеукраїнській студентській раді, пропонували навіть створити свої студентські загони із правом виявлення фактів хабарництва і вжиття відповідних заходів. Справді, студенти, особливо органи студентського самоврядування, мають право і повинні нам допомогати у боротьбі проти антизаконних дій суб’єктів системи вищої освіти, але ж це справа передусім фахівців, юристів та правоохоронців, і студенти самі тут нічого не зроблять.

Які є форми хабаря? Безліч, аж до найвишуканіших і найменш доведених. Найпростіший — презент від студента чи абітурієнта за успішне складання іспитів. Раніше це явище зустрічалося переважно у тому разі, коли студент, не маючи достатніх знань із дисципліни, домогався, щоб його “витагнули” на якусь “трійку”. Інший різновид — викладач сам пропонує “за бажанням” піти перед іспитом до нього на платну консультацію чи заняття. Рідше, коли викладач просто “в лоб” каже: “На таку оцінку треба стільки-то”... Це ситуація, коли студенти, відповідні державні правоохоронні органи повинні допомогти нам створити нормальне освітнє середовище, бо, за неофіційними чутками, хабар справді зараз став у нас більш поширеним. Зрештою, є законодавчі, нормативні акти у цій сфері, які маємо виконувати.

— *Які права мають студенти під час навчання?..*

— За успішного навчання вони мають право на стипендію. Інша справа, що вона не відповідає потребам студентів, але більше поки що не можемо дати. Держава дає грант студенту — він отримує освіту безкоштовно, хоча деякі країни (навіть Китай, наприклад) бере плату за навчання. Є пропозиція запровадити академічну і соціальну стипендію (проживання, харчування тощо), — це можлива перспектива.

Сьогодні студент має пільговий проїзд у транспорті, пільгові ціни на

гуртожиток (хоча умови в деяких вузах недостатньо комфортні). Зрештою, студенти мають самі сприяти покращенню своїх умов проживання та навчання. Згадайте, коли були у нас студентські ремонтні бригади, чергували, прибирали за собою, не допускали якихось хуліганських, зловмисних дій у місцях проживання і навчання. Тобто органи студентського самоврядування можуть створити навіть власні сервісні фірми, працюючи на самоокупності, самостійно кожен студент може слідкувати за порядком. Починаємо орієнтувати ректорів на створення таких собі центрів науково-технічної творчості молоді, де студенти могли б працювати творчо за своїми спеціальностями і заробляти якісь гроші. Організацією дозвілля студентів займається їх профспілка, інші органи студентського самоврядування. Справа ректора — створити умови. У деяких вузах є і кафе, й інтернет-кафе, диско-клуби, спортивні комплекси тощо. Наступне — вибір навчальних дисциплін: до 35% — прерогатива вузу, далі — шанс студента вибрати потрібний йому спецкурс. Слід також надати студентам більш широкі права щодо вибору викладачів. Взагалі рішення органу студентського самоврядування є дуже вагомим для ректора. Якщо студенти скажуть, що нам із такої дисципліни бракує комп’ютерів, графік навчання не влаштовує (не встигаємо перейти з корпусу в корпус тощо) чи ця дисципліна (вибіркова) не потрібна, — це усе вивчається і враховується керівництвом вузу.

— *Державного працевлаштування і випускників вузів немає і не буде?*

— Так, колись держава практично усіх випускників кудись розподіляла. Інше питання — подекуди не за фахом, подекуди на короткий час. У ті часи була планова економіка і виробництва, як-не-як, працювало. Реструктуризація економіки призвела до занепаду певних галузей виробництва, і попит різко знизився. Постало питання: що робити з вищою школою? Випускники вузів стоять на базарі, безробітні, працюють не за фахом. Зменшувати набір, державне замовлення? Але ж люди хочуть і мають право бути освіченими, отримати свій фах.

У всьому світі система підготовки фахівців і система працевлаштування розділяється. Планування певної кількості якихось фахівців — обмеження людського права на вибір освіти, роботи. Більш природно, коли людина одержує знання із вибраного за здібностями фаху і йде на ринок праці. Вузи вивчають, як поглинає своїх випускників цей ринок, і тоді розвивають програми, які мають попит, вводять певні корективи в інші. На програми, що мають попит, дає свої дотації держава. Такий моніторинг треба робити і нам, особливо тепер, коли виробництво потроху стабілізується. Зрозуміло, що приватним підприємствам і акціонерним товариствам не нав’яжеш молодих фахівців, тим паче вони часто змінюють свій профіль. Але їх потреби треба вивчати і враховувати як важливу складову загального ринку праці, товарів і послуг. Рано чи пізно ми перестанемо споживати продукцію закордонних виробників, прийшовши до своєї. Сьогодні уже є стабільний попит на фахівців гірничої, металургійної галузей, зріс попит на фахівців для авіаційної промисловості, малого підприємництва.

Розвиваємо сьогодні підходи до фундаментальної, широкопрофільної освіти, коли людина з її початковим базисом може у будь-який момент переорієнтуватися (за допомогою післядипломної освіти чи курсів) на попит ринку, адже кожні 5 років змінюється інформація, технологічні засоби тощо. Універсалізація і фундаменталізація освіти — її майбутнє.

Продовження. Початок
у ч. 39 (2001 р.), ч. 2, 7—9, 11, 13—
18, 20, 21, 23, 25, 26 (2002 р.)

ВОСКРЕСІННЯ ІДЕЇ

Надзвичайно переконливими є висловлювання одного з “князів світу цього” Наполеона: “Я знаю людей, і я кажу вам, що Христос не є звичайною людиною. Він змушує нас вірити, не даючи нам жодних доказів Своєї божественності, окрім цього страшного слова: Я — Бог. Філософи намагаються збагнути таємниці Всесвіту своїми порожніми дисертаціями. Вони нерозсудливі, подібні до дітей, які з плачем вимагають подати місяця для забавки. Христос ніколи не вагається. Він говорить владно. Його релігія — таїна, але, вона підтримується власною потугою. Він шукає і абсолютно вимагає любові до людей, що є просто неможливо. Олександр Великий, Цезар і Ганнібал завоювали світ, але вони не мали друзів. Можливо, є самотній в наш час, який поважає Олександра Великого, Цезаря та Ганнібала. Олександр Великий, Цезар, Карл Великий і я заснували імперії, але на чому? На силі. Ісус Христос заснував Свою імперію на любові. І в цю хвилину мільйони людей радо готові віддати своє життя за Нього. Я сам запаливав маси такою прихильністю до себе, що вони були готові вмерти за мене, але моя присутність була обов'язковою. Тепер, коли я знаходжусь на острові св. Гелени, я питаю, де мої друзі? Я забутий людьми і скоро буду закопаний в землю і стану поживою для черви. Яка прірва поміж моїм становищем і вічним Царством Христа... Повірте мені, що Ісус Христос є Бог”.

Месіанська ідея благовістувала не лише для кожної окремої людини, але для народів та всього людства. Тому вона і була прийнята нашими попередниками без особливої драматичності, вписавши власну історію в світовий контекст і підсиливши магічність давньої культури християнською космічністю. “Чого око не бачило й вухо не чуло, і що на серце людини не впало, те Бог приготував був тим, хто любить його”. Так, ключове слово — Любов. Бог є Любов. І Апостол Павло, апостольство якого відокремлює всього лише тридцять років від дня Воскресіння Христового, проповідуючи не серед юдеїв, а серед так званих язичників, стверджує: “Нам Бог відкрив це Своім духом, усе бо досліджує Дух, навіть Божі глибини...”

Такого інструментарію пізнання світу ще не було. Отже, і висновок недовозначний: “А людина тілесна не приймає речей, що від Божого Духа, бо їй це глухота, і вона зрозуміти їх не може, бо вони розуміються тільки духовно. Духовна людина судить усе, а її судити не може ніхто”. Зрозуміло, окрім Бога. Тому Апостол і нагадує коринтянам, мешканцям головного міста Римської імперії, де він перебував півтора року, і заснував там церкву Христову. Чи не знаєте ви, що ви — Божий храм і Дух Божий у вас пробуває? Як хто нівечить Божого храму, того знівечить Бог, бо храм Божий святий, а храм той — ви”.

Вищої оцінки людини у світі ще не існувало і не існує подосі... Чи могли відкинути наші пращури таку звеличуючу людину науку, що виривала її з кола повторюваності? Тому і хрест чи хрестик, як один із елементів давньоукраїнського орнаменту, абсолютизується. Це не лише знак хронотопу, часопростору, але й знак людського безсмертя. Тому він, хрест, природно знаходить своє місце і на писанках, і на вишиванках, і на різьбленнях... Я переконаний, що не один лише філософ, чи богослов, чи історик, а просто любомудр ставив це сакраментальне питання: а чи

справді Христос воскрес із мертвих?

І першими, хто поставив це питання, були юдеї, наділені месіанською самосвідомістю. Дійсно, саме серед єврейського народу з його, за висловом філософа Л. Шестова, напруженим почуттям історії, оберненого в майбутнє, мусило статися те, що сталося — явище всесвітньої історії: Різдво Христове.

Це явище не лише цього земного світу, а й вселенського, явище одночасно іманентне і трансцендентне. Але вже згодом, тут-таки, в юдеїв сталася найтяжча вселюдська трагедія, з якою відтоді у своїй нерозривності пов'язалася доля людства і доля єврейського народу. Сутність трагедії, зазначив М. Бердяєв, що відбулася поміж єврейством та християнством, полягала в тому, що Месія мусив явитися саме єврейському народові, який не сприйняв його як Месію, розп'ятого.

Так. Усі книги пророків свідчать про Його прихід, і євреї чекали його, але не прийняли, більше того — відкинули його, тому що не міг бути Месія в образі раба, а лише в обра-

про воскресіння Христа із мертвих як про найвизначальнішу подію в житті всього людства...

— Христос воскрес... Я напружено чекаю цих слів щороку ще з дитячих літ, коли мені баба Віда розповіла страшну історію про Люципера, який сидить ув'язнений у залізній клітці... Він всенний рік лише язиком товстелезну металеву стіну клітки. Метал так уже витончився, як скляна шибка у вікні, що він уже бачить весь білий світ. Ще трохи-трохи і, проли-завши дучку, він вирветься на волю і знищить світ, йому залишається лизнути ще кілька разів...

І моя уява бачила цю нестерпну потвору, що руйнуватиме і нашу хату, і зелені дерева, і цвітучий сад, нищитиме пташок, перелітє все на світі, потрощить писанки, поперекидає вулики, розшматує моє миле ягнятко, розтопче лелече гніздо, розчавить курячий виводок, знищить запахущі паски, що стоять на вишитій скатертині, задмухає свічку, перекине лампадку, що світиться перед образами тих, лагідно, заспокійливо... О жах. Але в цю останню мить в церкві пролунало:

тав. Немовби Старий Завіт був сценарієм і він грав відведену йому роль. І далі нічого не було. Це була остання сторінка сценарію”.

Цікавий погляд і на історію, і на саму Вселенську подію. І я не прагну спростовувати чи заперечувати цих думок. Я лише звертаю увагу на цю дещо спрощену до сьогоднішніх категорій інтерпретацію, де підтверджується магістральна думка: “**Ідеологія Старого Завіту**” реалізується в Новому. “**Сценарій**” складався століттями: космічна подія сталася: Різдво Христове і його земне життя і розп'яття на Хресті... Але існує те, що складає основу основ: **Воскресіння Христове**, що переходить в кінцеву фазу всього сущого: “Я є альфа і... **омега**...”

Якщо є початок, то мусить бути і кінець: омега. Це всеоб'ємна сферичність, де крапка початку стає крапкою кінця. А отже, кінець стає початком: воскресіння. Ця ідеологія важко засвоюється розумом, а лише серцем. Тому ідея воскресіння легко приживається на українському ґрунті. Життя втрачає абсурдність. Немовля, народжене в яслах у Вифлеємі,

фото О. Кутляхметова

Павло МОВЧАН ВИТОКИ

зі царя. Тому прибивають на хресті дощечку ніби на поглум (але кому?) — “Цар юдейський”.

Хіба міг Цей, хто поіменований був Месією, здійснити земне царство Ізраїлю? Це очікування Бубер кваліфікує як очікування євреями релігійного соціалізму.

Земне царство Христом було відкинута і власним життям, і своєю смертю. І ті, хто свідчив про Його воскресіння на третій день після смерті, базували свою віру не на порожньому гробі в саду неподалік від місця розп'яття, а на фактові очевидності Його з'яви живим. Вони бачили Його не раз і не два, а десятки разів, і бачили — не поодинокі, а цілими гуртами: від семи до п'ятисот душ.

“Чи не було це просто галюцинацією?” — запитує дослідник Біблії. Натовпові в п'ятсот душ не міг примаритися воскреслий Ісус. Його з'ява тривала сорок днів. І тут фальшувань чи пізніших фабрикацій не було задля глорифікації мертвого Ісуса. Навіть з римських хронік стало відомо, що за часів царювання Тиберія з'явилася значна група осіб, що йменувалися християнами і вірили у воскресіння Христове з мертвих. Не було б Воскресіння Христового, не було б Нового Завіту, не було б і Христової Церкви, — робить висновок Геллей. І найсуттєвішими розділами усієї Біблії, а не лише Нового Завіту, є п'ять розділів із Євангелії, що є складовою Біблії, від Матвія, Марка, Луки та Івана, де оповідається

Христос Воскрес. І стіна миттєво витовщилася до тих самих розмірів, що була і рік тому. І душа моя переповнюється радістю. Життя триває... Щастя в моєму серці, щастя на обличчях моїх рідних і моїх знайомих, щастя і любов огортають душу. І я дякую Всевишньому за це найсвітліше і найдорожче почуття, яким обдаровані цього дня люди. Немає смерті, немає страху, є Господня любов і прихильність до нас, до нашого роду, до України. Христос Воскрес із мертвих, смертю смерть подолав і сущим у гробах життя дарував.

— Воістину Воскрес...

“...А ХРАМ ТОЙ — ВИ”

Христос Воскрес і воскресив душі усопших. Життя людське має виправдання. Вся світова історія ніби підготувала цю подію: народження Христове. Його земне життя та Воскресіння. Від часів самого Адама, від першолюдини. Тому стає зрозумілим постулат: “Я є альфа...”, “Я є в почині всього”. Відомий російський поет, євреї за походженням Йосип Бродський цікаво коментує Євангелію і Земний строк Ісуса Христа: “В Євангелії мені подобається те, що розвиває ідеологію Старого Завіту... Все, що мало відбутися, уже було описано і передбачено. Тому він і пирає. Він був розп'ятим тому, що більше нічого про нього не мовилося в книгах, які він чи-

обожнюється. Безпомічне стає силою. Нездоланною. Всперемагаючою. Всі інші історії людства немовби стають передісторією. І запитуєш себе: а чому ці величезні історичні масиви нашого народу перейшли в забуття? Чому? Кого звинувачувати? І чи не були попередні періоди наші давньоісторичними періодами проб і пошуків істини? І чому герой книги “Яйце-Райце”, поцілувавши немовля після величезних випробувань, втрачає пам'ять?.. Божа матір з дитям на руках входить до кожної оселі. І всі наші річки Дани стають Йорданами.

І ми йдемо на поминальну неділю до могил наших дідів та батьків не засмучені і похмурі, а з внутрішньою просвітленістю і відчуттям радості (тому цей день і величають на Поліссі Радунцею), несучи освячені в церквах і писанки, і крашанки, і пасочки... Чисті рушники змахують крильми на раменах храмів... Зелене трава, зацвітають квіти, на високих деревах, що піднесли своє верхов'яття за багато років до неба, виспівують пташки, і отець Сергій з гуртом півчів обходить, обкурюючи кадилом, кожен могилку, вигукуючи радісно: “Христос Воскрес, смертю смерть подолав і сущим у гробах життя дарував...”

У моїй Вільшанці, що не випадково називається Великою, цих пробків кілька... Заплющую очі й бачу кладовище, де знайшли спокій і мої діди, і мої батьки, біля зви-

воза, далі — Московка, забути гробки, які лише і можна розпізнати по западинках та по обрушених черепках і кістяках, що випадають з розвертого глинища, де ще донедавна робили для домашніх потреб (печі та груби) цеглу-сирівець... і ніхто вже й не згадує, коли і в які віки тут був гробівець. Бо, перейшовши яроч і видряпавшись на круту Пурдикову гору, можна знайти кілька хрестів, але не дерев'яних, — всі дерев'яні були спалені в хатніх печах в періоди лихоліття, а їх такі лише на минуле сторіччя було декілька, — а кам'яних, а то і мармурових.

Останнім, кого тут поховали, був матрос Балтійського флоту, що брав участь у Петербурзькому повстанні і після повернення в Україну, відкривши свою скоб'яну краніцію, був убитий з рушниць заздрісниками в одну із ночей 1922 року...

Але згадалося ще одне кладовище, де маленька сирітна капличка нагадувала довгі роки про своє чатування над померлими і достоялася аж до 50-х років, поки злодійкуватий колгоспник не викрав з неї, кажуть, золотого хреста... Під час будівництва дороги Васильків — Обухів, коли насипали нове полотно, бульдозери розрили дуже давнє кладовище, в якому, як стверджують односельчани, скелети були більші за два метри... Можна було б згадати і гробки на Ідутовці, на Сталіні, і на Третій П'ятирічці, і на Товчанці...

Велика Вільшанка, багато людей... Багато кладовищ... І кілька цвинтарів. Бо церков було кілька... Тепер — жодної. Є те, що позоставалося від відбудованої під час війни церкви: пристінки, в яких був спортзал і який увінчали скупим хрестом.

У пам'яті збереглася дідова розповідь про те, як у 20-ті роки злодії хотіли пограбувати ту церкву, в якій він служив. Церква була багатою, величною... Давньою. Північні стіни — кам'яні, а стіни сла-

руб без жодного цвяха. І в 30-ті роки прийшла команда з району про знесення цієї церкви. З яких будівель, а мені й нірі ко- тепло ло об

ся на дах і хотіли проникнути всередину церкви через верхні віконниці і все ковзали, все товклися на бані, поки не заспівали пісні, поки дід не прочитав усіх молитов і Євангелію. А потім почув зсередини, як вони стогнуть у передсмерті, попадавши з церковних бань.

А ще люди згадують, як складалася доля кожного, хто збивав хрести, зруйнував Божий храм: трагічно... Той утратив під кінські копита, того привалило глиною, тому відірвало бороною ногу, а той замерз посеред поля. Сумні стосунки живих і мертвих... Складні у тих, хто зазіхав на спокій померлих і на Господні святині... І знову доречно згадати апостольські настанови: “...хто нівечить Божого храму, того знівечить Бог, бо храм Божий святий, а храм той — ви...”

І спадає на думку, чому ми не згадуємо тепер тих, хто нівечив зовсім недавно Божі храми, хто відправив на той світ мільйони українців. (Скільки? Десять, двадцять мільйонів чи тридцять п'ять за лише одне сторіччя, сторіччя прогресу і поступу, сторіччя найвищого злету фізики, біології, хімії та й всіх інших прикладних наук?)

Про який поступ може йтися, коли людина була доведена не те що до дикунства, а до потворності, аномальності, коли вона їла своїх дітей... Хто призвідці цієї вже не трагедії, а недоосмисленого абсурду, чому ми не вписали їхні імена в книгу? Книгу довічно-

Структура Української Повстанської Армії була збудована за територіально-ієрархічним принципом на підставі чітких організаційно-статутних положень. Уся територія, на якій діяла УПА, була розділена на регіони діяльності (військові округи — ВО). Кожна округа мала командира військової округи, політичного референта і господарчого референта.

На території відповідної округи діяла група, тобто потужне військове з'єднання, що за кількістю відповідало стрілецькій дивізії. Наприклад, на теренах Житомирської області протягом серпня-листопада 1943 року діяла група "Тютюнник". Шефа військового штабу групи призначав командир ВО.

У складі групи діяло кілька загонів (полків), кожен з яких мав по кілька куренів (у перекладі на сучасну структуру — батальйонів), що складалися із сотень. Сотня була основною, найбільш оптимальною бойовою одиницею — достатньо чисельною для нанесення відчутних ударів і протистояння великим підрозділам ворога, а водночас не настільки великою, щоб це стояло на перешкоді мобільності та оперативності виконання поставлених завдань.

У кожній сотні налічувалося по кілька сот чисельністю 30-40 бійців; чота мала в своєму складі в середньому по три рої. Для виконання розвідувальних і диверсійних завдань створювалися також бойки.

Бойка — найменша бойова група бійців ОУН-УПА — складалася із кількох осіб: 3-5, зрідка — до 10, тобто за максимальною чисельністю відповідала роєві. Деякі бойки перебували на напівлегальному становищі: удень — звичайна, на очах у всіх, праця в по-

лі, на обійсті; уночі — час від часу — участь у бойових операціях.

Така організація партизанської боротьби виникла в конкретних умовах гітлерівської, а потім московсько-більшовицької окупації, тобто в умовах, коли Українці, перебуваючи у ворожому оточенні, змушені були приховувати своє прагнення побудувати самостійну Українську Державу.

Совецька комуністична (а по суті — сталінська, тобто фашистська) пропаганда від 1943 року і аж дотепер змальовувала борців за волю України у найчорніших фарбах, приписуючи бійцям ОУН-УПА найогидніші вчинки, яких ті ніколи не здійснювали.

Благородні слова — бандерівець, самостійник, націоналіст — були перетворені на ідеологічний кухні ЦК ВКП(б) у Москві на лайку, використовували ці слова для означення "врагов совєтської влади"; тієї влади, у якій насправді ніхто не слухав порад (совєтов) народу, бо все вирішувалося за вказівкою "наймудрішого вождя".

Саме за його вказівкою було створено в системі НКВС загони "ястребів", котрі діяли у формі і під виглядом бійців УПА, відзначаючи свої "бойові дії" нечужими звірствами проти мирного населення західних областей України.

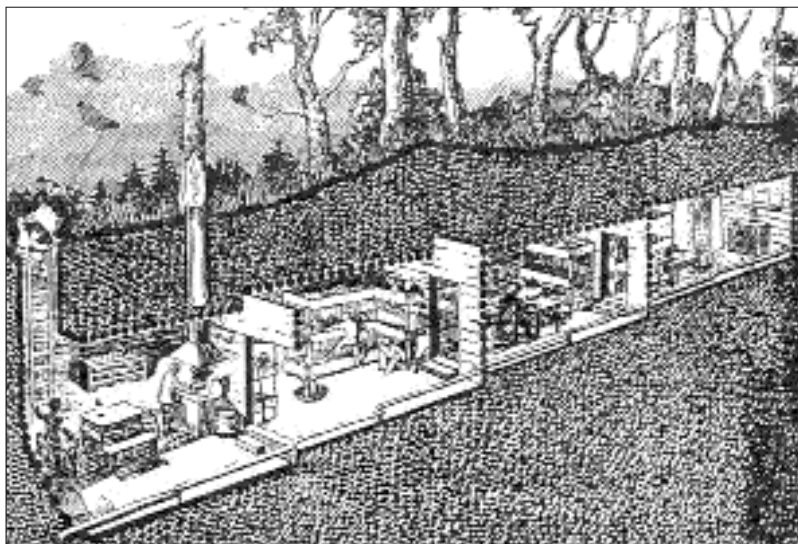
До будь-якого села, хутора, оселі, запліт дозрівалих у зв'язках із бандерівцями, вривалися серед білого дня озброєні "ястреби" і вчиняли жорстоку криваву розправу, не жаліючи навіть дітей.

Продовжуючи активну партизанську боротьбу проти московсько-більшовицьких окупантів у себе вдома і не бажаючи наражати на небезпечальності становищі: удень — звичайна, на очах у всіх, праця в по-

Криївка, бойка, схрон... Мало хто з сучасних юнаків вживає цих визначень, а тим більше, достосовує їх до власної особи. Навіть у нинішньому Українському війську досвід діяльності бойок із застосуванням схронів не є предметом практичного засвоєння.

А шкода, бо цей досвід, чого доброго, може ще стати у нагоді в Україні, так само, як був широко ви-

РЕТРОСПЕКТИВА І ПЕРСПЕКТИВА СХРОНУ

Підземний бункер-шпиталь на горі Хрещатій. Збудований чотою Юрія Борця-Чумака 1946 року

наприкінці 1945 року приймає рішення про масове будівництво схронів.

Якщо **криївка** (від слів *укритися, сховатися*) влаштовувалася як тимчасове укриття, переважно на поверхні, то **схрон** мав знаходитися під поверхнею землі і використовувався як місце тривалого, стаціонарного розташування підрозділів, штабів, госпіталів, друкарень тощо. **Схрони** — це свідчення і форма боротьби титульної Нації проти чужоземних загарбників, окупантів. **Схрони** — це, значною мірою, символ Нації, переконливий до-

каз її нескореності, самовідданості, високого рівня організованості і дисципліни в лавах ОУН-УПА.

Невеликі **схрони** (найчастіше — для бойків, зв'язкових, розміщення провіанту і амуніції) звичайно являли

Чумак же далі роздумував над тим, що має сказати воякам. Багато з них уже мали за собою чотири роки служби в УПА, і підхід до них, як до новаків, був би помилковим, а то й неправильним.

Про ідею говорити їм немає потреби, бо це такі хлопці, котрі у разі поранення дострілять себе, щоб не потрапити до рук ворога й під тортуррами не зрадити друзів.

...Маючи практику в будівні бункерів, а до того перебуваючи раніше в підземному шпиталі, Чумак хотів спорудити цей шпиталь якнайвишдніше (...) Тут можна було розмістити людей. Під цим оглядом (...) терен сотні Громенка мав куди краще забезпечення, бо посідав десятки готових бункерів.

Борець Юрій. У вирі боротьби. — К.: Наукова думка, 1993. — С. 128—131.

собою одноповерхові приміщення на 5-6 осіб, заглиблені на кілька метрів нижче поверхні землі. Будувалися й "двокімнатні" (інколи — глибокі двоповерхові) схрони, а також невеликі бліндажі неглибокого заглиблення на кільканадцять осіб.

Протягом 1945-1946 років у Прикарпатті і Карпатах було збудовано близько двохсот підземних схронів, а серед них і великі бункери. Прикладом зазначених може слугувати підземний бункер-шпиталь на 19 ліжок для поранених, з підсобними приміщеннями, операційною, кухнею і туалетом, водогonom і каналізацією, що його збудувала чота Юрія Борця-Чумака ранньої осені 1946 року на горі Хрещатій.

Місце для цього шпиталю було обрано командуванням після докладного аналізу тенденцій і оцінки перспектив ведення військових операцій. Гора Хрещата, що на території сучасної Польщі, в Бещадах, недалеко від місця, де сходяться кордони України, Польщі і Словаччини. Її висота — 997 метрів. У семи кілометрах від неї — містечко Душатин на березі річки Ослави, яка впадає у повноводий Сян.

Основна проблема схронів, а особливо, бункерів — збереження конспіративності за умов переміщення людей у районі їх розташування. Маскування підходів і входу, локалізація небажаних свідків і свідчень (димів від кухні, звуків, запахів тощо), дотримання секретності під час передавання інформації — усе це вимагає не тільки організаційної вправності і дисципліни, а й відпрацювання певних навичок поведінки.

Особливих навичок вимагало користування схронами в зимовий період, коли вже випав

сніг. Проте бійці УПА настільки майстерно володіли технологією конспірації і маскування, що це давало їм можливість користуватися так званими зимовиками, тобто схронами на зимовий період, не припиняючи партизанських дій.

Ця публікація — лише невеличка данина шани сотням тисяч безіменних бійців, які свідомо віддали своє життя за волю України, воюючи в рядах Української Повстанської Армії. Їх високий патріотизм і самозречення в ім'я Бога і Української Державності є чи не єдиним прикладом масового героїзму Української Нації в ХХ столітті.

Але річ не тільки у героїзмі в минулому, варту гідного вшанування з боку вдячних нащадків. Судячи з повзучої деукраїнізації і багатоаспектної російсько-імперської експансії в Україну, тема **схрону**, очевидно, не тільки не втратила своєї актуальності, а й стає дедалі важливішою на порядку денному існування Української Держави.

Бо від того, що Москва веде "мирну", а не відкрити війну проти України, вона не перестала бути війною; загарбання, яке відбувається на наших очах, не перестало бути загарбанням, а окупаційній військи на території України не змінили своєї антиукраїнської доктрини.

Зрештою, очевидні антиукраїнські акценти у задемонстрованому 10 травня 2002 року по телеканалу "1+1" сучасному російському фільмі "Брат-2", в якому один з головних героїв називає всіх Українців бандерівцями (не в справжньому, а в лайливому московсько-імперському розумінні цього поняття) — характерне тому підтвердження.

Роман ЗАПОЛЬСЬКИЙ

ДОКУМЕНТИ

...Війна провадиться в інтересах імперіалістичних хижаків, що хочуть коштом інших народів і чужих земель поширити свої впливи... Війну провадять партійні кліки за те, щоб могли вдержатися на поверхні політичного життя...

Воєнна хуртовина не минула також і українських земель. Знайшлося багато охочих "визволити" нас, або "освободити" нашу землю від її багатств. Розстрілами тисяч невинних людей, вивозами на холодні Соловки чи Сибір позначили вже на Україні своє "освободження" червоні московські імперіалісти — більшовики.

В українського селянина насильно вивирали його просянкуту кров'ю і потом землю й увесь доробок, а самого гнали на голодний пайок до колгоспу, де він не був уже вільним господарем, а лише рабом-невільником під нагаєм посіпаки.

...Московський імперіаліст, незважаючи ні на що, не хоче розлучитися з думкою про панування над Україною. Кровожерний сатрап Сталін висилає на наші землі

ХТО МИ І ЧОГО ХОЧЕМО

банди грабіжників, бандитів. І останню одежину, останній шматок хліба, що наш селянин заховав собі перед окупантськими бандами Гітлера, забирають "герої" — "червоні партизани". Вони ще мають відвагу називати себе "народними месниками"! Щоправда, мстяться вони, але не за кривди нашого народу, тільки над нашим народом...

Вроджена ненависть Москви до України каже москалям мститися над нашим народом за їхній нижчий культурний і духовний рівень. Бо таке обходження можна було побачити лише у напівдиких, здеморалізованих племен азійських кочовиків. Червоні бандити своїми "подвигами" тільки наражають населення на помсту з боку німців, але в жодному разі його не боронять. Вони нищать кращих синів України — самостійників.

...Гітлер і Сталін дуже добре зрозуміли, що не зможуть вдержатися на Україні, поки не злікві-

дують останнього свідомого українця — самостійника.

...Ми боремося за визволення нашого народу й тому наша війна є священна. Ми не бандити, не диверсанти, як це нам закидають німці й більшовики з їх завушниками. Ми боремося на рідній землі і в обороні прав нашого народу. Ми несемо високо Прапор Самостійної Соборної Української Держави. З усіма безхребетниками і прихвостнями московського або німецького імперіалізму нам не по дорозі.

Досить неволі! Досить знущання і наруги! Годі вже терпіти! ХОЧЕМО ЖИТИ ВІЛЬНО!

Хочемо вільної, ні від кого не залежної, Української Держави.

Хочемо самі дбати про своє життя, про свою землю і про свої порядки.

Хочемо, щоб український народ був господарем, а не наймитом на своїй землі...

З відозви штабу групи "Озе-

ро" УПА до українського населення із закликом до боротьби проти окупантів за українську державу. Травень, 1943 р.

ДІІ ВІДДІЛУ УПА
загону "02" — групи "Озеро" в районах Житомирської області (фрагмент звіту від 27 грудня 1943 р.)

...Стан Червоної Армії. Совітська армія здеморалізована, голодна, обдєрта до краю. Бійці і командири міняють все на горілку. Були часті випадки, що за горілку молоді хлопці діставали гранати, кріси і інші виряд. Командний склад переважно зложений з москалів. Вони в жажливий спосіб поведуться з рядовиками, що бійці падали з утоми, а командири купали їх ногами і казали: "Должен ити без никаких разговоров".

Після заняття терену на чет-

вертий день переводять мобілізацію від 16 до 55 років. Залишають тільки калік. Після переслухання мобілізованих у відділі НКВС відсилають їх на передову. Москалі говорять: "Довольно ми уже намучились за вашу Україну, ви жили два года спокойно, а тепер довольно з вас. Ви должны ити на передовую фронта, чтобы испить долг, наложенный на нас Советским Союзом".

...Населення незадоволене більшовицькою дійсністю. Воліли б навіть, щоб були німці, як червоні. Невдоволення це основане на тому, що більшовики зразу мобілізують чоловіків на фронт, а в їхніх жінок забирають всі запаси та худобу, яку придбали на зиму. Червоні на постійно забирають усе, говорять: "Ми воюемо, нам усе можна".

*) **Літопис УПА**, Нова серія, Том 2. **Волинь і Полісся: УПА та запілля 1943-1944. Документи і матеріали**, НАН України та ін., Київ-Торонто, 1999, с. 577-579, 650-652.

«Я ДАВНО МРІЯВ ПРО ТАКИЙ КУТОЧОК ВСЕСВІТУ...»

Зустрітися з Олександром Пономарьовим довелося до події, яка стала вже не вперше. Останні дні червня стали для нього ще одним щаблем до п'єдесталу суперпопулярності. Вшосте найпопулярніший співак року, за експертною оцінкою фестивалю «Таврійські ігри», не розчарував публіку — його виступ аж нічим не поступався зіркам світового рівня, що були запрошені цього літа.

А все інше, про що розповідав Сашко, вже відбулося або ще відбувається. Для цього у нього є всі підстави і стимул до подальших перемог.

Секотного літнього дня нам, журналістам музичної програми та тижневика «Слово Просвіти», професійно пощастило, нарешті, — після довгих переговорів та відмов, — зустрітися і порозмовляти про останні новини із заслуженим артистом України Олександром Пономарьовим, який запросив нас на нетрадиційну зустріч (у дипломатії це називається — без краватки), тобто на об'єкт, що повністю заповнився увагою співака на декілька місяців. Назва цього об'єкта — дача. Звучить досить банально, якщо не враховувати факту, що для чоловіка й батька двох доньок дача — довгоочікуване і справжнє щастя. Ми побували там в останні дні будівельних робіт, коли вже можна було знати найприкметливіші споруди, що складають комплекс сімейного куточка всесвіту Пономарьових. Враження досить однозначне — це літня оселя творчих людей, які мають намір не дивувати чимось, а просто дружно жити й відпочивати. Невеличкий, привітний будиночок з верандою і гамаком та добротним столом, лавка, про яку Сашко також мріяв, бо вона якось особлива, а у дворі — басейн. Ділянка куплена з садом, що вже плодоносить. Все це органічно сприймається як зором, так і душею. Справді, добрий клімат на дачі у Пономарьових.

Зустріла нас молодша донька Олександра Пономарьова та Олени

Мозгової Женья і одразу ж познайомила з собакою та котом, що дуже дружать і навіть однієї масті — руденькі. Розповіла, що у собаки Аманда на вусі татування, щоб не загубилася. Познайомила з усіма, розповіла про свої новини, про те, що Зоя — старша сестричка — у таборі відпочинку, а вона сама сьогодні вже навіть у басейні купалася, бо дозволили спробувати, що вона дуже любить читати газети і журнали, бо там можна і про тата, і про маму, і про дідуся та бабусю своїх і знайомих почитати. Їй чотири роки і читає вона по-своєму (інді догори ногами). Розповіла і пішла з бабусею Любою кудись у справах, щоб не заважати татові спілкуватися.

Тож нарешті втомлений, але щасливий Олександр Пономарьов розповів про все, що відбулося у його житті і творчості упродовж останніх місяців.

— Олександр — цей затишний куточок твого сімейного щастя забрав твої вільний час повністю, чи ти ще й творчістю можеш здивувати?

— Чи здивую, не знаю. Мені це все будують інші люди. Я і моя сім'я тільки кажемо, що хочемо те чи інше, а вони роблять. Моя наступна мрія лише у саду і на городі щось робити. Маю таку потребу порпатися в землі, бо робота в студії забирає багато енергії, а земля по-

вертає сили. А весь час я працюю творчо. І тур концертний по Україні відпрацював, і пісню на «Таврійські ігри» підготував. Буде презентація нової пісні «Україна» на фестивалі. Зараз можу сказати про неї лише те, що написав її Андрій Кузьменко (група «Скрябін») і вона є не традиційною за змістом та музикою. «Не стидайся, то є твоя земля. Не стидайся, то твоя Україна. Добре там, де нас нема, стань для батька свого гарним сином...» Така собі не просто патріотична пісня, а скоріше звертання до молодого покоління. Я презентуватиму новий склад своїх музикантів. Можу лише сказати, що це досить цікавий склад, який раніше грав у Наталки Могилевської. З ними я планую записувати і свій новий альбом.

— Де буде готуватися цей альбом?

— У моїй студії. З ранку до ночі і писатиметься, і видаватиметься. При студії вже на сьогодні є всі умови для комплексної роботи. Студія звукозапису і міні-рекордінгова компанія, яка займається і продюсуванням, і дис-

триб'юцією продукту й виконавців. Я нещодавно став продюсером групи «Скрябін» на проєкт «Kozzak-диск». Успішна співпраця і добрий результат. На сьогодні вже пісні крутяться на всіх українських дискотеках, а сам проєкт має шанс розбавити дискотечну аварію російської попси, яку змушена слухати наша молодь. Козакдисківщина — епатажна музичка, яка подобається сучасній молоді, але вважається неформатною, тому не крутиться в теле- та радіоефірах.

— А що скажеш стосовно участі у концертах чи фестивалях європейського рівня?

— Готуюся до «EUROVISION—2003». Мені давно напропорчили дві жінки цю участь і я морально готовий і сприйняв цей шанс дуже спокійно. Єдине, що хвилює — вибір репертуару. Думаю, що він повинен бути англomовним, бо останні десять років на цьому конкурсі перемагали саме англomовні пісні. Жюрі краще сприймає саме такі. Хоча я обов'язково після виконання скажу: «Сла-

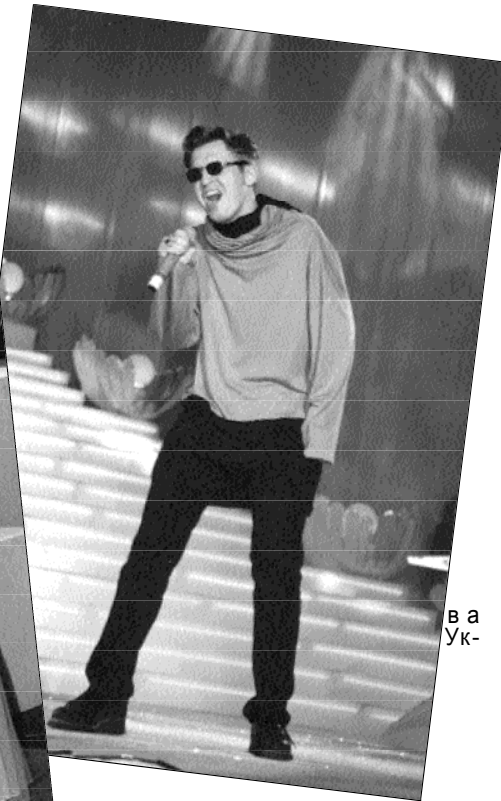
раїні!» Але... Я дуже здивований і шокований цьогорічною переможницею. Чесно скажу, що я на неї навіть не ставив, а після результату ми думаємо і думаємо над тим якою ж має бути музика.

— А які правила цього конкурсу діють на результат?

— Неписані, або такі — домовляються між собою країни колишнього Союзу і голосують за того чи іншого виконавця. Тобто напружити треба багатьох, і не лише своїх. З нашими вболівальниками не було б і проблем, але ми, тобто Україна, за правилами, не маємо права голосувати.

Думаю, що, маючи свій куточок мікрокосму, де ми зараз знаходимося, я матиму сили і натхнення для такої перемоги.

Лесьа САМІЛЕНКО

Сходінками до сімейного щастя Олени Мозгової та Олександра

ПОДІЯ

ТАВРІЙСЬКІ ІГРИ, ЩО ЗЕЛЕНІЮТЬ У НАЙБІЛЬШУ СПЕКУ

Для мене Таврійські ігри — не лише найцікавіший фестиваль, а й найближчий, найпароплавніший, найкрасивіший.

Більшість музикантів узагалі вважають його найкращим.

То — їхня особиста справа. Йтиметься не тільки про музику. Поглянемо пильніше на «Свято музики та краси» трохи з іншого боку.

Учені довели, що за статистикою — краще побачити, ніж почути. А за тією ж статистикою, кращим від побачити може бути тільки «побувати».

Що я з успіхом і зробила.

Фестиваль закінчився. Потяг уже пішов, точніше — пароплави порозпливалися. Єдине, чим можу зарадити вам — поділитися своїми, нікому вже не потрібними враженнями про фестиваль, що минув. Фестивалів я бачила багато, та в моєму житті це був перший, який довів, що музиканти разом із бізнесменами іноді здатні зробити більше, ніж політики.

Від часу початку фестивалювання в Каховці його жителі довели своє місто до такого рівня процвітання, що хочеться казати не Каховка, а Кайфовка. Дозволю собі обґрунтування. Почнемо зі схилу-амфітеатру. З нього гарно та приємно спостерігати за репетиціями, налагодженням апаратури, переобладнанням сцени, зміною декорацій та іншими зусиллями зробити свято — святом. Кожен бажаючий (хоче того він чи ні) погоджується з думкою, що все не так просто у світі шоу.

І задля отримання задоволення — треба працювати, а щоб набити великого задоволення — треба працювати багато. І тоді це справді перетворюється на велике свято.

Каховцям зрозуміти це найлегше. Бо прикладів перед ними — безліч. Від витоптаної за фестивалі дні під ногами «тягальщика» телевізійного крана ями — до щоденного, 15-годинного перебування звукооператорів на вежі з пультами: від ранку аж до згорання обладнання після концертів. Тож кого не можуть надихнути на трудову творчість такі приклади працелюбства?

Наслідки — проростають поруч із тим же схилом.

Природна кмітливість таврійців і таврійок розтягла діапазон сервісу до того, що, якби ви прибули на фієсту на власному авто, вам навіть не треба було б стерегти його ночами. Якщо ваша машина — іномарочна, її постережуть за три гривні.

Несподівано заіспрявили таблички з написом «Прогулянка на яхті». Здогадайтеся самі, з якого приводу.

Найцікавіше те, що на Херсонщині завірували потоки чартерних рейсів у безлічі напрямків та на будь-яку відстань. Каховці не довго міркували: чартерні ті рейси, чи — ні. Вони просто забезпечили усі шляхи-дороги до Схилу відповідними транспортними засобами: по воді, під водою куширами, сушею, кучугурами (необхідне підкреслити). А іноді й не відповідними.

Для місцевих касетних піратів-коробейників роботи було — непочатий край. Таємничим чином вони збагнули, що одразу після виступу певного виконавця одноименні касети розпродуються набагато швидше. Тож за дні фестивалю базарні продавці-покупці вивчили «назубок» весь репертуар учасників фесту, а касети з усіма іншими виконавцями просто не згадувались.

А тутешні «придворні» бістро! Майже при кожному дворі була спроба погратися у власний «Макдональдс».

Записуйте рецепт: виносите улюблений столик за свій двір. Застеляєте його картою скатертиною. І далі на ту скатертину ставите усі наїдки, які тільки здатні приготувати та винести. Компот у графинах, термоси з чаєм та кавою — додавати за бажанням.

Найбільше мені сподобався той двір, який, окрім вищезгаданих чеснот, у своєму зеніті був передбачливо декорований шматом парашуту. Затишно, дешево та сердито.

Отже, Остап Бендер, разом зі своїми чотирмастами засобами зробити гроші, в цьому місті міг лише відпочивати. Куди вже йому...

«ДНІПРОВА» ПІСНЯ БІЛЯ ВИТОКІВ ДНІПРА

СВІТ ПРО УКРАЇНУ

Ансамбль народної музики «Дніпро» днями повернувся з Валдайської височини — місця, де беруть свій початок Волга, Північна Двіна та Дніпро-Славути. І не з порожніми руками: колектив став володарем Гран-Прі Міжрегіонального свята національних культур Верхньоволжя «Витоки».

Фестиваль проходив у невеличкому волзькому містечку Кіпрі, яке відзначало своє 85-річчя. «Дніпро» був єдиним українським колективом, тому увага до нього була особливою. Послухати українську музику і рідну пісню приїхали

земляки навіть із Твері та сусідніх міст. Дехто із глядачів, щоб засвідчи-

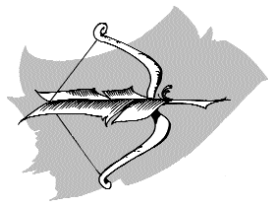
ти свою автентичність, вбралися у вишиванки, козацькі строї... Однак

не варто думати, що тільки українців привабили запальні мелодії «Дніпра». Корінні волжані також чудово розуміли і нашу мову, і нашу пісню, а славновісню «Несе Галя воду» разом із солісткою ансамблю, заслуженою артисткою України Оленою Кулик співав увесь зал.

Програму зі старовинних народних пісень та сучасних обробок «Дніпро» планував показати і наступного дня на фестивальному майдані. Однак, творчі плани підкоригував дощ, який зранку рясно припустився над містом. Але не виступити українські музики просто не могли. І саме тоді,

коли оголосили вихід «Дніпра», хмари над майданом розійшлися і вперше за день визирнуло сонце. «Було таке враження, що сама природа благословляє нас і Україну», — поділилися враженнями музичний керівник ансамблю Любомир Матейко.

Єдине, про що шкодують музиканти — за браком часу не вдалося побувати біля витоків самого Дніпра. Адже після того, як торкнувся серцем першоджерел, і пісня дзвінкше лунає. Отже, для «Дніпра» це ще один стимул повернутися до Кіпрів, де вони відтепер бажані гості.

Бачила я його востаннє, коли мені було одинадцять. Але все, що пов'язане з братом, пам'ятаю до найменших дрібниць. І, здається, розповідати про нього можу нескінченно, згадуючи наше життя день за днем.

Віктор Цимбал народився 29 квітня 1902 року в селі Ступична Звенигородського повіту Київської губернії. Батьки — молоді вчителі, Іван Федорович Цимбал з Черкас і Лідія Йосипівна (з роду Волошиних) з містечка Сміла на Черкащині. Це була чесна, порядна українська родина, українська не лише за походженням, а й за глибокими переконаннями.

Ідеальне подружжя поєднували щире кохання, глибока взаємна довіра і повага, а відзначали дивовижна чесність, висока освіченість та інтелігентність. І, звичайно ж, безмежна любов до України, безкорисливе служіння рідному народові. Вони не присягалися Батьківщині у любові й вірності, а просто у поті чола працювали для неї, зазнаючи переслідувань від усіх режимів і не знаючи, що таке достаток і добробут. Тато часто повторював: «Для України треба віддавати все, що маєш, і робити все, що потрібно їй».

Так і виховували вони дітей, котрих у родині було четверо. Віктор — первісток. І все найкраще, що батьки мали у своїх душах, вони намагалися вкласти в цю дитину. Дітей виховували власним прикладом, створивши в сім'ї атмосферу доброзичливості, взаємної пошани і любові, в якій не було місця сваркам, неправді, непорозумінням. Тут побутувала рідна українська мова й майже щодня співали українських пісень. У всіх — батьків і дітей — були гарні голоси, і вдома виник своєрідний домашній ансамбль.

А як впливало оточення на маленького Віктора! Спершу чарівне, поетичне село Ступична. А згодом — одинадцять років на київському Подолі з його неперевершеною романтикою, екзотикою, ба, навіть, якоюсь містикою. Це справжнє диво, яке подарувала доля обдарованому хлопчикові, його чутливій душі. Великі й малі церкви, собори, храми, монастирі, каплиці, щоденні симфонії дзвонів. Блискуче дійство Контрактових ярмарків, яке починалося відразу ж за порогом будинку. Все це накопичувалося у вразливій юній душі, заклало основи для його майбутніх творів.

З раннього дитинства виявилася непересічність його особистості. Віктор був від природи щедро, всебічно обдарований, дивовижно цілеспрямований і працьовитий. А над усім домінував потяг і хист до малювання. Свою першу «картину» він створив у два роки, перемалювавши вугіллям на сніжно-білу пошивку лева з килима, що висів над ліжком. Мама згадувала, що цей хижак вийшов напрочуд схожий — з гривою і китицями на вухах і хвості. Досить було дати малому Вікторові аркуш паперу і олівець — і за ним не треба було доглядати: він забував про все і годинами міг сидіти й малювати.

Життя родини складалося нелегко. Віктор завжди болюче згадував про те, як чотирирічним хлопчиком іздив з мамою у Острозьку в'язницю до тата, якого заа-

ГЕРОЇЧНИЙ ТАЛАНТ

рештували за активну просвітницьку роботу на селі і недільні школи для дорослих. А далі — поневірвання, пошуки роботи, поки, нарешті, батькові не пощастило влаштуватися на київський епархіальний свічковий заводик на Подолі.

Добрий і м'який від природи, Віктор ніколи не був схильний до насильницьких дій. Та коли Україні, яка вперше після сторіч неволі зітхнула на повні груди, почала загрожувати страшна, кривава сила, він довго не вагався. Разом з іншими учнями Другої української гімназії записався до студентського куреня, що згодом поліг у трагічному бою під Крутами, захищаючи Київ від більшовицької навали. А Віктор не загинув лише тому, що батько силоміць затримав удома малолітнього сина-шестикласника і не пустив на вірну смерть. Ця подія потрясла всю українську інтелігенцію, а в душі Віктора залишилася пекучу рану на все життя. Після цього він ще продовжував навчання у гімназії, відвідував вечірні курси професора В. Менка в Київській мистецькій школі, допомагав батькам-учителям, які були ак-

тивними організаторами й учасниками створення української національної школи.

Та тривало це недовго. Події, що відбувалися в Україні, відсунули на деякий час мистецтво на другий план. Віктор стає до лав української армії, бере участь у боях аж до 1920 року, разом з рештками армії опиняється у таборі для інтернованих осіб у Польщі. 1923 року нелегально переходить чехословацький кордон і опиняється у Празі, де одночасно вступає до Вищої мистецько-промислової школи та до Української студії пластичного мистецтва. Вчиться з жадобою, натхненням і невдовзі досягає великих успіхів. Його вважають одним з найкращих студентів. Створені ним монументальні полотна «Доісторичний період», «Первісна людина» високо оцінюють фахівці, а дипломну картину «Адам і Єва, що вигнані з раю», преміюють додатковою стипендією на місячну творчу подорож до Італії. Отже, здійснилась давня Вікторова мрія відвідати чудову країну-музей. Надсилаючи з Італії листівки додому, він ділиться незабутніми враженнями.

Широковідомим Віктор стає в 1925 році. Чехословацький уряд оголосив престижний конкурс на графічний портрет історика Франтішека Палацького, в якому взяли участь близько ста найкращих художників Чехословаччини, а першу премію отримав... невідомий двадцятирічний студент Вищої мистецько-промислової школи, українець-емігрант Віктор Цимбал!!!

Після цього його визнають у мистецьких колах. Він працює у львівському видавництві «Світ дитини». Перед ним — прекрасні перспективи. А тим часом в Україні все більше розкручувався маховик шаленого сталінського терору. І чим більше він набирив обертів, то довгими ставали журавлині ключі емігрантів за океан, що тікали від довгих рук ГПУ. Серед них був і Віктор Цимбал. Страшне враження справило на Віктора вбивство Симона Петлюри, улюбленцем якого він був свого часу.

Цієї весни минуло сто років від народження видатного художника XX сторіччя Віктора Цимбала. Вечір пам'яті, організований Музеєм історії Києва та Музеєм шістдесятників, став першим привселюдним словом про нього в Україні. Автор пропонованих спогадів — Тетяна Цимбал, сестра художника, актриса, шістдесятниця, яка багато зусиль доклала до збереження пам'яті про брата, а передала її для публікації племінниця художника, Вікторія Цимбал.

Знайомлячи читачів із життєвим та творчим шляхом художника, наголошуємо, що саме Віктор Цимбал разом із дружиною Тетя-

злочин проти українського народу, її можна назвати громадянським подвигом митця. 1936 року це полотно привернуло загальну увагу на першій персональній, дуже успішній виставці В. Цимбала в Буенос-Айресі. Байдужих людей біля неї не було.

Відомо, що цей твір збирав коло себе юрби глядачів, у тому числі й комуністів, які проти нього протестували і в дискусіях із журналістами неодноразово вчиняли навіть бійки. Тим часом ця картина не має, об'єктивно кажучи, політичного змісту, а радше моральний, проте він волав так голосно, що став гостро актуальним, а разом з тим і політичним.

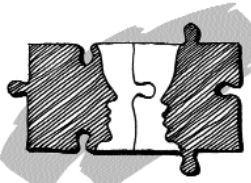
Так склалося, що понад 33 роки, переважно більшість свого творчого життя, Віктор прожив у Аргентині, відірваний од великих осередків культури Європи та Північної Америки. Тому його творчість тривалий час була маловідомою у широких мистецьких колах світу. А в Південній Америці він був дуже популярний. Участь у кількох виставках рекламної графіки принесла йому, окрім інших відзнак, шість золотих медалей і славу кращого графіка Південної Америки. Окрім цього, декілька персональних виставок у Буенос-Айресі теж мали великий успіх.

Люц Феррандо

У кінці 50-х років — зі зміною політичного клімату в Аргентині — багато українців почали переїздити до США і Канади. 1960 року переїхало до Нью-Йорка і подружжя Цимбалів. Українська громада щиро вітала видатного митця. Популяризації його творчості сприяли персональні виставки та участь в експозиціях Об'єднання митців українців в Америці. Але й тут Віктор мусив працювати для заробітку як графік, мріючи про той час, коли зможе, нарешті, працювати «для себе». Та, на жаль, тяжка недуга не дала здійснитися його планам, — 28 травня 1968 року його не стало. Похований Віктор Цимбал на українському православному цвинтарі Св. Андрія у Бавнд-Бруку. На його могилі стоїть простий козацький хрест із граніту, зроблений за проектом самого митця.

• Тетяна ЦИМБАЛ

Як повідомили українські ЗМІ, Конституційний Суд України на подання народних депутатів постановив: лікувальний заклад у жоден спосіб не може вимагати від хворого сплачувати вартість наданих послуг. Але те саме стверджує і ст. 49 Конституції — Основного Закону України! Та в зв'язку з тим, що фінансування лікарень украї недостатнє, хворим усе ж доводиться власноруч забезпечувати себе необхідними препаратами, медикаментами тощо. І триватиме так аж доти, доки медичні заклади не матимуть належного фінансування. Саме такого, яке б і давало їм змогу дотримуватися Закону.

Печально усвідомлювати інше: часто хворим доводиться платити не лише за ліки, але й за уважне, професійне ставлення лікаря до проблеми здоров'я пацієнта. Що гріха таїти: візит до лікаря часто розпочинається з конверта чи коробки цукерок — своєрідної перепустки до серця лікаря, його сумління. Бо коли лікар не має доброго серця і професійного сумління — під загрозою життя людини... На суд совісті

НА СУД СОВІСТІ

ПРАВО НА СПРАВЕДЛІ

16 листопада 1989 року в Києві з вини лікаря М. трагічно загинув 13-річний Саша І. Мати хлопчика марно намагалася добитися справедливості і покарати злочинця у білому халаті: знищивши журнал реєстрації хворих, лікар уникнув карної відповідальності...

“ЗВИЧАЙНЕ ХАРЧОВЕ ОТРУЄННЯ, А ВИ ПАНИКУ РОЗВОДИТЕ!”

Поговоривши зі свідками, спробуємо уявити, як розгорталася трагічна подія...

У той осінній вечір за святковим столом зібралися родина і їхні друзі та знайомі. Разом з дорослими 13-річний Сашко їв червону рибу, куплену в магазині. Близько півночі, коли гості розійшлися, хлопчику стало погано.

— Мамо, живіт болять... — простогнав він. — Мене нудить, млявість в усьому тілі...

До ранку Сашко так і не заснув, а на світанку мама хлопчика Ганна Леонідівна викликала “швидку”. Сашка і його маму відвезли в одну з київських лікарень. Чергового лікаря М. довго не могли відшукати, а хлопчику ставало дедалі гірше, і його знудило у приймальній кімнаті. Нарешті прийшов лікар М., сердитий, заспаний, почав сварити Ганну Леонідівну: — Що це він тут наробив?! Ану приберіть за ним!

— Дайте ганчірку — приберу. Але ви спочатку огляньте хлопця: він цілу ніч не спав.

— А ви мені не вказуйте, що робити! — розсердився лікар. — Я сам знаю, як мені діяти.

Поверхово оглянувши Сашку, лікар сказав: — Це не за нашим фахом. Нічого страшного! Звичайне харчове отруєння, а ви тут паніку розводите. Везіть його в інфекційну лікарню.

Підтримуючи сина, який ледве волочив ноги від слабкості, засмучена мати вийшла на вулицю.

цію.

— Синку, як ти себе почуваш? Поїдемо в інфекційну лікарню?

— Не хочу, мамо! — замотав головою Сашко. — Лікарі там, мабуть, такі ж злі як цей. Не хочу в лікарню! Поїхали додому. Мені стане легше, от побачиш!

Ганна Леонідівна взяла таксі і відвезла сина додому. Але невдовзі йому стало ще гірше, і опівдні мати знову викликала “швидку”. Майже непритомного хлопчика на ношах винесли з квартири і відвезли в реанімаційне відділення іншої лікарні. Там лікарі точно поставили діагноз — ботулізм, і хлопчику негайно ввели протиботулінічну сироватку. Але через помилку або недбалість лікаря М., який на світанку оглядав Сашку, було втрачено час, сироватку ввели із запізненням, і через кілька днів хлопчик помер, півтора місяця не доживши до свого 14-річчя...

“НЕ ЗАВАЖАЙТЕ ПРАЦЮВАТИ!”

Після поминок Ганна Леонідівна вирішила подати в суд на лікаря М. Але в лікарні, де він працював, несподівано зник журнал реєстрації хворих! Як документально довести, що саме М. першим оглянув Сашку, не розпізнавши смертельно небезпечну хворобу?

— Ви пам'ятаєте мене? — з надією звернулася Ганна Леонідівна до медсестри, яка того ранку також оглядала Сашку. — Два тижні тому на світанку “швидка” привезла до вас мого синочка! Він помер 16-го... В нього був ботулізм, а ваш черговий лікар сказав, що “нічого страшного”. Я буду в суд подавати на вашого лікаря. Але журнал реєстрації хворих кудись зник. Підтвердите на суді, що я тоді із сином зверталася до вас по допомогу?

— Жінко, що ви таке говорите?! Я вас не знаю! Я вас вперше бачу! — зробивши здивовані очі, вигукнула медсестра.

— Як? — розгубилася Ганна Леонідівна.

— Не заважайте працювати! Мене хворі чекають!

А лікар М., дізнавшись, що мати померлого хлопчика збирається подавати позов до суду, узяв довгострокову відпустку...

Минуло 13 років. Ганна Леонідівна безсило опустила руки, змирилася з долею. Лікар М. тепер має власну клініку, яку рекламують газети і телебачення. Навряд чи спало йому на думку покаятися на могилі хлопчика, якого він не врятував: жодного разу М. не подзвонив Ганні Леонідівні, не вибачився за свій гріх...

Олег ГУМЕНЮК

СМЕРТЕЛЬНА ХВОРОБА

Коментар лікаря Ірини Серебрянської:

— Ботулізм — надзвичайно небезпечна, підступна, смертельна хвороба. Виникає при вживанні в їжу продуктів, що містять отруту ботулінічних мікробів. Особливо небезпечні грибні, овочеві, фруктові консерви, риба, копчення. Ботулізм проявляється несподівано, як правило, через кілька годин після вживання отруєних продуктів. Виникає головний біль, запаморочення, слабкість, безсоння, біль у шлунку, нудота, відчуття “завмирання” серця, сухість у роті, спрага. Невдовзі порушується зір: хворі скаржаться на “туман”, “сітку”, “мушки” перед очима, предмети бачать нечітко. У хворих розширені зіниці, часто порушується дихання.

— Ірино, як урятувати хворого на ботулізм?

— Потрібна термінова госпіталізація і негайне введення протиботулінічної сироватки. Чим швидше її введуть в організм, тим більше шансів урятувати життя хворого.

— Отже, лікар М., який не зміг правильно поставити діагноз Сашку, дезорієнтував матір хлопчика і зіграв фатальну роль у його долі?

— Так. Немає сумніву, лікар винний у цій трагедії. Але, будемо об'єктивні, винна і Ганна Леонідівна. Якби вона одразу відвезла Сашку в інфекційну лікарню, можливо, хлопчину врятували б? До речі, якби мати знала ознаки ботулізму, вона діяла б більш рішуче і наполегливо і змогла б врятувати дитину...

— Ірино, як лікар, що ви скажете про морально-етичний аспект цієї трагедії?

— На жаль, в Україні ринкові відносини негативно вплинули на моральне обличчя медика. Я не хочу ображати усіх моїх колег, але серед нас чимало людей цинічних, жадібних до грошей. Для таких “лікарів” чужі страждання — лише прибутковий бізнес, засіб збагачення. Медицина в нашій країні перетворюється на замаскований рекет, коли лікарі “висмоктують” із хворого усе до копійки, діючи за принципом: хочеш лікуватися — плати, не маєш грошей — здохай! Це жорстока реальність, і корпоративні інтереси багатьох медиків значать більше, ніж абстрактні поняття “честь”, “совість”, “милосердя”. Тому довести провину лікаря дуже важко: треба діяти по “гарячих слідах”, поки не знищено докази.

У дев'яти випадках з десяти лікар, з чиєї вини загинув пацієнт, залишається безкарним...

СПРАВЕДЛИВІСТЬ КОШТУЄ ДОРОГО

Коментар полковника міліції Віталія Савінського:

— Злочини в сфері медицини завжди розкривалися дуже важко: давалася взнаки особлива специфіка цих злочинів. Щоб довести провину лікаря, слідчий та суддя повинні професійно розумітися на проблемах медицини, але чи багато в нас таких фахівців?

— Ваше ставлення до лікаря М.?

— Схоже на те, що він винний. Лікар зобов'язаний був допомогти хлопчику, але не допоміг, і це спричинило загибель дитини. Та формально лікар не винний, бо його провина судом не доведена, і зараз, через 13 років, закон безсилий покарати М. ...

— А чи взагалі це було можливо?

— Так, але матері треба було негайно написати доповідну заяву в прокуратуру. Кожний виклик “швидкої” документується, і, якби за справу узялися фахівці, провина лікаря була б доведена, незважаючи на те, що він знищив журнал реєстрації хворих. Справедливість інколи коштує дуже дорого, але кожен з нас має право на справедливість. Ганна Леонідівна, вбита горем, опустила руки і не скористалася своїм правом на справедливість. М. використав її бездіяльність у своїх інтересах, знищивши докази злочину. На жаль, ми, українці, покірні долі, занадто терплячі, і не вміємо захищати свої права. За кордоном інша ситуація. Там значна частина громадян користується медичною страховкою, має власних адвокатів. Там часто незадоволені пацієнти подають до суду на лікарів і виграють процеси. Але це відбувається там, де люди вміють захищати свої права...

СОВІСТЬ — МИСТЕЦТВО ВИМОГ ЛИБЕ

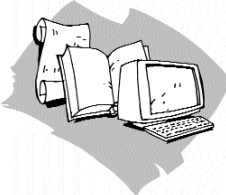
Релакція “СП”: Лікар. Здається, ця професія нікого не залишає байдужим: адже з її представниками нам доводиться постійно спілкуватися, а в якийсь момент саме медикам доводиться вирішувати кардинальні питання нашого буття. І, як правило, останнє слово залишається за лікарем у тих випадках, коли діагноз звучить майже як вирок. Йдеться про такі серйозні захворювання, як діабет, онкологія, ураження крові чи внутрішніх органів, серцево-судинні, легеневі хвороби, у боротьбі з якими медики стають тактиками і стратегами на полі битви між життям і смертю.

Звертаючись до лікарів по підтримку і допомогу, ми часто забуваємо про те, що лікар — наш сучасник, що він має такі самі недоліки, що їх маємо й ми, що він з того самого суспільства, що й ми з вами — ото ж, переживає ту саму скруту, що й інші люди.

Егоїзм, страх перед завтрашнім днем, у якому твій життєвий добробут не гарантується, рівень зарплат, здатний викликати безнадію і розчарування в обраній професії.

Всі ми знаємо біди наших лікарів, і все ж чекаємо від них співчуття і милосердя, допомоги і розуміння. Бо, коли не знаходимо їх, наші надії обертаються не лише розчаруваннями, а й трагедіями.

Випадок, про який на сторінках “СП” розповідає журналіст Олег Гуменюк, на щастя, не типовий. Більше того, між ним і сьогоднішнім днем — значна часова межа. Але у материнського болю не буває строку давності. І втрата кожної людини — рубець, видимий чи невидимий, на серці інших людей. Ось чому кожен, хто обрав професію лікаря, має невідлучних секундантів, що зветься Совість і Честь. Совість громадянина, честь професіонала, совість і честь людини, від якої залежать життя інших. Дбаючи про нашу медицину, про здоров'я своїх громадян, держава має турбуватися ще й про той рівень моральності у своїх медичних закладах, який би не дозволяв тим, хто склав клятву Гіпократу, порушувати її в ім'я вигоди чи опускаючи нижче християнського правила: “Стався до інших так, як ти хотів би, щоб ставилися до тебе”. Як ми знаємо, медицина в Україні нині реорганізується. Хочеться вірити, що справи зміняться на краще, що наші лікарні матимуть не лише достатню фармакологічну та технологічну базу, але не випустять зі свого поля зору головного — особистісних якостей фахівців, що складають їхній найголовніший ресурс — людський, професійний.

Що таке професійна журналістика? Може, та, що робиться з чесними намірами, ґрунтується на фактах, прагне до пошуку правди? Тому, як пише в Інтернеті “Телекритика”: “...тільки професійна журналістика, яка дотримується принципів професійної етики, дає нам те, що не купується і не продається — незаплямовану репутацію”? Як на мене — золоті слова. А от чи завжди люди, що вважають себе журналістами, дотримуються цих принципів професіоналізму?

Переглядаючи періодику, я звернула увагу на червневу публікацію від 3 червня в газеті “Сегодня” “Солдати четвертого рейху люблять свою Україну”. Дивлюся початок — ага, думаю, цікаво — це ж про скінхедів. Правда, незрозуміло, коли це скінхеди, що і слова українською (навіть з ляку) не вимовлять, встигли полюбити Україну. Може, я чогось не знаю. Прочитаю, думаю, дізнаюся детальніше про ці молодіжні банди. Адже багато моїх знайомих хлопців постраждали від “скінів” — бо мали занадто інтелігентний вигляд і були “не так” одягнені. А мій двоюрідний брат-школяр через те, що мав сережку, був ними побитий так, що дивом залишився живий і до цього часу має проблеми з травмованими нирками... Отож, читаю статтю, намагаюся дійти пуття. Так, б'ють, кого?... Ага, арабів, негрів, осіб неслов'янської національності... Дивно, а я знаю, що київські “скіни” б'ють тих, хто, на їх думку, неформали, хіпі. Б'ють за сережки, довге волосся чи широкі штани.

Читаю далі. Про скінхедів — це тільки початочки. Авторці та авторів статті — Ользі Гук з Юрієм Омельченком здалося замалим лякати тільки “визнанням на державному рівні антисемітизму та расизму” в Україні. Щоб остаточно намалювати портрет коричневої України, яка відроджує фашизм, далі в статті жваве журналістське двійнятко перейшло до більш знайомих у колишні часи теми — до жупела українського націоналізму. Але оскільки тепер націоналізм “не страшний”, то його легко можна переіменувати у фашизм, ульт-

раправий екстремізм. Молодіжна тема скінхедів раптом зникає, а натомість чомусь з'являються праві партії, а потім українські бой-скаутські організації — Пласт, СУМ (Спілка української молоді), “Тризуб”. Ось у них — головна небезпека для молоді! Ось де нова хвиля правого ек-

ЩОБ СТРАШНІШЕ БУЛО... КОРИЧНЕВА ЗАГРОЗА В УКРАЇНІ — РЕАЛЬНОСТЬ ЧИ НАКЛЕП?

тремізму — фашизму! — стверджує журналістська парочка. І це замість серйозної розмови про те, чому об'єднується в зграї українська молодь, замість запитань до професійних психологів про те, як і чому молодь і підлітки тяжіють до згуртувань, до ритуалів, до уніфікованої одежі... Ні, замість цього ми отримали побрехеньки “без керма та без вітрил” про “нову хвилю” українського молодіжного руху.

Нова хвиля? Коли Пласт іде до свого століття, а СУМу вже з п'ятдесят років? На початку минулого століття саме тому, що молодь потребує об'єднання, які будуть ґартувати дух і тіло, що молодь і підлітки потребують романтики, наметів, форми, — саме тому були створені бой-скаутський та герл-скаутський рухи. Як український варіант міжнародного скаутського руху виникає Пласт, який уплів Тризуб у бой-скаутську емблему. Потім виник СУМ — Спілка української молоді. Остан-

нім десятиліттям виникає “Тризуб”. Складається враження, що про національний молодіжний рух в Україні Ольга Гук і Юрій Омельченко знають приблизно, чи точніше — нічого не знають. Що не заважає їм свої незнання оформляти у вигляді наклепів.

А ось я знаю особисто і можу розповісти. Бо чудового літа 1998 року я була в дівочому пластовому таборі, в сосновому лісі поблизу Почаєва. Пам'ятаю байдарки і спортивні змагання, вранішній підйом українського прапора (ми всі у пластових строях) і щоденні заняття. Нас вчили любити і знати природу і людину: туристичні навички, тренінги з конфліктології і протидії насильству та торгівлі людьми. А ще пам'ятаю вечірні ватри, наші пісні, ігри, розмови про Мартіна Лютера Кінга і його ідеї ненасильства, розповіді про українські обряди. Потім ми грали сценки-обряди (найсмішнішими були сценки про сучасне українське весілля)... І навіть не

могло такого бути, щоб нас вчили когось ненавидіти, бити, знущатися...

У Пласті нас вчили любити і захищати, а не ненавидіти, зневажати чи знущатися!

Минулого літа я відпочивала у християнському таборі, де були діти і молодь із “Пласту” та “Тризубу”. Ми разом молилися, ходили в лісові мандри, співали українських пісень біля ватри. І от, на думку “Сегодня”шньої двійки, ми всі — коричнева чума, яка стоїть поряд із неонацистами...

Головним ідеологом СУМу був видатний український вчений, педагог і психолог професор Григорій Ващенко. Щоб розвивати його педагогічні ідеї, в Україні створено Педагогічне товариство імені професора Григорія Ващенка. А головним девізом сумівської молоді є “Бог і Україна”.

Практично вся наша діаспора пройшла вишкіл Пласту чи СУМу. Але чомусь в Америці чи Канаді ці організації не вважали фа-

шистськими. Агов, дорогі наші брати і сестри по світу! Чого навчили вас літні таборування в українських молодечих національних організаціях? Може, того і так навчили, що діти нашої діаспори вирости і ніхто з них не став наркоманом, повією, злодієм, вбивцею? А навпаки, всі вивчилися і люблять свою далеку Батьківщину?

Я звертаюся до нашої громади: не мовчімо, відгукнімося до газети “Сегодня”, розкажемо про наші молодіжні національні організації, про те, що вони роблять, чого навчають наших дітей і нашу молодь. Бо такі небезпечні статті не можна пропускати. **Нехай газета “Сегодня” опублікує наші листи, нашу оповідь про справжнє життя української свідомої молоді!**

Хто має доступ до Інтернету, порекомендую дуже цікаве і повчальне інтерв'ю з професором Києво-Могилянської академії Миколою Андрійовичем Ожеваном під назвою “Ме-

ПРОФЕСІЙНА ЧЕСТЬ

діа-тероризм: тепер і в Україні?” в Інтернет-виданні “Телекритика” (www.telekritika.kiev.ua). Професор розкриває сутність “медіа-тероризму”, інформаційного відкриття, зробленого в Америці після подій 11 вересня, говорить про те, що медіа-тероризм у широкому розумінні можна сприймати як зловживання медіа-комунікативними процесами задля підриву так званої знаково-символьної системи держави чи суспільства. У цьому розумінні медіа-терористом Микола Андрійович називає Олеса Бузину. Оскільки Шевченко є не просто поет, а національний символ. Замах на такий символ є актом медіа-комунікативного тероризму, тому що в даному випадку йдеться про комунікації між поколіннями, комунікацію у часі. Далі професор наводить інший яскравий приклад медіа-тероризму — передачу, яка вийшла минулого року і яка очорнювала Віктора Ющенка та його дружину. “Медіа-кілерство” — ось як називає подібні передачі професор Ожеван.

Отже, тепер зрозуміло, що можна дати чітке визначення статті “Солдати четвертого рейху люблять свою Україну” — “зброя масового розбрату”. Ось який міжнародний термін таких матеріалів. Матеріалів, які малюють і перед українським загалом, і перед міжнародною спільнотою спотворений наклепом образ держави, які обливають брудом організації, що вчать любити свою Батьківщину, на прапорі яких стоять слова: БОГ І УКРАЇНА!

Настя БЕЗПАЛЬЧА

РАДІОГАЛАС

27-го червня ц. р. радіо “Континент” за підтримки Інституту масової інформації та Міжнародного фонду “Відродження” подало заяву до Європейського суду з прав людини. У своїй заяві директор радіо “Континент” Сергій Шолох звертається до статті 10 — “Свобода виявлення поглядів” та статті 6 — “Справедливий судовий розгляд” Європейської конвенції про захист основних прав і свобод людини. Таке рішення було прийняте не відразу. За словами того ж Сергія Шолоха: “Ми подали судовий позов на державу, а за нашими мірками — це не завжди нормально. Європейці ж давно звикли до фактів, коли держава помиляється. Судяться з дер-

ВПЕРЕД, У ЄВРОПУ!

Проблеми з ліцензування теле- і радіо-організацій стають візитною картою України. Гарантована Конституцією і медійним законодавством свобода слова та інформації, журналістами й чиновниками трактується по-різному. І сьогодні, після ратифікації Європейської конвенції з прав людини, вищою судовою інстанцією у розв'язанні кон-

жавами італійці, французи, німці, поляки, а ми лише звикаємо до думки про те, що ми європейці і маємо ті самі права.”

На жаль, три судові інстанції в Україні не дали позитивних результатів, хоча, виходячи з чинного українського законодавства, строк дії ліцензії на мовлення на

частоті FM 100 МГц, на якій мовить радіо “Континент”, закінчується у 2007 році. Навіть якщо у когось викликає сумнів заявлений термін — 10 років, то Закон визначає — “не менше як на 5 років”, тобто до 2002 року.

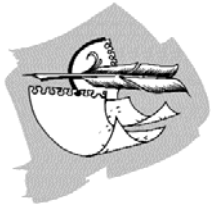
Звернення до Арбітражного, Господарського й Апеляційного

фліктів між пресою і владою став Європейський суд. Тож незвично і непередбачувано склалася ситуація, що стосується долі радіо “Континент”: внаслідок конкурсної умови у питанні отримання ліцензії, колектив не отримав її, але так просто він не здається. “Континент” продовжує боротьбу за свої права, бо твердо переконаний, що має

господарського судів міста Києва та відмова цих судових інстанцій не спантеличила радіожурналістів, а гучномовцем їх правди стала причетність до радіоканалу журналіста Георгія Гонґадзе, який працював на “Континенті”, факт введення у програму радіо джазової музики, що є музикою

вільних, інтелектуальних людей усього світу і вважається неформатною у нас. Факт співпраці з німецьким радіо також не є підставою для заборони, як і факт повернення кредиту не підлягає законодавчій забороні існування радіо. До того ж “Континент” має четвертий показник у довірі радіослухачів, а це такі неабиячці. Як би там не було, але приклад боротьби з державою — це явище цікаве та інтригуюче. “Континент” державу чи держава — “Континент”? Майже як на рингу марнославства, коли громадяни змушені знеславлювати державу, яку прагнуть вивести на цивілізований, європейський рівень.

Лєся САМІЙЛЕНКО

Далекого 1961 року відомим тепер українським поетом Василем Симоненком було написано кількадесят віршованих творів, що стали класичною нашою спадщиною в царині красного письменства. Це, зокрема, такі, як "Чую, земле, твоє дихання", "Прощання Федора Кравчука, колгоспного конюха, з рідною хатою", "Варвари", "Прокляття", "Береги в снігу занімілі", "Дотліває холод мій у ватрі", "Моралісти нас довго вчили", цикл творів "Тиша і грім", низка епітафій "Мандрівка по цвинтарю", поема "Червоні конвалії", поема для дітей "Цар Плаксіс та Лоскотон", також чимало ліричних шедеврів про кохання, та де-що інше.

У грудні 1961 він написав кілька творів і серед них 14-го "Скільки в тебе очей..." і 26-го "Україно, п'ю твої зіниці".

Щодо цього останнього вірша, то у, можна сказати, поважному київському видавництві "Наукова думка" у книжці "Ти знаєш, що ти — людина" (упорядник В. А. Гончаренко, наклад 10 тисяч примірників), що вийшла нинішнього року, на сторінці 97 стоїть дата під цим віршем 26.12.1961, а на сторінці 138 під тим-таки твором, лише з назвою "Задивляюся у твої зіниці", дата — 1962. Книжка, очевидно, мала вийти найповніша — це помітно неозброєним оком з перших сторінок, а вийшла лише з претензіями на найповніше видання творів. Немає в ній ні прози, ні публіцистики, ні критичних заміток, ні листів, ні, тим паче, щоденника. Та й примітки, хай вибачать видавці, примітивні.

Можливо, це просто недогляд чи неувважність видавців, хоча для деяких читачів, мабуть, це не має суттєвого значення, для більшості це байдуже, але на істориків літератури подібне просто справляє прикре враження. Особливо, якщо йдеться про життя поета і його творчість. Адже нині вже написані та оприлюднені на шпальтах часописів спогади знайомих, колег, очевидців про те, що Василя Симоненка було в Черкасах жорстоко побито й це стало, ймовірно, причиною його ранньої смерті у 28-літньому віці у грудні 1963 року. Подейкують, за злочинною змовою тодішніх місцевих владців, а може, була і вказівка з центру. А хто ж про це скаже...? Лише тогочасні свідки... Вони ж не вороги собі...

Підтвердження цьому — самі поетові твори, рядки з поезій того часу, уривки зі спогадів, поетових листів і щоденникових записів.

Згадаймо хоча б отакі віршовані рядки із "Монолог маленького привида" ("Кипатий барометр"): "Моє життя потрошене, мов жито, Ціпами божевільня і злоби", "І кров моя червоно цебеніла У банку із рожевої руки", "І чорна ніч звелась в очах у мене", "Моїм убивцям у голодні вени Влили мою дитинно-чисту кров", "Розтоптаний жорстокістю нікчем". Це помста правдоборцєві за його відстоювання українських інтересів, а на той час за подібне "нагороджували" тортюрами і знущанням, в'язницями і засланням.

Автор закликає в образі малого привида до боротьби з катами. Це не просто кати, а одвічний і підступний ворог, це "відгодована злість, і хитрість, і закута в броню брехня", це вузьколобі й куцоногі, які правлять світом. Хоч, як пише поет, у нього немає

«ОДІЙДІТЕ, НЕДРУГИ ЛУКАВІ... ДРУЗІ, ЗАЧЕКАЙТЕ НА ПУТІ»

страху за плечима, він з докором дивиться на світ і закликає спопеляти байдужі серця, а сліпоту й холопство проклясти. І хоча авторова печаль не має межі, він закликає нас "у відчаї не гнутися, А вибухати, як нові сонця!"

І він вибухає, бореться словом правди і свого синівського обов'язку перед Україною, перед рідною матір'ю. Якими б не були матері, які нас породили, ми їх не вибираємо, ми лише завдячуємо їм своєю появою на світ. Інша річ, які ми вдячні сини і дочки. І рідній землі також.

*Можна вибрать друга і по
духу брата,
Та не можна рідну матір
вибирати.*

Бо то вже буде чужа мати, як і чужа, не рідна Батьківщина. Це не вибирається. Це дано вищим смислом Природи. І від неї нікуди не дінешся. Хіба, відцуравшись рідної матері чи Батьківщини, станеш злочинцем, бандюгою. Прикладів більше, ніж удосталь.

Всі ці роздуми пов'язані у Василя Симоненка з майбутнім: "Щоб квітував на диво всього світу Козацький геніальний родовід!" Хоч:

*Ми винуваті, що міліють рі-
ки
І лисинами світять береги.
Що десь духовні лупляться
калі-*

*ки
І виростають ваші вороги.
Тут на думку спливають ряд-
ки великого поета Олександра
Олеса, написані ним у 1909 році:
Ми останні вже весла лама-
ли
І далекі були береги...*

*А над нами мушкети блищали,
І сміялися з нас вороги.*

Протягом століть та і в нинішні, здавалось би, вільніші часи щодо висловлення власних свободлюбивих думок, над Українським (в Основному Законі з великої літери — прим. М. В.) народом не просто сміялися, а його нищили фізично й духовно будь-якими засобами. Війни і голодомори, терори і переслідування, звичайнісінькі вбивства і постійні здирства, винищення і вигнання тощо — все це та багато іншого застосовувалося і випробовувалося на нас, українцях. Здається, у світі немає такого іншого народу, як наш, котрий витерпів стільки страждань і мук, горя і лиха.

*Уже народ — одна суцільна
рана,*

*Уже від крові хижіє земля,
І кожного катюгу і тирана
Уже чекає зсувана петля.*

("Пророцтво 17-го року")

Та завжди є застереження, все стверджується через "але":

*Коли б усі одурені прозріли,
Коли б усі убиті ожили...*

Згадуються мені часи закриття літературної студії, точніше, обласного літературного об'єднання імені Василя Симоненка в Черкасах 1972 року.

Для нас, молодих тоді літстудійців, хоча й не всіх — це добре відомо, його ім'я було мало не святом. Літстудійці збиралися на другому поверсі бібліотеки в редакції газети "Молодь Черкащини". Там висів праворуч на стіні портрет поета в рушнику, були книжки, лежали підшивки різноманітних газет. Ми читали кла-

сичні, модернові й свої твори, обговорювали їх у міру свого розуміння й освіти, читали власноруч підготовлені лекції з історії рідного краю, країни, розбирали, аналізували літературні течії, їхні школи чи то в Україні, чи в світі, намагаючись застосовувати тодішні критичні праці зі світової й вітчизняної філософії, філології, літературознавства тощо. Це була, принаймні для мене особисто, велика школа не лише літературознавства, історії чи філософії, а й школа життя...

Пересвідчився: багато добрих, освічених, щирих і працьовитих людей живе і творить як у цьому наддніпрянському місті, так і по всій Україні. Розумні й гарні бібліотекарки, дотепні художники, з широким світоглядом архітектори, веселуни-журналісти, тодішні початківці й "почарківці" поети, прості звичайнісінькі люди давали читати заборонені на той час рукописи, книжки, окремі вірші й щоденникові записи Василя Симоненка, різноманітні народознавчі, літературознавчі, філософські, історичні праці. Хто підтримував морально, порадою, втишенням заспокійливим словом... Усім нині і завжди буду я вдячний...

І от навесні, в одну з літературних п'ятниць нас просто не допустили в приміщення черкаської "молодіжки". Спочатку говорили, що, буцімто, десь немає

тися, одурені, можливо, прозріють, і "одійде в морок підле і лукаве", "пощезнуть всі перевертні й прибуду і орди завойовників-заброд". Хочеться дуже вірити в це пророцтво великого поета.

Пригадуються його вірші й думки про "цвинтар розстріляних ілюзій", "мільярди вір заритих у чорнозем", "міста-ренегати", поетових колег, ровесників, нині відомих людей у політиці і в літературі.

У щоденнику за місяць до відходу у вічність пише, що в Черкасах він став ще самотнішим, що ті, на кого він сподівався, "виявився звичайнісіньким флюгером", стали користюльцями... А скільки їх ("Нікчемна, продажна челядь, Банда кривляк для втіх..."), лакуз і холуїв ще тепер, разом із шовіністами, намагаються донизити наш народ і Україну?!

*Вони прийшли не тільки за
добром,
Прийшли забрати ім'я твоє,
мову.*

*Пустити твого сина
байстрюком.
З гнобителем не житимеш
у згоді:*

*Йому "панять", тобі тягну-
ти
віз.*

("Курдському братові")
Василь Симоненко не зламався. Він дивився прямо правді в очі. І боровся до загибелі. І запівав це нам, якщо для нас нині суцільно він щось та означає.

*Не заколисуй ненависті силу,
Тоді привітність візьмеш за
девіз,*

*Як упаде в роззявлену моги-
лу
Останній на планеті
шовініст.*

Для нього, в його думках і творчості понад усе була Україна. Він щогодини, щомиті бився з чортами ("Ходить їх до біса на землі"). Задля України він жив. Окрім неї для нього не існувало авторитетів, нікого, особливо ж держав-монстрів:

*Хай мовчать Америки й Ро-
сії,*

Коли я з тобою говорю.

Мається на увазі США, що на захоплених землях знищеного тубільного населення ("Жиріє з крові змучених народів") сьогодні, під приводом пошуку терористів, бомбить вже іншу державу, при цьому там руйнується все, гинуть невинні люди. І Московщина. Історія завоювань нею інших земель і народів відома. Хоч є в нього і такі студентські вірші як "Завжди ми, Росіє, з тобою", але є й "Брама", де "Сотні літ наруга і тортури Мертвих повертають у гробах...", а сторожа (вже не при мечях) Нову жертву кидє під мури З тряпкою брудною на очах, є й твір "47-й рік" про голод, "Українська мелодія".

Ось тому пише він у поезії "Де зараз ви, кати мого народу?", щоб "кати осатанілі" не забували ніде, що:

*Народ мій є! В його гарячих
ж и -*

лах

Козацька кров пульсує і гуде!

Будучи літературним консультантом, редактором видавництва "Молодь", працюючи над виданням книжки Василя Симоненка "Лебеді материнства", цю строфу, що починається словами "Ради тебе перли в душу сію, Ра-
ди тебе мислю і творю" не вдало-

СПОСІБ МИСЛЕННЯ

Що не початок століття — турбація мас, круто зварені яйця ідей, шкідливі державоустрої, утопічна трясина сонячних країн, вібрація Апокаліпсису. Поки суспільство більш-менш толерує Закон, мистецтво з напівсну буття намагається побачити відблиски парсун на здебілілих парсунах гранітно-чавунних бовванів з анекдотичними жестами. Їхні зворушливі кепочки, вусики, бровенята писалися помпезно важкими сусальними мазками або ж застигли у бронзі. Як тебе не любити, милий серцю "совєцький" кіч! Платонічне кохання робітника і селянки, вибачте, "продвинутої" колгоспниці... Скільки придворних борзописних поетів прислужилися освяченню цієї пап'є-машевої еротики. Він — "димок від машин" полем пускає, вона — прописана до дійниць, повногруда, щаслива, метка. Молоко не встига за руками. Непорочність Джульєтти нали-

Все це пістряво-нерухомою хмаркою проскакувало повз увагу скрученого в бараний ріг рабства реального селянина. Інак-

СМАК УЧОРАШНЬОЇ ШМАТИ У БОРЩАХ СЬОГОДЕННЯ...

па до кужайки одурілого від колгоспного щастя Ромео. "Милий, це ж тільки початок, попереду ще стільки теплих трудовнів..."

ше здорова селянська кров, од природи стійка до психічних болячок, зчорніла б од шизофренії.

"Хліб — то наше багатство", "четвер — рибний день" — це уже рідна шкільна ідальня з її гаситритно-провокующими котлетами, бурячками, розтолоченим з водою картопляним пюре та натормордами вихователів. Щаслива мати, колосся, виноградні водограї, буколічні яблука-груші. Тумани смороду прокислого молока та незабутній смак помийної шмати в такому рідному усім нам українському борщеві. Естетика перестояних буднів з на-

півмарева снів — дитинство, страшний сон шкільного естета — монотонна, зачовганих кольорів шкільна форма, ранці, мешти, краватки, "піонерская зоряка", фізрук із профілем садиста, "загадошная" посмішка комсорга перед начальственным дверима, незабутня повногрудість директриси-молотобійця з висохлим на тичку мляво-параноїдальним синком-металістом... Інститут, як "альфа і омега", початок і кінець усіх сподівань, яблуко спокуси, ласощ, пропонування дрібним бісом ГБ за юдин гріх. Христопродавство — за чистоту і непорочність юної душі.

Усі вони такі непроминальні, незнищенні... Переповзли із сірих буднів рабства на свято волі і придушили гідкими мацаками-змійками. Метаморфози килімових русалок та чавунних пігмів. Їх із серця так просто не витравити. Ненаситно й захиляно торують собі дорогу, продаючи лаштунки, на міщанську стіну чи на сцену. Хизуватися сріблястим хвостом, білоперими крилами... Фабрикант керує державою, кучарка править бал, Меланія Чобітько бавиться в актрису у віртуальній негоді. "Скучно жити на етом светє, гаспада".

Уляна ГЛІБЧУК

ІСТИНА, ЩО ДРАТУЄ

ПРЕМ'ЄРА

На цю подію йшла, сповнена чекання — адже йшлося про поєднання п'єси Лесі Українки з однойменною новелою німецького автора Ганса Е. Носсака! Що це? Екстравагантний експеримент? Бажання за всяку ціну бути оригінальним?

Та починається вистава.

Світ, в який потрапляєш, здається, не має ні просторових, ні часових меж. Дія відбувається в кількох вимірах одночасно: це і давня Троянська війна зі складними перипетіями, в центрі яких провісниця Кассандра, це і погляд на ті події — людей пізніших часів, це і наше сьогодення, яке, вдвляючись в минувшину, пізнає в ній себе, адже людські чесноти й ницість у всі часи однакові.

І для нас, глядачів, кризь зовнішню сюжетну канву подій поступово розкриваються пласти різної реальності, в яких розгортається одвічний поєдинок добра і зла, де людьми керують і високі злети духу, і — ницість, підступність, марнославство. І чим глибше ми поринаємо в цей ірреальний світ — тим очевиднішим стає його зв'язок із сьогоденням. Дух цієї вистави викликає потребу поглянути на на-

За сприяння Міжнародного фонду "Відродження", фундації "Про-Гельвеція" та Подільської райдержадміністрації м. Києва відбулася прем'єра вистави "Кассандра" у Київському експериментальному театрі.

шу реальність з іншої висоти, з висоти одвічних людських цінностей. Цінностей, серед яких немає місця буденності, бруду, вияву нищих інстинктів.

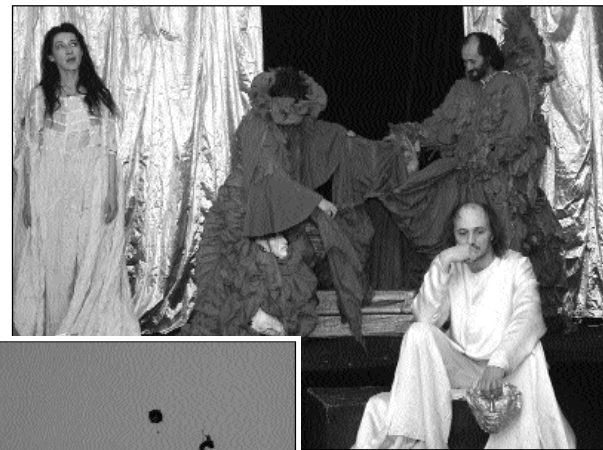
Реальність вистави "Кассандра" є закликом до світла, закликом до пробудження.

Цим пристрасним закликом пронизане складне сплетіння всіх компонентів вистави: у вигадливій простоті сценічного простору, де біле тло, як чистий аркуш паперу, що не терпить фальшу; в музичному наповненні вистави, в якому бринить голос століть, музика, яка збуджує відчуття нашої причетності до вічного, нетлінного; у фєрверку костюмів-образів, які захоплюють своїм розкриттям, де навіть промінь світла, вузький і гострий, як лезо меча, має своє смислове значення. Пластичне вирішення кожної сцени має свої неповторні засоби виразності.

Цікавим є прийом виконання одним актором ролі кількох персонажів, що підкреслює внутрішню спорідненість цих образів,

а перевтілення й віддача при цьому кожного актора є несподіваною й захоплюючою. Я не можу не назвати їхніх імен — це і Ярослав Чорненко (Феб — Долон — Агамемнон), і Олександр Светляков (Ерот — Ономай — Сінон — Паріс), і Тетяна Шуран (Гелена — Клітемнестра), і Анатолій Петров (Гелен — Егіст), це і Тарас Руденко (Деїфоб), і Олена Куликовська (Андромаха), і Ірина Светлякова (Поліксена). Трохи начебто над виставою знаходиться персонаж, зіграний Володимиром Мовчаном (Ме-

Сцени з вистави

пронизує всю виставу.

Я не критик, не театрознавець, тому не берусь, та й не можу детально аналізувати режисерську роботу, акторську гру — це справа професіоналів, я просто глядач, якому болить доля української культури, і який вважає, що наша культура мусить посісти належне їй гідне місце в суспільстві.

Переживаючи складні обставини сюжету, входячи душевно в той світ, я одночасно відчувала радість і піднесення від цього талановитого задуманого й з величезною фантазією витвореного дійства. Це свято, яке ще довго носиш у душі.

Ще одна, дуже суттєва особливість вистави: вона не повчає, не моралізує, не робить категоричних висновків, ні. Вона спонукає до роздумів, кличе нас до самих себе, до кращого і собі.

ПАМ'ЯТЬ

ІЗ ВИРУ ТРАГІЧНИХ ПОДІЙ...

Цього року ми відзначаємо 70-ті роковини штучного голодомору в Україні 32–33 рр., — сумної та ще донедавна старанно замовчуваної сторінки нашої історії.

Днями у кінотеатрі "Алмаз" Полтавські обласні організації ВУТ "Просвіта" та НРУ влаштували безкоштовний перегляд художнього фільму "Голод-33", знятого за романом письменника світової слави Василя Барки "Жовтий князь". Представили фільм головний режисер Олександр Янчук та виконавець головної ролі, народний артист України Георгій Морозюк. До речі, це вже не перша презентація робіт п. Янчука у Полтаві — торік за сприяння тієї ж таки "Просвіти" тут демонструвався "Нескорений".

Проект "Голод-33" було розпочато ще в 1989 році, і від самого початку його супроводжували символічні ознаки: в останній день зйомок помер Лазар Каганович, а коли закінчували монтаж, стався серпневий переворот 91-го. Від державного фінансування відмовилися свідомо, щоб уникнути таким чином контролю влади над творчим процесом. Тож доводилося збирати пожертви, даючи оголошення в газетах і на телебаченні. Але попри величезну здійснену роботу фільм майже не мав екранного життя. Перший показ відбувся по УТ-1 напередодні грудневого референдуму 91-го року, вдруге він тричі поспіль демонструвався під час президентських виборів у 99-му році. Схоже, про вплив кінематографа у нас згадується лише у вирішальні моменти.

Найбільше від голодомору постраждала Полтавщина, тож і знімали "Голод-33" переважно саме тут — у Миргородському районі, Великій Багачці, довколишніх селах. Із виру трагічних подій в Україні 32–33 рр. вихоплено долю окремої селянської родини. Взагалі ж фільм ніби побудований на протиставленні — вдововані "пролетарі" і виснажені "підкуркульники", наліті колоски пшениці і трупи обабіч нескошеного поля... За словами режисера, щоб посилити враження контрасту, усе знімалося на чорно-білу плівку. Кольоровими зроблено лише окремі вкраплення — спогади, підкреслюючи таким чином своєрідний поділ часу на "до" і "після".

У фільмі також немає жодного хронікального кадру — О. Янчук не схвалює змішування жанрів. Робота вдалася і слюзи глядачів, які годі було стримати, перший тому доказ.

Голова обласних "Просвіти" та НРУ Микола Кульчинський, завершуючи презентацію, закликав усіх адекватно оцінити події тих років. Адже від організованого московсько-більшовицькою владою голодомору українців загинуло більше, ніж під час Другої світової. Чи не звідси бере початок нинішній від'ємний приріст населення? "Але ми — великий, дужий народ, що пережив багато трагедій, але зберігся".

...Останні кадри. Серед пшеничного поля сидить хлопчик. Із великої коліси родини вижив лише він. Життя триває.

Галина ПУСТОВГАР, голова обласної

СЛОВО Просвіти

Засновник Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка.
Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Головний редактор Любов Голота.
Шеф-редактор Павло Мовчан.
Редактори: Л. Голота, Я. Гоян, П. Мовчан, А. Погрібний, О. Пономарів, І. Ючук.
Комп'ютерна верстка: Ірина Шевчук, Олег Бесський та Іван Сак.

Адреса редакції: 01001, Київ-1, завулок Музейний, 8.
Тел./факс 228-01-30. Е-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://www.prosvita.org.ua
Передплатний індекс 30617.
Видруковано з готових фотоформ на комбінаті

Редакція листується з читачами тільки на сторінках газети і надіслані рукописи та світлини не повертає. Залишає за собою право редагування та скорочення текстів.

Українське православ'я бере свої витoki від освячення рівноапостольним князем Володимиром Київської Русі. А найдраматичніші сторінки його історії починаються з часів, коли Московська митрополія проголосила себе патріархією, ієрархи якої 1686 року не канонічно, підступом і підкупом константинопольських владик, підпорядкували Київську митрополію Москві. Передумовою цього стала політична угода Богдана Хмельницького з московським царем, яка призвела до втрати Україною державності. І хоч факт приєднання Української Церкви до Московської патріархії згодом визнано самим Вселенським Патріархатом неканонічним — і неодноразово підтверджено це, — Москва мертвою хваткою вхопилася за Україну, перетворивши її на свою вотчину, і будь-яку спробу українських православних віруючих мати свою, помісну автокефальну, себто — *національну* — церкву придушувала жорстокими репресіями, надто в добу більшовицької диктатури.

Досвід історії вчить, що державне будівництво завжди спирається на духовний підмурок, що Церква опікується утвердженням і зміцненням Держави, що між Державою і Церквою існує діалектична взаємозалежність. Варто нагадати деякі факти.

Одразу після так званої Переяславської ради Україна втратила свою державну незалежність, Українську Православну Церкву було приєднано поза її волею до Московської патріархії.

Коли постала Українська Народна Республіка, в суспільстві розпочався потужний рух за відновлення української автокефальності, себто ні від кого не залежної, церкви, який був підтриманий урядом УНР законом про автокефалію Української Православної Церкви і який, зрештою, попри шалений опір промосковських сил завершився утворенням восени 1921 року Української Автокефальної Православної Церкви на чолі з митрополитом Василем Липківським. Поваливши за допомогою наших доморощених яничарів УНР, московська більшовицька кліка взялася за знищення національної української церкви і довершила його в січні 1930 року: УАПЦ було зліквідовано, Василя Липківського і багатьох ієрархів розстріляно, більшість священнослужителів репресовано.

Під час Другої Світової війни з проголошенням улутку 1941 року у Львові самостійної Української Держави та утворенням Українського уряду розпочинається відродження Української Автокефальної Православної Церкви. Однак незалежна національна церква в Україні не вигідна була ні Москві, ні Берліну: через утручання німецьких окупаційних властей у внутріцерковні справи та дію так званих автономістів, які відстоювали підпорядкування Української церкви Москві, УАПЦ так і не вдалося утвердитися на всій території України. З наступом червоних військ її існування стало зовсім неможливим.

Третя спроба відродження Української Помісної Православної Церкви належить до періоду активізації національно-демократичного руху в Україні періоду перебудови та проголошення незалежності Української держави — цього разу успішна. Ініціатором і промотором цієї спроби був митрополит Філарет, на той час один з найвищих ієрархів РПЦ, який глибоко усвідомив, що незалежній Українській Державі потрібна незалежна Українська Церква з центром у Києві. Ще до Всеукраїнського референдуму у грудні 1991 року, а саме — на початку листопада Помісний собор під головуванням Філарета проголосує автокефалію УПЦ. На щастя, існуючий усенародно обра-

Торжества з нагоди 10-ї річниці Всеукраїнського Православного Об'єднавчого собору, на якому Українська Православна Церква та Українська Автокефальна Православна Церква об'єдналися в єдину Українську Православну Церкву — Київський Патріархат, розпочалися минулої суботи науково-практичною конференцією в приміщенні колишньої Центральної Ради (Будинок учителя), продовжилися Всеношною у Свято-Володимирському Патріаршому кафедральному соборі. Другодні тут же була відправлена урочиста Божественна літургія, яка завершилася Хресним ходом від Володимирського собору до Михайлівського Золотоверхого монастиря із зупинкою для молебня на майдані перед собором Святої Софії. У понеділок, 1 липня, Святейший патріарх Київський і всієї Руси-України Філарет у резиденції Патріархату дав прес-конференцію для представників засобів масової інформації.

Фот. Володимира Щербини

УКРАЇНЬСЬКА ПОМІСНА ЦЕРКВА Є. ТАК САМО ЯК І УКРАЇНЬСЬКА ДЕРЖАВА

ний Президент України Леонід Кравчук підтримав цю ідею.

Та з цим не могла погодитися Москва: вона не хотіла і не могла випустити зі своїх рук Україну, втрачати свій вплив через церкву на українське населення. Справа йшла до нового церковного розколу. Через свою "п'яту колону" Москва ініціює неканонічний собор у Харкові (зловісний Харків, якщо пригадати створення там у 20-і роки минулого століття т. з. українського радянського уряду на противагу УНР) і формує свою філію під назвою Українська Православна Церква, замовчуючи, що вона підпорядкована Московській патріархії. У Києві 25 — 26 червня 1992 року відбувається Всеукраїнський Православний Об'єднавчий собор: на ньому Українська Православна Церква та Українська Автокефальна Православна Церква стають єдиною Українською Православною Церквою Київського Патріархату, яка існує вже 10 років.

У своїй промові на конференції патріарх Філарет наголосив, що відокремлення від Москви — це був правильний і закономірний крок. Створення Київського Патріархату — цілком канонічне. А те, що поки що УПЦ КП не визнана Москвою і Константинополем — явище тимчасове. З постановами національних держав проголосували свою автокефалію й православні церкви — грецька, болгарська, сербська, румунська, естонська, хоч не відразу здобували визнання. Зрештою, й московська церква проголосила свою автокефалію і чекала міжнародного визнання 141 рік.

Звичайно, якби нинішня українська влада на ділі, а не тільки на словах, однаково ставилася до різних релігійних конфесій, не протегувала московській церкві та не перешкоджала українській, сьогодні ми не мали б такого розколу в духовній сфері. Патріарх Філарет підкреслив: ми не просимо особливого ставлення влади до Київського Патріархату, не просимо сприяння, а лише просимо не перешкоджати нам рости. Київський Патріархат живе й розвивається, зростає і набирає авторитету. Це добра ознака. Та слід пам'ятати двоєдину закономірність: *ми не матимемо автокефалії, якщо не буде Української Держави; справді Українська Держава, міцна і незалежна, неможлива без Помісної Церкви.*

Останнім часом українська спільнота обговорює проблему об'єднання православних конфесій в Україні в єдину Помісну Церкву. Таку точку зору висловлював також Президент України Л. Кучма, не зазначаючи, однак, що це має бути церква з центром у Києві, себто Київський Патріархат. Переговорний процес за участю представників Вселенського, Московського, Київського патріархатів та УАПЦ триває й досі, хоча його постійно торпедує Москва. З цього приводу радикально і чітко висловився Леонід Кравчук на науково-практичній конференції, по-новому розставивши акценти. Зокрема, він підкреслив, що *Москва ніколи не піде на об'єднання церков і ніколи не дозволить його. А от приєднати нас до себе — це залюбки. Тому лозунг об'єднання УПЦ КП з УПЦ МП слід зня-*

ти як утопічний. Ми вже маємо свою Помісну Автокефальну Православну Церкву — це УПЦ Київського Патріархату. Ми лише чекаємо визнання і воно обов'язково настане. Тому треба розбудовувати і утверджувати свою Церкву.

Ця ідея була позитивно сприйнята учасниками конференції. Проте, що Київський Патріархат довів свою життєздатність, що треба і далі працювати над його розширенням і зміцненням його авторитетності, про деструктивно-агресивні дії ієрархів філії Московського патріархату в Україні та хибну політику нинішньої виконавчої влади в духовному житті говорили у своїх виступах народні депутати України Ігор Юхновський, Павло Мовчан, Іван Заєць, Лілія Григорович, Іван Драч, а також Михайло Горинь, Лариса Скорик, Арсен Зінченко та інші.

Підсумок торжеств з нагоди десятиріччя утворення Української Православної Церкви Київського Патріархату однозначний: це і є Помісна, себто національна, незалежна ні від кого Українська Православна Церква. Вона обстоює державницькі інтереси, вона стала духовним стрижнем українського народу, за нею майбутнє. А міжнародне визнання обов'язково прийде. Основоположна триада: **ЄДИНА НАЦІЯ — ЄДИНА ЦЕРКВА — ЄДИНА ДЕРЖАВА** має стати духовним стрижнем національної самосвідомості, підмурком нашого національного державотворення.

● **Віталій КАРПЕНКО**
01.07.2002

«МЕРТВІ ДУШІ» МОСКОВСЬКИХ ПАРАФІЙ

Соціологічні дослідження, проведени незалежними від влади фондами та інститутами, підтверджують, що понад 50% українських громадян, які були опитані, відносять себе до Української Православної Церкви Київського Патріархату і лише 12 — до так званої Української Православної Церкви Московського патріархату.

На Рівненщині цей показник щодо належності до Української Православної Церкви під омофором Святейшого Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета є набагато вищим. Це ще раз підтвердило святкування в обласному центрі Покрови Пресвятої Богородиці, освячення найбільшого в нашій державі Свято-Покровського кафедрального собору, в якому взяло участь понад 30 тисяч віруючих.

Відділом у справах релігій обласної держадміністрації у Рівненській області зареєстровано 511 релігійних громад УПЦ МП. Але з них понад 60, за моїми підрахунками, неіснуючих, тобто таких, які повинні бути зняті з реєстрації. З них у Рівненському районі — 9 релігійних громад, у Млинівському — 16, у Демидівському — 12, у Радивилівському — 3, у Гощанському — 3, у Костопільському — 4, у Дубенському — 6.

У Дубенському районі Свято-Петропавлівська релігійна громада села Малі Сади ще в березні вийшла з УПЦ МП, повністю перейшовши під омофор Київського Патріархату, що засвідчив і місцевий референдум. Громада подала у відділ у справах релігій доповнення до статуту для реєстрації. Однак звідси йде пряме небажання зареєструвати ці доповнення і зняти з реєстрації Свято-Петропавлівську релігійну громаду УПЦ, зареєстровану рішенням Рівненського облвиконкому № 173 від 25.09.1991 року. Ми розуміємо, що така позиція щодо цього питання йде з найвищого щабля обласної влади, а працівники відділу у справах релігій — просто виконавці. То ж хочеться запитати голову облдержадміністрації Миколу Сороку, чому йому так близька до серця церква, яка вороже налаштована до всього українського, до державної незалежності України?

Тож діймо в рамках українських законів, виконуймо їх як законослухняні громадяни. І пам'ятаймо, що лише Українська Православна Церква Київського Патріархату у своїх молитвах звертається до Бога, щоб помилував українську владу, хоч остання далеко не є українською (а є навіть антиукраїнською). А московська церква молиться за російських "гаспадинів".

Український народ вистраждав право на свою Помісну Українську Православну Церкву, і він її матиме, незважаючи на страшенний спротив антиукраїнських сил, "п'ятої колони" Москви в Україні, якою і є УПЦ МП.

● **Михайло ЯКИМОВИЧ**,
член Національної спілки
журналістів України,
м. Рівне

ВІД УСВІДОМЛЕННЯ — ДО БОЮ

ПРЕМ'ЄРА РУБРИКИ:
УКРАЇНСЬКА ПЕРСПЕКТИВА

Павло Євграфов, заступник голови Конституційного Суду України:

“До нас, у Конституційний Суд, надійшло подання 50 народних депутатів України від 19 червня 2002 року з проханням визнати деякі положення Закону України “Про мови в УРСР” 1989 року такими, що не відповідають чинній Конституції України. Я скажу, що у нас досі існує багато нормативних актів, які слід було б визнати неконституційними.

Вважаю, що сьогодні конче потрібен новий Закон про українську мову як державну мову в Україні. Мене дивує, що у нас багато хто впродовж короткого часу із задоволенням опановує іноземну, а рідну українську ніяк не спроможеться вивчити протягом цілого життя.

На мій погляд, при затвердженні Бюджету треба подбати про рядок “Реалізація положення ст. 10 Конституції України”.

А поки що наш КС повертає назад адресатам подання, які написані від органів державної влади російською мовою”.

Павло Мовчан, народний депутат України, голова ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка:

“Ми дечого досягли в демократичному конституційному процесі. Конституція України — це ідеальний документ. Чи наближаємося ми практично до цього ідеального документу і до тих норм, які є головними для суспільства?

Зараз відбувається повне ігнорування політичних результатів парламентських виборів; дарма, що ст. 9 Конституції стверджує, що джерелом влади є народ.

На жаль, життя іде окремою стежкою, а Конституція залишається осторонь; так само, як так звана сталінська Конституція, вона мало кореспондує з аполітичними, суспільними, культурними процесами, що відбуваються в державі. Конституція — сама по собі, життя — саме по собі, а влада — це по собі. Я тут маю на думці виконавчу владу.

Скільки ще залишилося отак існувати, так жити цій українській химері-державі?”

фото Оксани Цецури

Віктор Ющенко, народний депутат України:

“Гадаю, що для більшості здорових людей, які окрилені думкою про те, як зробити свою країну демократичною, замочною, мета є одна: покласти свої можливості у ту форму, яка забезпечить найбільшу користь для співвітчизників.

Повірте, — мене ніколи не притягали владні посади. Я знаю, в якій країні я живу, знаю, які сили працюють і які цілі вони ставлять, що часом стоять далеко від позитивних прагнень.

У мене є система цінностей, які я шаную і яких дотримуюся. Про мене говорять різне ... і можливо все це вірно, але в основі — моя власна позиція, через яку відбувається пастеризація ідей, які підтримують мої колеги і партнери. Якщо ти хочеш, щоб тебе люди не забули, не забудь сам себе, тоді завжди будеш потрібний і цікавий.

...Я абсолютно переконаний, що політика — це ремесло моральне... Прикро, що в Україні життя і Церква дуже часто не є полем злагоди. Я переконаний, що Єдина Соборна Українська Церква могла б серйозно прилучитися до гармонізації суспільства. У кожної людини є своя дорога до Бога... і ніхто не має права сказати, що той, хто входить до іншої Церкви, є менш вартісний, ніж ти...

...Я дивлюсь у майбутнє оптимістично. Впродовж наступних двох місяців ми знайдемо оптимізацію демократичних сил. Найбільше, чого сьогодні потребує влада в Україні, це відкритості, прозорості і верховенства Закону.

Існуюча влада деформує волевиявлення народу. Чому так відбувається? Тому що за довгих одинадцять років української незалежності в Україні не створено політичної системи, яка б гарантувала демократію.

Ясно, що наша Конституція потребує змін. Візьміть сусідню Польщу — там провели кілька змін в Конституції, причому спокійно, без деформацій в суспільстві. Головне, щоб була зрозумілою логіка цих змін для держави, яка продекларувала свої наміри щодо вступу до НАТО і ЄС.

Тільки дурні не змінюються. Кожний день дає нам можливість бути ввечері мудрішими, ніж вранці. Я хочу, щоб мої діти (а у мене їх четверо) жили у замощній, демократичній країні не з доброї волі когось, чи обставин, а завдяки Закону і порядку.

А поки що Україна безумовно йде у чітку стагнацію. Економіка України розвалюється і найближчим часом ми опинимося у глибокій економічній кризі”.

День 26 червня 2002 року ознаменувався двома визначними подіями, які, очевидно, буде оцінено громадськістю належним чином дещо пізніше, за їх наслідками: започаткування “Просвітою” постійно діючої конференції “круглого столу” “Українська перспектива” і виступ Віктора Ющенка на “Радіо Свобода”.

Ці дві події безсумнівно значущі, тому що визначатимуть подальший курс демократичних сил на згуртування з метою зміни існуючої системи влади на справді демократичну і національно-патріотичну.

На початку засідання “круглого столу”, у Будинку письменників ніщо не вказувало на особливість події, хіба що склад учасників: народні депутати України з фракції “НУ” Павло Мовчан, Слава Стецько, Володимир Черняк, Іван Заєць, Володимир Яворівський, заступник голови Конституційного Суду України Павло Євграфов, представники міністерств, державних комітетів, недержавних інституцій і громадських організацій, преса.

Інформаційним приводом для зібрання став День Конституції, а головне — тема Конституції, її місце, значення і реальна роль у суспільстві, зокрема у відносинах між громадянами (для яких цей Основний Закон написаний) і владою (яка цей Закон повинна забезпечити практичним виконанням для

громадян).

Розмова виявилася настільки цікавою, що ми вирішили відіняти подавати основні фрагменти виступів у кількох числах нашої газети, окремо представляючи учасників постійно діючої конференції “Українська перспектива”.

І хоча Віктора Ющенка не було в залі Спілки письменників, а він виклав деякі свої погляди перед мікрофоном “Радіо Свобода”, програмність цього виступу дає нам підстави включити Віктора Андрійовича до учасників згаданого засідання.

Адже за всіма виступами чітко проглядається головна ідея: влада заблокувала демократичний розвиток Нації, а тому Нація має переходити від усвідомлення факту існування нинішньої антинародної системи влади до організаційного оформлення своєї боротьби за національно-демократичний розвиток.

Отже, подаємо фрагменти виступів.

Редакція газети заздалегідь вдячна тим читачам, які відгукнуться на матеріали нової рубрики і поділяться своїми міркуваннями та особистим досвідом у справі демократизації українського суспільства.

Євген ГОПИБАРД

Ніщо не є таким заразним, як помилка, що підтримується великим ім'ям.

Ж. Бюффон

Авторитет — велика справа. Особливо — у рамках Системи. І вплив його на маси ще належить досконалим вивчити й історикам, і психологам, і філософам та іншим представникам багатоликої науки. Тому що просто так, за законами логіки, це явище простим розумом не досягнути, як і Росію.

Зрештою, про Росію — це я так, до слова. Тому що явище обожнювання авторитетів надто давнє і надто поширене. Іще відомий казкар Ганс Крістіан Андерсен вустах малюка поставив усім нам діагноз: “А король же голий”. Правда, діагнозом усе і обмежилось, тому що рецепти, як позбутися цієї напасти, досі невідомі широкому загалу. А малюк під рукою трапляється не завжди.

Психологи стверджують, що вплив на маси прямо пропорційний авторитетові самого Авторитета (даруйте за тавтологію) і обернено про-

ДЯКУЮ... НА ВАС

порційний почуттю власної гідності самих учасників експерименту. Що-до останнього, то з цим у нас, здається, проблеми були завжди. Варто лише згадати шевченкове “Німець каже: ви — моголи, Моголи, моголи, золотого Тамерлана онучата голі. Німець каже: ви — слов'яни”...

Як виявилось, вплив Авторитета у Системі поширюється не лише на суб'єктивний світ наших відчуттів, але і на цілком об'єктивний світ законів. Наприклад, граматичних.

Два роки тому я випадково на одній офіційній зустрічі з вуст одного з найбільш шанованих авторитетів держави почула сакраментальну фразу: “Дякую... вас”. Чесно кажучи, моя філологічна душа аж здригнулася від такого мовного покруча. Захотілося підійти до поважного промовця і шепнути по-дружньому на вушко: “Не принижуйте мови. Правильно казати “дякую

вам”. Але, подивившись на непрості обличчя охоронців, які слідували за рухом кожної мухи в радіусі 10 метрів навколо Особи, тут же відмовилася од своїх благородних задумів. І тільки в думках послала поважному чиновнику пораду Максима Рильського “Частіше заглядайте у словник”.

Можливо, я б і забула про цей прикрий інцидент, якби ця фраза, як чортеня з табакерки, не почала на кожному кроці вискакувати з вуст чиновників різного рівня. Вітають учителів із Днем знань, і перед усією школою з вуст вельмишановного гостя лунає: “Дякую вас, дорогі вчителі, за терпіння, витримку і любов до дітей”. Слухаєш це, і тут же зустрічаєшся із вкрай здивованими очима малюка, якому недавно його вчителька з притаманними їй витримкою, терпінням і любов'ю пояснювала правила вживання родового

і давального відмінків. Інший градоначальник на сцені Національного палацу Україна “дякував артистів і глядачів за пісенну молитву”. І що далі — то гірше. Словесний гібрид, підхоплений заподаними чиновницькими вустами, все частіше витісняє правильну норму.

Дійшло до того, що навіть в ефірі національного радіо лунає: “Спікер подякував журналістів за плідну співпрацю”. І кожного разу, чуючи, як “нас дякують”, мимоволі кидаєшся до словника. І лише тоді полегшено зітхаєш: ні, таки не ти помиляєшся, і правила іще не відміняли, і взагалі, думати про заклад, де і тебе вилікують, і мене вилікують, і усіх нас вилікують, начебто іще рано.

І, разом з тим, не дає спокою думка: а якщо все-таки подібні експерименти візьмуть гору, і дякуватимуть не тільки нас, але і нами, і на нас. І не тільки дякуватимуть. Навчи-

ЛЕКСИКА ВЛАДИ

ли ж нас депутати рахувати не лише двічі по два, але і свої думки, приймати участь, як приймають пологи, говорити на протязі, не турбуючись про застуду. Привчили і до багатьох інших відвертих помилок, і не лише мовних, сприймати їх якщо не за норму чи інваріант, то як щось таке, що можна дозволити. Принаймні, депутатам чи іншим високоповажним авторитетам. Як кажуть, депутати самі пишуть закони.

І все ж, іноді мимоволі озиряєшся навколо з надією побачити благословенного хлопчика, який у цій п'єсі абсурду чекає свого виходу, щоб сказати одну-єдину фразу: “А король же ...”.

Наталка ПОЗНЯК

Народився Юрій Іванович Залета (літературний псевдонім — Юрій Загорський) 1940 року в селі Колбовце Бардіївського округу (Східна Словаччина) в селянській родині. У 1947 році малим хлопчиком разом із батьками в числі десятків тисяч словацьких українців переїхав на Рівненщину, навчався в середній школі у Млинові. Свого часу закінчив відділ слов'янської філології Львівського державного університету ім. І. Франка та Горлівський інститут іноземних мов. Працював у засобах масової інформації та вчителював. “За антирадянську діяльність” перебував у в'язниці. Донедавна в Рівненському інституті слов'язнознавства викладав чеську мову, а нині працює тут референтом-перекладачем. Його перу належать прозова книжка “Хто витримає спеку” (1969 р.), поетичні збірки “Липнева ніч” (1995 р.) та “Не обзиваються громи” (1998 р.), а торік вийшла книга п'єс “Вчителько моя”. Пропонуємо увазі читачів спогади Юрія Загорського про переселення словацьких українців на Рівненщину.

ІЗ ВИРІЮ ВЕРНУЛИСЯ НЕ ВСІ

У повоєнний час і в наших краях з'явилися радянські агенти з переселення, чи то пак уповноважені від Української РСР. Медоточивими словами зваблювали вони моїх земляків на рівнинні, залишені чехами, землі Волині, у ту країну, де, як писав Лебедев-Кумач, так вільно дихає людина. Та існувала, очевидно, і контрагітація, бо наважувалися на цей крок далеко не всі. Адже був це, повторюю, 47 рік, коли в Україні лютував голод. Багато нещасних, опухлих бродило на станціях біля наших вагонів. Дід нас напучував: “Якщо побачите лушпиння від соняшникового насіння, то знайте: це вже Росія”.

І ось станція, де нам належало зійти: Дубно. У селі Молодаво, яке було щось на зразок пересильного, ми на певний час затримались. А далі — приїжджає власним транспортом чех. Привіз на місце, поселив у свою хату — і їде собі в свою Чехію. Ми потрапили до чеха Шафаржа у село Новини на Млинівщині. “Неначе писанка село”, — можна повторити ці слова.

Проти навколишніх українських воно було ніби містечко. Оригінальні, кожен на свій манер, будинки, здебільшого з добротної цегли, бо і цегельня тут працювала. Сади тяглися, либонь, на півкілометра. А скільки дивовижних яблунь, груш, слив у них росло! Сортив одних груш тут я скуштував, мабуть, понад десяток. Прикро, що, живучи поруч, українці, які вихваляють свою працьовитість та господарність, не сподобилися їх перещепити. І ось нас, горян, селять у ці добротні будинки. Тут ми всі свої, з різних сіл Пряшівщини: Чертіжного, Кобівців, Якушівців, Гавая і т. п. Найбільше, либонь, було з Чертіжного: Зогуляки, Кернашевич Микола, Сметана Андрій та інші...

Дивний це був конгломерат, Новини Чеські. Разом з нами, русинами, які розмовляли на близьких діалектах, що в різних се-

лах мали певні відмінності, приїхало і чимало словацькомовних жителів, які носили бавовняні розшиті куртки і штани-холоші. Ми, русини, називали їх холошнрями, проте вони, на відміну од словаків, котрі є католиками, були греко-католиками. Мабуть, підставою для їх переселення і стало віросповідання. У деяких будинках оселилися польські українці з Холмщини, жертви операції “Вісла”. Корінні жителі села довго ламали голову над питанням, хто ми такі і врешті охрестили нас гуцулами, що ми, діти, сприймали чомусь як образ. Місцеві жили і в довколишніх хуторах та селах: Пісників, Корита, Богушівка, Довгошиї. А в Московщині, сусідніх Підгайцях, Мальованій і в інших селах Млинівщини, а також у багатьох селах Здолбунівського, Рівненського, Дубнівського районів та сусідній Волинській області оселилися наші. Справжня тобі одноетнічна республіка! У нашому селі більш освічених і розважливих чоловіків з числа переселенців призначали головами сільрад, інших місцевих органів влади, керівниками закладів культури і т. ін.

Невдовзі всі діти шкільного віку пішли у семирічку, де, хоч ми досі ніколи не чули української літературної мови, напрочуд швидко її опанували й вивчали нею усі предмети. І що цікаво: заговорили нею в побуті, в сім'ях, у той час, коли в Словаччині, відбувши уроки в словацькій школі, прийшовши додому, забували про неї і переходили на діалект.

У Новинах, де сім'ї були в основному багатодітні, проживало багато молоді. Хлопці та дівчата відвідували клуб, яким спершу завідував мій брат Йосип, а згодом його товариш Василь Грушецький. Культурне життя в селі вирувало, тут діяло чимало гуртків художньої самодіяльності. Мої односельці, друзі і старші за віком хлопці та дівчата з-поміж словацьких і польських переселенців, у переповненому клубі давали справжні великі концер-

ти, ставили вистави. Визнаним артистом, зокрема, був мій брат Іван, який зачаровував і своїм дивовижним голосом...

А батьки наші тим часом облаштовувалися на залишених чехами садибах, їм виділили землю. Тут, на Млинівщині, вона благодатна, і господарювалося на ній переселенцям, які приїхали з передгір'я, непогано. Посвітлювали в людей обличчя, ніхто не скаржився на долю. Та радянська влада вже брала одноосібників-“куркулів” у лещата. Довелося чималу частину врожаю везти на державні приймальні пункти.

Обличчя у селян спохмурніли, важкі думи почали їх обсідати. Порадившись, вирішили послати “ходоків” у Москву, щоб просити високе начальство зглянутися, взяти до уваги той факт, що люди ще не обжилися на новому місці, звільнити їх від податків. Дядьки потрапили в Кремль, де їх прийняв сам М. Шверник, тодішній голова Президії Верховної Ради. Як справжніх героїв зустріли новинці своїх посланців. Я, малий хлопчак, знав про цю історичну поїздку наших селян і з найменшими подробицями, бо тодішні часники, наш сусід Іван Шкрепач, який тоді був у нашій хаті, надзвичайно цікаво, безперервно про неї розповідав. Я був тоді чималим триумфатором ходив він і його товариші у Москву.

А наші селянам втішатися: вони ж жили переселенці, а тут їм давали гроші, їли, одягали, а ще й сувалося інше, ще й культурна активізація. Як і всі заходи, ця справа проходила чітко та рішуче, нагадуючи військову операцію... Запровадили нову сільськогосподарську, небачену в наших краях культуру — цукрові буряки, на яких від зорі до зорі гнули спини і дорослі, і діти. Керував колгоспом “гучул”. Молодий ще чоловік, один з двох братів, що були на Млинівщині головами колгоспів, тепер давно вже покійний Микола Секе-ла. А одним з перших очолював сільраду Петро Куджак.

Про нього слід сказати окремо. Родом він був із Чертіжного, з тих країв, де спалахнуло в Словаччині антиурядове повстання. Керував сільрадою у ті часи, коли ще не склали зброю загони повстанців. Останні знайшли підхід до цієї людини, вихідця з далекої Словаччини. Він погодився створити в селі підпільну “комірку”. Викритий чекістами, чоловік розділив долю багатьох українських патріотів — був відправлений в один із таборів ГУЛА-гу.

Виходить, що не тільки мову корінного населення перейняли словацькі русини як свою власну, але і його національно-визвольну програму. Її прихильником став і автор цих рядків. Більше того, пізніше у Житомирі, в рік проведення Олімпійських ігор у Москві, намагався створити комітет національного порятунку, за що і відбув майже 6 років покарання в уральському таборі для політ'в'язнів.

...Минуло небагато часу, і серед моїх, рідше таких дружних співвітчизників, почалося бродіння. Багатьом Чеські Новини стали немилі. Хтось із дядьків побував у Закарпатті, поділився враженнями про ті краї, найголовніше про те, що там живуть люди, які розмовляють схожою на нашу мовою. І потяглися одна за одною валки з домашнім скарбом. У перенаселеному Ужгородському районі якимось чином пощастило придбати хати, і навіть знайти роботу у важкі 50-ті роки.

Та не всі наслідували цей приклад. Ті, хто залишився, почали добиватися виїзду в Чехословаччину, де вони невдовзі опинилися. Виїхали майже всі жителі Московщини, Підгайців, Мальованої...

Юрій ЗАГОРСЬКИЙ

ГОЛОС ДУШІ ЖИВОЇ

Доброго дня, шановна Любов Василівно! Спасибі Вам за те, що на сторінках Вашої газети знайшлося місце і для моїх рядків. З радістю надсилаю Вам два своїх нових вірші. Нехай з кожного слова до Вас усміхнеться ніжне сонечко доброти, променями якого я намагаюся освітити свої поезії. Разом з тим часом у вірші вливається мій душевний біль, породжений обмеженістю сільського життя, постійним намаганням вирватися на волю з тісного кола задрості, морального приниження, матеріальної неспроможності повноцінно задовольнити усі творчі потреби.

ЗАДУШЕВНА РОЗМОВА

Коли над світом стане щедрa ніч,
Сховавши все під зоряним покровом,
До мене на розмову віч-на-віч
Приходить світ, повитий щирим словом.

Приходять всі, кого зове душа:
І вірні друзі, й недруги підступні.
І жодна кривда серцю не чужа.
Журба і радість у душі присутні.

Я лину у омріяні світи,
Як лине пташка у бездонне небо.
Це не захоплення, не кроки до мети,
А це — душі й життя мого потреба.

Коли над світом стане щедрa ніч,
Прославшись килимком на виднокрузі,
Я залишаюся зі словом віч-на-віч
І йду до Вас, близькі й далекі друзі!

СЕЛЯНСЬКА ВТІХА

Як часом складно жити у селі,
Себе відчувши кинутим за рамки,
Зачиненим у клопоти малі,
Де тугою гаптовані фіранки.

Та коли перші квіти зацвітуть,
Даруючи красу свою весняну,
Коли пташки співати розпочнуть —
Вся туга вмиє на серденьку розтане.

Відчувши, як дає снагу земля,
Зігріта сонцем і дощами вмиє,
В душі радіє кожен, як маля, —
Ні, не багатству, а приходу літа!

З повагою

Ганна ЛИТОВЕЦЬ,

с. Велика Павлівка
Зінківського району
Полтавської області

ВІДКРИТИЙ ЛИСТ ПРЕЗИДЕНТОВІ Л. Д. КУЧМІ

Шановний Леоніде Даниловичу!

Ми усвідомлюємо, що сучасні реалії політичного життя зобов'язують керівництво України проводити виважену державну політику у відносинах з нашими сусідами, в тому числі й з Росією. З цією державою потрібно проводити політику добросусідства на взаємовигідній основі, але без приниження національної гідності українців. Але Указ Президента України “Про відзначення 350-річчя Переяславської козацької ради 1654 року” від 13 березня 2002 року, ми вважаємо, і є таким приниженням українського народу. Ми переконані, що в державному масштабі, а особливо чиновниками, для яких незалежність України стала кісткою в горлі, ця дата

відзначатиметься, як велике благо для українського народу, як велике свято. Але ж ні святкової атмосфери, ні збереження національної гідності українців Переяславська угода не принесла. Навпаки, вона принесла українському народові такі матеріальні, моральні й духовні втрати, яких, очевидно, не знає історія. Українська нація винищувалася фізично, заборонялася її мова, ставилися перешкоди розвитку її культури. Україна була позбавлена можливостей зберегти свою віру й церкву, а її народ не мав права залишатися самотнім.

Тому виникає запитання: що відзначати? Велику радість, яку принесла українському народові ця угода, чи велику трагедію? Адже

дивно було б, якби народ заходився відзначати початок свого уярмлення як свято. Тому святкування цієї річниці аж ніяк не сприятиме піднесенню гідності й національної гордості нашого народу. Якщо вже щось і відзначати, то треба б відзначити геніальність Богдана Хмельницького як полководця в боротьбі за незалежність України й героїзм українського народу в тій боротьбі.

Ми не засуджуємо Хмельницького, бо опинився він майже в безвихідному становищі, але й радіти з приводу початку підневільного життя немає чого. А історичну жертву України, що прилучила Росію до своєї історичної та культурної спадщини, оцінять хіба лишень далекі нащадки. Виходячи з цієї

позиції, з права, наданого нам Конституцією України, ми заявляємо свій протест проти відзначення 350-річчя Переяславської угоди й закликаємо Вас скасувати свій Указ.

Правління Новокаховського
осередку “Просвіта” Всеукраїнського
товариства ім. Т. Шевченка

Г. БІЖИК,
В. ЛИТВИНОВА,
Ю. ДЕРНОВИЙ,
Н. ПИЛИПОВИЧ,
В. КУШНЕРИК

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ. ВЧОРА. СЬОГОДНІ... ЗАВТРА?

Важко не помітити, як упродовж століть українська ідея ділила націю на благонадійних для влади українців і неблагонадійних. Благонадійні мали слухняно перти плуга, танцювати свій гопак, а од неблагонадійних, як правило, звільнялися. За цим дуже пильно стежила Москва в особі губернаторів малоросійського краю, міністрів, які час від часу видавали укази про заборону української мови, самих царів, які достеменно знали, що українцеві слід писати і що малювати.

Поваливши російське самодержавство, більшовики міняють ідеологію, але не поспішають її змінювати в національному питанні. Радянська влада, на словах визнаючи право нації на самовизначення, на ділі рішуче придушувала будь-який натяк на самостійність, особливо ж українську. Ленін не міг змиритися з тим, що саме в Україні існує єдина в комуністичному русі опозиційна до російського комунізму сила — партія українських комуністів-боротьбистів. Він домагається її самоліквідації.

Революція пробудила українське суспільство, яке шукає ідеали своєї самореалізації, створює свій уряд — Центральну Раду, рухи, партії, комітети, ради на місцях, зосереджуючись на духовних засадах, що формують і об'єднують націю: законотворчість, освіта, друковане слово, творення державного апарату тощо. Треба сказати, що національна ідея в Україні періоду революції і після неї не була всеохоплюючою. Та й до того саме географічне поняття Малоросія (Україна) обмежувалося Київською, Волинською, Подільською і Полтавською губерніями. Херсонщина, Катеринославщина, Донбас і Кривий Ріг були "южним краєм" і уявлялися поза Україною. Однак рух селянських, робітничих і солдатських мас під прапорами самостійності був доволі помітним і охоплював не лише центральні, північні, західні райони, а й південні. Єднало їх Шевченкове слово "в своїй хаті своя правда, і сила, і воля".

Бачачи загрозу невідомій Росії в Україні, Ленін і більшовики організують масову ескаляцію російської революції, що суне разом із червоною військовими загонами, спеціально підготовленими агітаторами і агітаційною літературою. Білі війська Денікіна, Врангеля теж идуть в Україну, переслідуючи ту ж саму ідею — захистити єдність Росії. Ленін встановлює для України встановлює посаду надзвичайного комісара і призначає ним Г. Орджонікідзе, який цементував більшовицькі сили 1917, 1918 року, аж поки Україна не вийшла з Російської Федерації. Нарком національностей Сталін був проти такого виходу і вже тоді висловив свої знамениті слова: "Досить гратися в уряд і республіку, здається, пора кидати гру". Цих поглядів щодо України вождь народів дотримувався до останніх днів життя. Такої політики навчав керівні кадри, які приходили до влади в Україні і тримав їх на рівні "гри" в уряд і республіку. Не більше.

Пошуки державних форм правління в Україні тривали. Але оберталося довкола "нерозривної дружиби" України і Росії, спільного військового союзу республік, об'єднання рад народного господарства, транспорту тощо. Комуністична партія більшовиків України — лише загін Російської комуністичної партії і, отже, нічим самостійним не відрізнялася і не претендувала на провадження самостійної політики. Таку лінію тримав і В. М. Молотов, 1920 р. рекомендований першим секретарем ЦК КП(б)У.

Та зусилля центру весь час натикалися на місцевий автономізм, який у Москві називали сепаратизмом. Тоді кожен спротив звинувачувався в націонал-ухильництві.

1922 р. створюється СРСР і Україна остаточно втрачає шанс на самостійний розвиток.

Для наведення порядку 1925 р. Москва направляє в Україну

Л. М. Кагановича. Професійний революціонер Каганович (енциклопедії замовчують його освіту) ступив на батьківську землю в один рік із першим Президентом України, всесвітньовідомим ученим М. Грушевським, який повернувся з еміграції. Один, щоб бути поганьбленим, затаврованим буржуазним націоналізмом, другий, щоб ганьбити і таврувати. З появою Кагановича літературно-мистецькі дискусії переростають у політичні. Розпалюється шалена донощицька кампанія і кожен слизняк виставляє себе прихильником пролетарської ідеології. Керівна сила, тобто партія, дивиться досить своєрідно: чи ти з чисельної літературно-мистецької організації, як "Плуг", "Гарт", чи ти з малочисельної, як неокласики, футуристи, "Ланка", чи ти з академічної установи, чи ти з інституту, все одно ти або уже буржуазний націоналіст, або потенційний, і твоє життя залежить від випадку. Багато хто зі свідомих українців тих часів пізніше буде страчений, репресований, засланий.

Штабом "українського фашизму" оголошується "Літературно-науковий вісник" (Львів). Формується у "ворожу" течію єфремішчина, а її лідер академік С. Єфремов сяде на лаву підсудних у сфабрикованій справі СВУ. "Шкідливою" визнається практика народного комісара освіти О. Шумського і, отже, з освітніх закладів викорінюється "шумізм". Письменник М. Хвильовий у своїй публіцистиці відстоює право українців на самостійність, витворює свій відомий маніфест: "Вперед, до Європи!" Москва, Сталін різко засудили хвильовизм як ідеологію буржуазного націоналізму. Зацькований письменник застрелився. З одного боку на Україні ведеться українізація і Каганович бере в ній участь. З другого — викорінюється будь-який натяк на окремішність української нації, культури, її відмінність від російської. Між селянством (дрібнобуржуазним), інтелігенцією (націоналістичною) і пролетаріатом (передовим) зводиться стіна недовіри, яка 1937 року перетворилася на інквізиційну плаху. Політична, виконавча і судова влади були спрямовані на те, щоб убити українську ідею.

Пізніші посланці Москви — губернатори Радянської України П. Постишев, С. Косіор, М. Хатаєвич, М. Хрущов робили все, щоб Україна не виходила з сировинного придатку Росії і тому окремі галузі промисловості базувалися на комплектуючій мережі, що була розкидана по всьому СРСР. Україна-житниця мала зсипати свій урожай у бездонні засіки Союзу. Заохочувалася ще художня самодіяльність, яка милувала око кремлівських вождів. Сталіну подобалося, як М. Хрущов в українській сорочці витинав гопаки. Тим часом українці заселяли нові ГУЛАГи Сибіру і Печори, безкрайні степи Середньої Азії, а в Україну організовується переселення з Росії. Це якщо й не асиміляція місцевого населення, то, принаймні, інтернаціоналізація.

Велика Вітчизняна війна українську національну ідею загострила. Та й як могло бути інакше! Адже батьківська земля заливалася кров'ю. Окупована фашистами, вона продовжувала боротися — на фронтах і в тилу. Тема України переважає у творчості письменників. Та вже у 1943 р. Москві здалося, що тема України у письменницькій творчості надто випирає і це загрожує мало не всій радянській ідеології. Ще не закінчи-

лася війна, а вже Москва закладає основи ідеологічної формули "великий російський народ". А значить, усі інші народи — малі. Уже виробилася методика утисків "неблагонадійних", згори вказувалося, як слід ставитись до тих, хто перебував на окупованій території (негативно), до тих, хто був вивезений до Німеччини (негативно), до тих, хто потрапив у полон (негативно), не кажучи про тих, хто боровся проти режиму Кремля.

Отже, наприкінці 1943 р., коли з'явилася кіноповість О. Довженка "Україна в огні", українська тема одержала відповідну оцінку Сталіна і найвищих посадових осіб. О. Довженка звинуватили у націоналізмі. Ну, а далі, після ухвали політбюро, за звичним сценарієм пішли проробки інтелігенції повсюди, почалися пошуки нових носіїв "націоналістичних ідей". Тож нічого випадкового немає у тому, що Москва 1947 р. знову посилає в Україну Кагановича, де було і холодно, і голодно. Скрізь виднілися руїни. Та Каганович найперше звернув увагу на ідейний бік справи, на ідеологічні установи. Каганович планує теоретично і організаційно поглибити боротьбу з націоналізмом. На одному із планів роботи політбюро є така приписка: "Критика буржуазного націоналізму значною мірою носила академічний характер і не мала бойового, політичного характеру, особливо у викритті петлюрівських націоналістичних істориків — Грушевського та йому подібних агентів фашизму та іноземного імперіалізму..." (ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 23, спр. 4017).

Кагановичу пригадалися давні "знайомі". М. Рильський, Ю. Яновський, І. Сенченко. Що ж про них сьогодні пишуть? Газетна і журнальна критика позитивно відгукується про творчість М. Рильського, який прагне "ідейно осмислити своє минуле". Роман Ю. Яновського "Жива вода" визнається "значним вкладом в українську радянську літературу". Роман І. Сенченка "Його покоління" вважається всього-на-всього "безпроблемним"... З серпня все повертається на 1800. У характеристиці творчості М. Рильського з'являються визначення, подібні до тих, що були у двадцять років — "націоналістичні манівці", "неокласичні шати". У "Живій воді" спотворено образи комуністів (те ж відзначалося і у 27-му році у "Буйгороді"). "Ідеологія куркульства" і "націоналістична обмеженість", що ними дорікали колись І. Сенченку, випливають зараз. У 50-ті роки розвінчува-

ли В. Сосюру, у 60-ті — І. Дзюбу, у 70-ті — О. Гончара. У 80-ті роки ЦК розгорнув боротьбу проти найвпливовіших в Україні ідеологічних установ — газети "Сільські вісті", видавництва дитячої літератури "Веселка", Товариства книголюбів, щоб підірвати авторитет і звужити сфери їхньої діяльності.

На тлі цієї довгої вибоїстої дороги виразніше бачимо її сьогоденне продовження. Антидемократичні сили перейняли естафету боротьби з національною ідеєю. Є Незалежність. Здавалося, є національна держава. Чому ж тоді топчеться національна гідність? Чи є виховання національної свідомості? Чи є, зрештою, ідеологія національної духовності, яку вибудували тисячі страдників, борців, каменярів, Прометевів українського духу?

Вишколені на проросійських інтересах, сьогоденні урядовці провадять модифіковану, але ту ж саму антиукраїнську політику, оглядаючись на північного сусіда, припиняючись у політиці, економіці, виробництві. Один дотепний журналіст назвав таку політику України розкарякою.

З гіркотою треба засвідчити, що сьогоденні верхи національну ідею, як таку, не сприймають. І досі, на одинадцятому році Незалежності, не вироблена національна ідеологія перехідного періоду від так званого соціалізму до суспільства з приватною власністю. Відсутні державні програми національного відродження, національної освіти, національного єднання. Національна ідея, що привела до Незалежності, настрахала владу. Вона розвалила Народний Рух, підсовує ідею громадянського суспільства, що начебто має замінити національне суспільство, створює партії і конфесії, що не сприяють єднанню українського народу.

Чим можна пояснити, що на всіх рівнях від столиці до села дискредитується незалежність України, її Конституція, її символіка? Не вивчається і не співається Гімн. Порівняймо культ Прапора, що був у радянські часи, з теперішнім ставленням до нього. Цим самим підживлюються ностальгічні почуття жалю за вчорашніми днями. "Навіщо така Незалежність?" — можна часто чути. А й справді — навіщо? Прислухаймося до цитат, що звучать з уст депутатів парламенту. До яких тільки авторитетів вони не звертаються! Англійських, німецьких, швейцарських, чилійських, китайських! На жаль, серед них не по-

ПРОДОВЖЕННЯ ТЕМИ

чуємо імен українських авторитетів. Невже не було їх у нашій історії — філософів, учених, державних діячів? Не було реформаторів-піонерів, починаючи ще від козаччини, гетьманщини аж до Франка, Лесі Українки, Вернадського, Грушевського? Були. Тільки їхні ідеї не пішли в люди, в життя. І, отже, їх у народі не знають, — нація позбавлена культурного розвитку.

Діями владних структур національна ідея зведена до рівня просвітянських громад і гуртків. Її перерізані джерела живлення: періодика, освіта, наука, видавництва, матеріальні ресурси. Помітні намагання звести свідомість українця до сприймання 1 кг гречки і пляшки олії. (Виразно проявилось це у виборчій кампанії). "Філософія" "маємо, що маємо" відіграла негативну роль у суспільстві, послуживши сигналом грабувати державне майно (тобто національне), природні скарби (тобто національні). Новий президент до цієї "філософії" додав свою "філософію" — "у перехідний період труднощі неминучі". Ці дві "філософії" не стали підмурівком творення, а спричинили обвальну лавину руйнування, в тому числі й руйнування нації.

Складається враження, що владні структури, в яких багато вчорашніх теоретиків і практиків боротьби з націоналізмом, разом із так званими олігархами, створили для свідомої частини українців таку собі резервацію. Ось вам ваша Незалежність, Конституція, символіка. Хочете побачитися у запорозьких козаків? Побавтеся. Організуйте ще гурток бандуристів. Дуже добре, якби ви зайнялися лозоплетінням. Можете подискутувати про новий правопис. Проведіть коли не коли фестиваль української пісні, відроджуйте національні традиції. Будь ласка. Уже зараз можна ліпити з тіста жайворонків і зустрічатися весну. Скличете всесвітній конгрес українців. Побалакайте. Поплачтеся. Скликали уже третій конгрес. Побалакали. Поплакалися. Виробили рекомендації до уряду. І що? А нічого. Мова? А що мова? То ж маєте Закон про мови. А ще маєте "Просвіту", Товариство української мови...

Цинічно знищено найстаріше в Європі українське книговидання, українську книжкову торгівлю. Ринковізуйтеся, мовляв, письменники з порожніми кишенями. Творіть, композиторі, музику. Створюйте, драматурги, сучасні п'єси. У вас відібрані засоби існування? А ви спробуйте без них. Ще вчора суспільство при всій своїй дволиконості розглядало письменника у зв'язках з робітництвом, селянством, армією, наукою, школою, вчительством, студентством. Розглядало і зважало. Сьогодні генератори національної ідеї відлучені од народу. Хіба це не боротьба з націоналізмом чи то пак з національною ідеєю? Без галасу, без тюрем...

Росіяни подбали про державну підтримку книговидання і ЗМІ, відповідно до якого від податку на додану вартість звільнено увесь технологічний процес, пов'язаний з випуском книг, усі підприємства й організації, що мають до цього відношення, — від виробництва паперу, картону, поліграфічного фарби до розповсюдження літератури. Крім того, вони частково звільнені від податку на прибуток, від мита на ввезення зарубіжного обладнання, матеріалів тощо. А в Україні безпардонно, знущуючись з обездуховлених українців, плодяться "українські газети", "українские издания"! Відкрито кордони для завезення значно дешевшої російської книги, — шовіністичний рекет гуляє на українському радіо і особливо на телебаченні. Та нема нового Івана Дзюби, щоб на весь світ гукнути: "Ринковізація чи русифікація?!"

Віктор КОСТЮЧЕНКО

РОЗКОПКИ 1901 р. В ЦАРИНІ ТРИПІЛЬСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Закінчення. Початок на с. 9

всій довжині рівчак обережно знімався верхній шар землі до глибини, де віднаходилися перші сліди захованого тут матеріалу. Тоді всі робітники спускалися на дно рівчак і починали розбирати наявну перед ними стінку землі, маючи можливість бачити її зверху, збоку і таким чином не могли пропустити жодного викопного предмету, а я, вибравши зручне для спостереження місце, дивився за ними і керував роботою, зауважуючи і замальовуючи усе необхідне. Якщо визначена для роботи сторона майданчика

ного, було можливим розміркувати, в якому напрямку повинна просуватися робота. Нарешті, пройшовши весь майданчик по довжині, можна було судити про його величину і частини про те, який розмір він мав до руйнування.

Інструменти, якими користувався при розкопках, також були не дуже складними; обходилися найнеобхіднішим: два шули, лопати для робітників, маленька лопатка з коротким держачком, на зразок саперної, два-три ножі у вигляді кинджала і стільки ж совків, компас, рулетка, зошит для малювання і, нарешті, фотографічний апарат, яким, між

ґрунті нашої місцевості, я віднайшов можливість зліквідувати його змиванням: відразу після того, як виїняли черепки із землі, опускали у відро з водою, в ній вони лежали певний час і після цього промивалися, просушувалися в тіні.

Повертаючись до народу, який жив у нашій місцевості в епоху існування описуваної культури, скажу кілька думок про спосіб його життя, наскільки можна судити про його життя за наявними даними.

Як відомо, землянки відзначаються переважним вмістом великої кількості харчових відходів, основна роль в яких належить черепашкам, але було б помилково думати, що моллюски з них, в поєднанні з м'ясом деяких тварин, слугували єдиною їжею для неолітичної людини. Це важко допустити ще й через те, що їх ловлять тільки у певну пору року, а, наприклад, зимою добувати їх неможливо, як і не можна уявити, аби їх заготовляли про запас. Маємо ще позитивні дані про їжу, яку вживали тодішні жителі Придніпров'я разом із м'ясом моллюсків та чотириногих і по всій вірогідності могли бути додатком до останнього або взагалі заміняти його взимку, а можливо, і взагалі відігравали першорядну роль серед харчів. Як ми вже бачили, в землянках та майданчиках, особливо в перших, доволі часто зустрічалися кам'яні плити-зернотерки і розтирачі до них; у глиняній обмазці стін завжди зауважували домішки просіяної пшеничної половини, і, нарешті, на двох майданчиках моїх попередніх розкопок достатньо знайдено обпаленого зерна великої пшениці і якоїсь зонтичної рослини, можливо, анісу чи кропу.

Все це доводить, що прадавні жителі нашого краю вже займалися хліборобством і що культура злакових рослин була досить різноманітною. Із них, вірогідно, і готували різну їжу, яка майже незмінно збереглася до цього часу у своєму первісному вигляді в культурного і некультурного людства — різні ви-

Верем'я, V тис.

ди каш, соломаха і, нарешті, хліб. Рештки рослинної їжі надібуються й у викопаних у землянках посудинах. Соломо могли по-різному застосовувати в господарстві, а полова і тепер вживається в селянських будівлях.

Обробляли землю, можна гадати, за допомогою дерев'яних знарядь у вигляді лопат і мотиг; проте людині могли допомагати і деякі тварини — воли чи коні, кістки яких також траплялися в землянках. На жнивах користувалися крем'яними серпами (на одному із майданчиків я кілька років тому знайшов їх повний горщик), або ж стебла просто висмикували із ґрунту. Отримане зерно згодом розтиралось на каміннях і з нього пекли оладки і готували інші страви. Можливо також, що крім всього цього, харчувалися молоком тварин і виготовляли з нього сир...

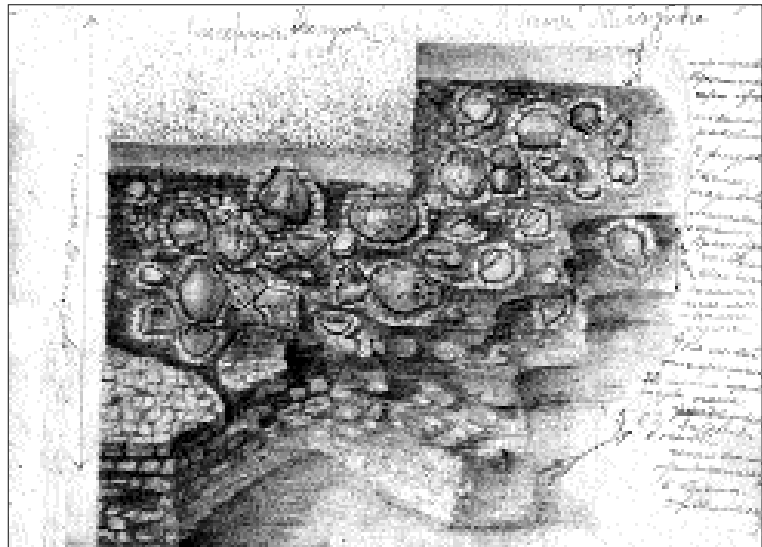
При неодноразових описах розкопок окремих землянок ми бачили, що кожна з них є певної величини продовгуватий чотирикутник, дещо заглиблений у землю, і складається з двох різновеликих частин; верхня, трохи вища, була житловою, а нижня, яка закінчувалася входом у яму,

використовувалася для приготування їжі, бо в ній завжди знаходилося вогнище і цілі купи харчових відходів. Земляні виступи, подібні до тих, які виявлені в землянці поблизу м. Ржищева, могли використовуватися для сидіння або заміняти стіл; опріч цього, як можна припускати, використовувалися і переносні меблі, коли судити про це по глиняному стільчику на чотирьох ніжках із прогнутим сидінням, на якому була знайдена мною сидяча глиняна статуетка. Нема нічого дивного, що предмети такі виготовлялися із дерева і не збереглися до нашого часу, так само, як і інші дерев'яні знаряддя, використання яких не підлягає сумніву через відсутність рівнозначних їм кам'яних чи кістяних предметів. Нарешті, цілком природно, що жителі нашої віддавна лісистій місцевості найчастіше користувалися таким матеріалом, наявність і легкість обробки якого дозволяла його застосувати в найширших обсягах.

Таким чином ми бачимо, що народ, який жив у нашій місцевості з неолітичної пори, був не кочовим і не мисливським, а мирним осілим хліборобським племенем, він з початку свого існування носив зародок тієї сприятливої для розвитку гуртових і сімейних засад культури, яку ми послідовно бачимо і в подальшому, і в пізнішому, і навіть у сучасні нам періоди зовнішнього і внутрішнього життя.

Вікентій ХВОЙКА,
завідувач музею
Київського товариства
старожитностей та історії

● Примітка. Матеріал Вікентія Хвойки подаємо скорочено.
Редакція

Хвойка, щоденник 1897 р.

мала в довжину більше 10—15 метрів, то від основного рівчак проходило до нього перпендикулярно ще 2—3 паралельних, між якими залишався проміжок до 1 м в ширину. Одна група робітників, по 2—3 чоловіки на рівчак, бралася до розбирання матеріалу, а інша відгрібала землю і викидала її назовні. Цей спосіб мав ще ту перевагу, що, маючи перед очима розрізи прокопа-

іншим, випадало користуватися доволі зрідка. Згадаю ще про одну деталь. Спочатку розкопок я довго не знав, як запобігти черепкам від розписаних посудин, щоб вони при зіткненні з повітрям не вкривалися твердою сіруватою оболонкою, яка цілковито знищувала на них фарбу. Згодом переконавшись, що це відбувається від того, що вони просочені цементом, якого в достатку є у

«ДОБУ ЖОРСТОКУ, ЯК ВОВЧИЦЯ» ВІН ПЕРЕМІГ В ІМ'Я ВІТЧИЗНИ (АРХЕОЛОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОЛЕГА ОЛЬЖИЧА-КАНДИБИ)

Становлення Олега Ольжича, сина уславленого Олександра Олеса, як ученого-археолога розпочалося, по суті, у "празький період", коли доля звела талановитого поета з уже всесвітньо відомим археологом Ярославом Пастернаком. Тодішній директор музею Наукового Товариства ім. Т. Шевченка у Львові запрошує О. Ольжича взяти участь у пошуках пам'яток мальованої кераміки, яка входила до великого середземноморського цивілізаційного кола, репрезентована в Україні пам'ятками трипільської культури (IV—III тис. до народження Христа), що є справжніми шедеврами українського праісторичного мистецтва. І хоча першу трипільську пам'ятку відкрив в Україні у 1897 р. В. Хвойка, через відсутність професійних археологів

ли можливість українському археологові нормалізувати свої фінансові проблеми, що завжди були перешкодою для продуктивної праці в еміграції. Письменник Улас Самчук згадує, що Олег Ольжич, окрилений успіхом, писав побратимові з Югославії: "Власе! Тепер ми живемо!" Він пояснює, що йому вдалося здобути в американців добру репутацію науковця і що йому пощастило дістати постійну наукову стипендію, якою він хотів би також допомогти і мені".

Для досконалого розуміння неолітичних пам'яток Європи археолог вивчає збірки в музеях Софії і Пловдива (Болгарія), Бухареста (Румунія), Белграда (Югославія). Археолог-поет ніби відчуває, що життя відвело йому не так багато часу для наукових досліджень. У 1936—1937 рр. Ольжич перебуває в Італії, працюючи в наукових

українського походження в Галичині вони практично були невідомі для науки. Заповнити цю прогалину і взявся випускник Карлового університету Олег Ольжич-Кандиба, провівши розвідку дослідження в селах Ланівці, Добрівляни, Козаччина, Стрілківці, Голіради, Касперівці, Новосілка Кастюкова, що на Тернопільщині. Появу в українській археології нової, потужної фігури засвідчили наукові статті вченого, надруковані в "Записках НТШ", чеських журналах "Праісторичний огляд" і "Археологічні пам'ятки", де автор досліджує кам'яну індустрію трипільських племен та їхню дивовижну кераміку.

Одночасно публікує низку праць у журналах різних європейських країн і США. 1939 р. у виданні Американського Інституту Археології з'явилася його стаття про С-спіральний мотив в орнаментіці дністрово-дунайської неолітичної кераміки. "Спіральний меандер, — узагальнював судження О. Ольжича його вчитель, археолог Я. Пастернак, — який обіграв безперервно трипільську посудину, мав, безумовно, вище, символічне значення. Він був для трипільського митця символом безупинного руху в природі, можливо, й вічного позаробового життя".

У цей час увагу вченого привернуло городище в Шипинцях на Буковині, досліджуване археологами наприкінці XIX ст., матеріали розкопок з якого зберігалися в музеях Чернівців, Відня, Львова, Кракова і Берліна.

лившись сім основних форм, а з другого — простежив еволюцію її орнаментики, розшифрувавши два ступені розвитку: пам'ятки типу Незвиська та пам'ятки типу Шипинці-Заліщики.

Оцінюючи археологічну діяльність сучасника, Я. Пастернак відзначав: "Головна його заслуга на полі археології України полягає в тому, що він, мабуть, найкращий аналітик, виявив тісне генетичне споріднення старших форм і орнаментів трипільської культури з такими ж в енеоліті Подунав'я... О. Кандиба причинився до опрокинення думки деяких раніших дослідників про азійське, не місцево автохтонне походження трипільських племен. І це є його тривким вкладом у досіди над етногенезом українського народу".

Доля відкривала перед Олегом Ольжичем фантастичні перспективи, в ретроспективі яких він міг споглядати себе в даліні тисячоліть, живучи "колись у простім курені над озером з ясними берегами". "Світлий спокій дорогих глибин прозорості і чистої науки" в "добу жорстоку, як вовчиця" змусив його вибрати іншу долю. Замислившись над історичним шляхом, який пройшла Його Нація — одна з найдревніших в Європі, Поет, Археолог, Патріот заповів собі Голгофу в ім'я будучості України:

*І в грізні дні залізної розплати
В шинелі сірій
вмерти від гранати.*

Ігор КОВАЛЬ

Закінчення.

Початок у числах 25, 26 за 2002 р.

Справді абсурдно: в різного роду нормативних виданнях (маємо на увазі "Словник іноземних слів", термінологічні словники, "Советський енциклопедический словарь" та філософський) зазначається: "Конституція (лат.) — основний закон держави, який закріплює суспільний і державний устрій, порядок утворення, принципи організації і діяльності державних органів, вибору системи, а також основні права і обов'язки громадян. В суспільстві з антагоністичними класами К. виражає співвідношення класових інтересів, волю панівного класу і рплює його диктатуру".

Це — вершина людино-, класово- і національно-ненависницької ідеології та фетишизації універсального різновиду диктатур, тоталітаризму, імперіалізму (хай і радянського), антигуманізму. Та й цей комплекс національно-патристичного нігілізму авторам УРЕ мало.

"Найдавнішою, — пишуть вони, — діючою (з 22 поправками) буржуазною Конституцією вважається К. Сполучених Штатів Америки, що її було прийнято 17 вересня 1787 р." Щоправда, зауважують вони, діють "напр., в Англії — Велика Хартія вільності 1215, Білль про права 1689, Акт про Парламент 1911, Акт про народне представництво 1949 р." (УРЕ, т. 7), інші акти навіть у Пакистані та Парагваї. Але то в інших. До того ж — "буржуазного" права можна до уваги не брати взагалі. І особливо — коли йдеться про історію вітчизняну. Особливо, бо тоді доведеться говорити й про Конституцію П. Орлика, "Книги Биття українського народу" М. Костомарова, Конституцію УНР, — а тим самим про ще ширші та глибші джерела, що неминуче поверне нас до глибин історії українського народу, а це вже — воістину небезпечно! Ворогам України, щоправда, як твердили руйнівники "старого світу", а все ж...

Енциклопедистам "антибуржуазної" методології якось не спадає на думку як те, що "Велика хартія вільності" 1215 р. та "Білль — про права" 1689 р. мають немало відмінностей, але об'єктивно вони поєднані з англійською структурою правових норм; так і те, що до "Конституції" П. Орлика Україна також мала добре розроблені зводи законів (у формі універсалів Б. Хмельницького, І. Мазепи), а епоха XVII — XVIII ст. вважається буржуазною, позначеною появою перших національно-демократичних держав — Англії, Нідерландів і України.

І тут знову з усією виразністю постає роль методології. Англійські (інших іноземних країн) дослідники керуються правилами: відштовхуватися від усієї повноти фактів та джерел; застосовувати аналіз і синтез, генезу розвитку певних явищ у їх органічному часпросторі, виведення висновків і оцінок з фактів, а не навпаки — групування "фактів" відповідно до зарані сконструйованої "аксіом".

Навіть підручники, українські академічні видання досі просякнуті аксіоматизмом комуно-імперської партійно-класової ідеології. Багато хто, теоретично відкидаючи її, не володіє дійсно науковою методологією, лицює сучасний світогляд за старими мірками. Тому часом розпачливо запитує: то, йдучи у майбутнє, нам орієнтуватися на Москву чи на Європу? І велемудро відповідає: гайда в союз Росії та Білорусі, а в Європу — тільки з Росією! І тоді, мовляв, усі проблеми і конституційності, і державної ідеології розв'яжуться без зайвих клопотів.

Коли не маємо власної голови, тоді посилаємося на загальну бідність; коли забуваємо Шевченкове:

"в своїй хаті своя й правда, і сила, і воля" та "і чужому научайтесь, й свого не цурайтесь", — тоді забуваємо сказане ще Володимиром Мономахом: "що знаєте — не забувайте, а чого не знаєте — вчіться". А водночас прагнення автора в "Повісті минулих літ" пізнати: "звідки пішла Руська земля, хто в ній першим почав княжити" (отже, на якій правовій основі постала й була наша прадавня держава).

І не тільки це. Але це дуже важливо.

нотворчий досвід і турецький, і шведський, і французький та німецький, англійський, польський, наголосимо: і найдавніший, і XVIII ст., але вона була Конституцією українською.

Нагадаємо: Конституцією України — однієї з перших трьох національно-демократичних держав Європи. Отже, Конституцією і всіх попередніх поколінь та формацій, що спиралися на державно-управлінський "тризуб" — народне віче ("чорні ради"), боярська дума, ве-

людські, національні, демократичні інтереси — ось пафос і система правових норм Конституції П. Орлика.

Найвища мрія і мета П. Орлика — реально щаслива доля усіх верств свого народу.

Тому його Конституція не могла бути прийнятною не тільки для охопленого колонізаторським зудом царизму, а й для тих в Україні, хто зрікся демократизму й патріотизму, хто, за виразом Т. Шевченка, за шмат гнилої ковбаси, за чини і ма-

жувани з часу Б. Хмельницького. Але й тут, невідомо чому, "Конституція" П. Орлика також навіть не згадується... А сам П. Орлик з'являється в "обоймі", однак з неймовірною інтерпретацією: як такий, що подібно "П. Тетері, І. Мазепі, П. Іваненку (Петрику)... іноді з чималими скарбами втік за кордон та ще й отримав там землі і маєтки за вірну службу тій чи іншій короні..."

"За кого ж ти розп'явся, Христе, сине Божий?" — трагічно запитував Т. Шевченко. За що і від кого ж це

«КОНСТИТУЦІЯ ПИЛИПА ОРЛИКА»

В ІСТОРИЧНОМУ КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ

Меморіальна дошка Пилипу Орлику в Києві

єтності ладен був продавати і рідних матерів, а тим самим майбутнє не лише своєї Батьківщини, нації, мови, віри, культури, а й своїх дітей, себе як людей.

Не сприймається Конституція П. Орлика й нині не тільки тими, хто її не знає, а й частиною тих, що знають, але не приймають її гуманістичної національно-державницької наповненості та спрямованості, всезростаючої актуальності.

Один із найяскравіших доказів більшовицько-методологічного традиціоналізму — III глава "Малої енциклопедії етнодержавознавства" (1996) з промовистою назвою "Уроки української державності". У ній розглядаються підсумки діяльності українських державних діячів упродовж століть. Говориться й про державницький етап VIII — XIII ст. Здавалося б — обнадійливий прорив у розгляді генези української державності! Але радість виявляється передчасною: замість аналізу діяльності керманичів суспільства, автор дає варіації оцінок тих діянь з боку істориків. І то — не всіх, а декотрих (М. Грушевського, С. Томашівського, І. Крип'якевича, Д. Донцова), і то оцінок, не співвіднесених з фактами, а виведених апіорі, і ще, очевидно, й тому — в основі критичних.

Чи ж дивно, що про "Руську правду" навіть не згадується?

Так само починає жевріти надія на краще, коли крок за кроком фіксуються "статті, пункти і грамоти" правового характеру, а далі — й "конституції" (конституційного типу і значення угоди та закони), впровад-

речі, чи не всуціль критичної ставкою до всіх етапів українського державотворення. І не випадково, бо й у 90-х роках XX ст. про І. Мазепу автор пише так: "Саме за гетьманування І. Мазепи набуло розквіту найогидніше з порушень природних прав людини — інтенсивне закріпачення українського селянства, а гетьман увійшов в історію як започаткувач кріпосного права на Лівобережжі, найбільший кріпосник... Наприкінці гетьманства І. Мазепа своєю недалекоглядною, не виваженою, і, нарешті, бездарною дворушницькою політикою спровокував (?! — П.К.) спалення О. Меншиковим Батурина, повне зруйнування царськими військами Запорозької Січі, загибель десятків тисяч невинних людей, спустошувальну російсько-шведську (?! — П.К.) навалу на Україну..."

Воістину: "не так тії вороги, як добрії люди"; і досі "гірше ляха" розпинають Україну "свої діти"; автор ніби не читав хоч би всієї цитованої праці, а тому в дусі... Петра І трактує трагічні події історії свого народу, ставить все з ніг на голову, і замість того, щоб показати повстання Гетьмана як наслідок протесту проти всепоширюваного колоніалізму й тоталітаризму царської Росії, — ще раз піддає анафемі не тільки І. С. Мазепу, а й героїчних захисників Батурина, покріпачених та тисячами мордованих і нищених козаків, весь український народ: зрештою, чесну, об'єктивну українську науку. І, природно, П. Орлика — виразника волелюбних настроїв сотень поколінь борців за право моти свободу, бути людьми, бути українцями.

Та історія визнала: Конституція П. Орлика стала яскравим виразом не зради народних ідеалів, а їх утвердження, пророцтвом і долею народу, його волею і незнищенністю духу.

Тому вона не лишилася тільки фактом історії або творчої біографії видатної людини. Істинний енциклопедист, гуманіст-патріот, далекоглядний мислитель Пилип Орлик створив універсального звучання правовий феномен, вартість якого надзвичайно висока, і особливою — для сучасної України, а тим самим і світової цивілізації та культури: вона і утверджує, і підтверджує можливість та наявність вічних нетлінних цінностей, окреслює для майбутнього справді демократичний, гуманістичний шлях, пророкує і прогнозує можливе велике майбутнє України. Україні суверенно-правової.

Вчить і сучасників поваги до засадничих принципів науки.

Петро КОНОНЕНКО,

професор,
доктор філологічних наук

Знаменита печера Вертеба, коло села Білче Золотого на Тарнопільщині. Це тут уперше 1822 року Хмільєвський виявив вогнище, надому мальовану кераміку, кістки. Згодом 1884 року польські археологи Е. Павлович та Г. Осовський тут же, на землях Л. Сапіги, розкопали житлові майданчики із такими знахідками, що й у печері. Поблизу села Кукутени, що коло міста Ясси (Румунія), 1889 року Г. Буцуряну відкрив поселення з мальованою керамікою. У червні 1893 року учитель В. Арійчук у Шипинцях на Буковині також відкрив невідоме поселення. У вересні того року подібну пам'ятку в Києві виявив В. Хвойка. Історичну приналежність її довелося обґрунтувати пізніше.

Вікентій В'ячеславович, чех за національністю, за якимось невимовним покликком залишає Прагу і 1876 року перебирається до Києва. Учителював, займався сільським господарством, захоплювався старо-

ЕПОХАЛЬНЕ ВІДКРИТТЯ

виною, а відтак перейшов на археологію. Відкрив низку пам'яток палеоліту. Розкопуючи Кирилівську стоянку в Києві, він між 59-м та 61-м будинками виявив "кирилівські землянки" з мальованою керамікою, кістками тварин, рештками будівлі та стулками черепашок. Коли до нього надійшли виорані на полі поблизу села Трипілля, що неподалік Києва, черепки від посуду, зняряддя, В. Хвойка не забарився виїхати туди. Розкопки на землях сіл Верем'я, Халеп'я, Жуківці підтвердили, що на Україні відкрито "нову неолітичну культуру". Через рік В. Хвойка зібрав пристойну колекцію кераміки та знярядь хліборобів. Ці вияви культури він дослідив, інтерпретував і завіс в історичні скрижалі. На

них від часу проведення XI Археологічного з'їзду 1899 року вона записана як трипільська.

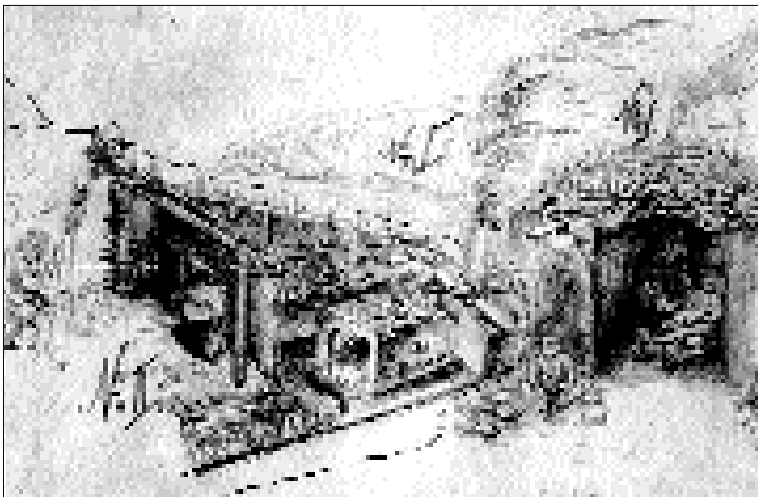
З доповідями про нововідкриту культуру В. Хвойка виступав на XIII, XIV археологічних з'їздах. На XII Міжнародному з'їзді доісторичної археології та антропології в Парижі, на конгресі у Флоренції (Італія) читалися про неї лекції. В секції Паризького антропологічного товариства в 1900 році Федір Вовк організував виставку речей трипільської культури, знайдених В. В. Хвойкою. Сам же автор відкриття продовжував її досліджувати, писати праці. Найосновніші з них: "Розкопки 1901 року в царині трипільської культури", "Розкопки в Київській губернії 1903

року" (Київ, 1903), "Розкопки в Київській губернії 1903 року" (Київ, 1904), "Розкопки в Київській губернії 1903 року" (Київ, 1904), "Розкопки в Київській губернії 1903 року" (Київ, 1904).

Понад сто років працюють археологи у колі завдань, поставлених видатним українським археологом Вікентієм Хвойкою, розкриваючи хліборобську епоху трипільської цивілізації. Хоча від часу смерті його праці в Україні ще не передруковувалися.

Вадим МИЦИК

РОЗКОПКИ 1901 р. В ЦАРИНІ ТРИПІЛЬСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Кирилівські висоти, трипільське поселення, рисунок Хвойки

З огляду на з'ясування різних сторін так званої трипільської культури я в 1901 р. поставив собі за завдання розкопати глиняні майданчики у віддалених одна від одної місцевостях. Змушений був обмежитися тільки двома пунктами — поблизу міст Ржищева і Канева.

Трипільська культура, при усьому своєму поступовому розвитку і довговіковому періоді існування, у всіх відношеннях передувала могильним насипам з похованнями скорочених окрашених скелетів, не кажучи вже про тих, котрі вважаються скифськими. Таким чином вона є першопочатковою і належить ще до неолітичної епохи кам'яного віку.

Як показує низка розкопок, ця культура завжди і всюди зустрічається у двох видах, у відмінних одна від однієї умовах. В одному випадковій незначна частина характерних для неї предметів зустрічається на невеликій глибині від поверхні, тоді коли основна їхня кількість, які утворюють інколи товстий шар суміші різноманітних предметів, завжди зосереджуються на значній глибині, на дні більш чи менш глибокої ями, яка створює або центр, або ж бокову частину певного заглиблення. Шар цей складається переважно із різноманітних харчових решток, якот: ступок річкових черепашок, кісток диких і домашніх тварин, у тому числі й кісток птахів і риб, перемішаних із попелом, вугликами та інколи із саженою; але все це змішане з великою кількістю череп'я розбитого посуду, і серед цієї маси подібуються один або кілька екземплярів крем'яних, кістяних і рогових знярядь. При цьому біля однієї зі стінок даної ями на самому дні трапляються рештки розвалені печі або вогнища із обпаленої глини, передня

частина яких була в ямі, а тильна заходила в стіну. Інколи в одній ямі рештки вогнищ траплялися у двох чи навіть трьох місцях, але тоді вони розміщувалися не на її дні, а на шарові раніше згадуваних харчових решток та інших предметів. Місця з подібним вмістом і знайденими там предметами безперечно належать до трипільської культури, бувають здебільшого зосереджені в значній кількості, на невеликій відстані один від одного на краях схилів, а інколи і на самому узвишші плато і навіть цілого їхнього ряду, як-от київські, котрі завжди знаходяться на верхній частині схилу.

Іншим видом умов, у яких зустрічається названа культура, є так звані майданчики, які, по облаштуванню і знайденому в них матеріалу, не мають нічого спільного з вищеописаними місцями. За винятком — інколи зустрічаються зуби, кістки чи роги якоїсь тварини і 3—7 ступок черепашок, тут немає масового скупчення харчових решток, вугілля і попелу, а також решток печей чи вогнищ, які є характерною рисою описаних вище місць. Зайнятий окремим майданчиком простір буває, на противагу попередньому, різної форми і величини. Здебільшого це продовговуватий чотирикутник, а інколи кілька до нього прилеглих і розміщених у різних напрямках. Від різноманітності форм здебільшого залежить і розмір самої території, яку займає кожний майданчик окремо.

За складом і облаштуванням майданчики мають ґрунтовні відмінності. Головним чином, вони складаються із різної величини уламків обпалених глиняних стін, на яких видніються відбитки прутів, кілків і тесаних колод, але частіше всього одна або обидві сторони бувають

гладенькими, інколи пофарбовані у червоний чи сіро-білуватий кольори: фарби часом чергуються одна з одною. Пласти, куски і грудки обпаленої глини трапляються на різній (від 10-ти см до 1 м) глибині від поверхні землі і, поширено чергуючись, доходять у глибину до двох і більше метрів. У більшості випадків вони розміщені горизонтально.

Переходячи від землянок до майданчиків, я мушу сказати, що, досліджуючи їх у зв'язку із незвичним, надто різноманітним і багатим матеріалом, я довго затруднявся визначити їхнє первісне призначення і не мав можливості дати відповідь на питання, чим саме є досліджувані мною місця. Спостерігаючи за ходом робіт і розбиранням викопного матеріалу, я бачив тільки, що маю перед собою рештки зруйнованих глиняних стін і долівок, які свого часу піддалися дії сильного вогню, і що вони, очевидно, належать до якихось споруд із залишками тієї ж культури, з якою я зустрічався при розкопках землянок на київських узгір'ях. Тільки пізніше, внаслідок тривалих розкопок і систематичного дослідження місцевості, де були відкриті майданчики, питання про їх загадкове облаштування і розміщення стало ясним.

Вивчаючи у всіх деталях кожний майданчик окремішньо, я, нарешті, зміг скласти точний план їхнього розміщення. Розкопуючи групу майданчиків, часто наближених один до одного, я став помічати, що чим різноманітніше облаштування майданчиків за формою і величиною, тим більше різніть склад самих предметів між майданчиками того чи іншого узвишся.

Якщо предмети, які знаходяться в одній групі майданчиків, ще належать виключно до епохи кам'яного віку, то на майданчиках другої групи вже знайдено вироби із чистої міді, як свідчення перших ознак появи металу у нашій місцевості. Скажу про вирішення найважливішого питання — про ціль і призначення майданчиків. Оскільки майданчики не мають ніяких ознак людських осель, то вважати їх такими не має ніяких підстав; з іншого боку, беручи до уваги наявність цілих та зруйнованих поховань зі спалюванням, глиняних стовпів у вигляді п'єдесталів, своєрідної кераміки, а також все оточення знайденого, можемо зробити висновок, що майданчики виявляють рештки давніх обрядових споруд, здебільшого поховальних. Виходячи з того, що землянки і майданчики розкинулися на такому значному просторі (смуга їхнього

поширення починається від Дніпра, доходить до р. Дністра і Карпат, а може і далі, до р. Вісли) і що подібна в них культура відтворює різноманітні стадії розвитку, від найпримітивнішої аж до тієї, котру ми бачили на початку віку металу, я можу тільки повторити висловлене мною ще раніше міркування, що народ, який їх залишив, був мирним, осілим хліборобським племенем, безперечно орієнтованого походження, в якому можна вбачати тільки наших предків праслов'ян, котрі передували і пережили на нашій місцевості всі до сьогодні відомі переселення і набіги інших іноземних племен, і нащадки яких утримали у своєму володінні край предків до цього часу. Всі докази і факти, які спонукали мене до цього висновку, я полишаю для майбутньої, ґрунтовнішої праці, над якою щиро хочу потрудитися і виконання якої буде залежати головним чином від часу і наявності уже готового матеріалу.

Описувана мною культура, яку я вважаю можливим назвати давньоросійською, а точніше, протослов'янською, котра поширена на великих просторах, уже згаданих мною раніше, власне починаючи із Київського, Васильківського, Канівського, Чигиринського, Звенигородського, Уманського і Липовецького повітів Київської губернії, до північної частини Херсонської і у всій північній частині Подільської губернії, до самої границі Галичини і далі, а також по лівому березі р. Десни, в Остерському повіті Чернігівської губернії. При таких обширах зайнятих районів, на неї, вірогідно, натраплять багато дослідників. Не знаю, чи вдасться мені ще попрацювати на розкопках майданчиків і землянок, які належать до згадуваної

З розкопок Хвойки, IV тис.

культури, і над опрацюванням її проблем, але я вважаю за необхідне повідомити деякі дані щодо пошуку придатних для розкопування місць.

Наявність майданчиків і землянок проглядається виключно на горбистій місцевості, пересіченій в різні боки більш чи менш глибокими ярами. Над ними тягнуться безперервно низкою гористі місця. Дивлячись на таку місцевість з якоїсь висоти після недавньої оранки, легко можна помітити на схилах, берегах і на плато цих узвиш багато темно-сірих чи коричневих плям, виразно виділених на загальному фоні чорнозему і розміщених на певній відстані одна від одної. У першому випадку можна з упевненістю сказати, що ми надбали рештки землянок, а в другому можна розраховувати на наявність майданчиків.

Щоб запобігти зайвій втраті часу та іншим незручностям, я застосовував для досліджень тонкий круглий шуп, виточений із литої сталі, довжиною 1—1,5 м. Відшукавши за допомогою цього зняряддя кілька неподалік розташованих місць, я брався за розкопування. Головною моєю турботою було розставити робітників так, щоб кожний з них міг упродовж роботи постійно дивитися за тим, що знаходиться перед його очима на відведеній йому лінії і поступово рухатися вперед, не ризикуючи розбити чи зруйнувати предмети: я ж сам ставав так, аби мати можливість спостерігати за всіма одночасно і, побачивши той чи інший предмет, міг би вчасно зупинити кого потрібно і взагалі керувати всім ходом роботи. Для цього я, визначивши за допомогою шупа приблизні межі того чи іншого схованого під землею предмета і позначивши його на поверхні, проводив на певній відстані паралельну до нього лінію, впродовж якої копався рівчак на три і більше метрів завширшки і глибиною трохи більше, ніж залягання культурного шару. По

Халеп'я, IV тис.

Закінчення на с. 10

чення великих розділів програми слід робити шляхом тестування. У Росії, наприклад, вже вісім років іде подібний експеримент в одній із областей. І дуже успішний! Там навіть за балами шкільного тестування приймають без екзаменів у вузи.

— **Пані Наталю, у мене до Вас ще є запитання, яке мене завжди цікавило. У наших школах та вузах звично вніздила лекційна система викладання інформації. Однак лекцію можна просто надрукувати і роздати дітям чи студентам. Навіщо щоразу її читати заново?**

— Насте, ти правильно зрозуміла суть проблеми. Колиш, коли друковане слово було дорогим, тоді і необхідні були довгі лекції. У наш час це просто анахронізм. Матеріал пот-

життєвих, потрібних знань. Зате поглянемо, який набір інформаційних предметів! Я, як людина, яка багато років працює з дітьми, з жом спостерігаю, як цей потік сухих фактів виливається на дитячі голови. А останнім часом ще з подвоєною силою. У нових підручниках кожен автор і кожна авторка намагається у свою "нетленку" запхнути так багато, щоб, напевно, вже ніхто не засумнівався в його чи її компетентності. Підручники переобтяжені інформацією, фактами та деталями. Накопичення фактів — це дуже нудний процес для дітей та молоді. Тому виникає проблема з дисципліною. Починаються конфлікти, від яких страждають як учительство, так і діти. Знову ж таки, в результаті цієї кількості фактів, цифр, готових, розжованих і нудних істин діти не вміють

а, головне, у дітей формувалася правова свідомість. З іншого боку, збільшувалася моральність, з'явилася правильне ставлення до жертв зґвалтування, знялися стереотипи, що "ґвалтують тільки тих, хто у коротких спідничках, хто поводить себе певним чином, звабливих, тому вона сама винна..." А наша "жертва" була маленька худенька дівчинка, що ходить у штанах, і вона сердито відстоювала свою честь і людську гідність. Після гри ми обговорювали те, що жертвою зґвалтування може стати будь-яка дівчина, тому потрібно вчитися себе поводити в певних ситуаціях, вміти захищати себе і відстоювати свої права в суді.

Виявляється, з дітьми можна обговорювати будь-які теми. І не нудними малозрозумілими лекціями з охорони здоров'я, які читають нещасні класні керівники, що, частіше за все, абсолютно не компетентні в подібних питаннях.

— **Отже, пані Наталю, наскільки я зрозуміла, необхідно максимально наблизити навчання до реального життя?**

— Так, звичайно. Школа має формувати в дітях позитивні риси характеру і позитивні моделі поведінки. Якщо ми хочемо захистити дітей і молодь від тлінних впливів осіб і поглядів на життя, то передусім потрібно усвідомити, що ми не в силі вберегти їх від цих впливів. Можна, звичайно, сором'язливо промовчати, "заховати голову в пісок", недочути незручного і складного запитання чи пропозиції. Можна просто сказати "ніззя...". І вмити руки — ми все зробили. А можна і потрібно розповідати шкільній молоді про ставеві проблеми; про те, як вберегтися від СНІДу; про те, як розпізнавати прояви самогубства і як допомогти людині в цю хвилину; вчити, як сказати "НІ!" насильству, зґвалтуванню, п'янству і наркотикам. Цей шлях тяжкий, але іншого немає. При цьому дітям потрібно пояснювати не що потрібно робити, а як це зробити. А це можна здійснити тільки за допомогою нових форм навчання.

— **Які саме нові форми навчання мають запроваджуватися у школі?**

— Під час уроку потрібно використовувати різноманітні навчальні методики — тренінги, навчальні ігри, міні-лекції, дебати, обговорення проблеми, викладання нової теми учнями, реферати, інше.

— **Тренінг, я все частіше зустрічаю це слово у нашому сьогоденні. То що таке тренінг?**

— Тренінг — це така форма навчання, яка спирається на досвід людини, а також допускає, що присутні на тренінгу люди, крім одержання нової інформації, мають можливість відразу ж використовувати її на практиці, виробляючи нові навички. Тренінгова форма навчання базується на методиці участі, коли вся група є активною учасницею процесу навчання, тому люди можуть поділитися та обмінятися між собою своїми знаннями і проблемами, а також разом шукати оптимальне рішення.

Наша громадська організація — Центр "Сучасна жінка", якраз і проводить навчальні тренінги. Особливо для освітан і шкільної та студентської молоді. Діти і молодь залюбки навчаються на тренінгах, їм до душі така форма подачі матеріалу. Я приведу висловлювання про тренінг підлітка з м. Василівка, яке мене вразило. Хлопець в анкеті нам написав: "Як я ставлюся до тренінгу? Я ставлюся до нього з любов'ю". Цікаво, чи багато уроків отримують таку оцінку?

— **Цікаво, як швидко відкриваються люди на тренінгу, як легко засвоюється інформація?**

• Вільне спілкування виключає насильство над мисленням.

• Головне в ньому — чути і бути почутою, активна участь всіх, атмосфера доброзичливості і відкритості, відвертості.

• Нехай він стане популярною формою навчання!

• Мені подобається, бо можна розповісти про себе, про свої успіхи.

• Відвідуйте тренінг — і все буде гаразд у вашому житті — ось моя пропозиція усім людям, які хочуть пізнати себе й інших.

• Хай тренінги відбуваються частіше, бо вони доступніші, аніж уроки.

• На тренінгу люди відкриваються, і ми їх бачимо зовсім з іншого боку — відкриваються якості, про які ми й гади не мали. Тренінг допоміг нам зрозуміти один одного та суть конфлікту, що назріває.

• Після тренінгу люди стають більш відвертими, добрішими, чуйнішими. Потрібно проводити їх частіше, бо вони виховують у тоб насамперед людину.

• Я зовсім по-іншому почала дивитися на життя.

— **Дякую, пані Наталю, за цікаву розмову. І до зустрічі. Адже Ви нам ще не розповіли більш детально про діяльність вашої громадської організації на тренерській ниві. Отож, до скорого!**

ПОСИДЕНЬКИ У ПАННОЧКИ НАСТІ НЕ ДИТИНА ДЛЯ ШКОЛИ, А ШКОЛА ДЛЯ ДИТИНИ!

Цього разу до мене на посиденьки завітала небайдужа людина — вчителька історії і права Козинської середньої школи на Київщині, Голова громадської організації Центр "Сучасна жінка" Наталя ОВСІЄНКО.

— **Пані Наталю, ось і закінчився ще один навчальний рік нового тисячоліття. Ми прийшли у ХХІ століття, а процес навчання залишається незмінним. Хоча нові часи вимагають зовсім іншого навчання. Як на Вашу думку?**

— Я вважаю, що у нашій країні існує освітня криза. Класно-урочна система та бальна система оцінювання — ось те, що заважає виходу з цієї кризи. Не дитина повинна бути для школи, а школа для дитини. А у нас все навпаки. Необхідна реформа навчання, яке буде передусім розвивати здатність людини до пошуку нових знань, до творчості. Тільки по-новому навчаючи дітей та молодь, наша держава зможе зробити інтелектуальний прорив у нове тисячоліття.

— **Отже, проблему розв'яже нова філософія освіти, нова освітянська політика?**

— Негативний наслідок навчального процесу — це те, що бальна система оцінювання збільшує число невротиків. Оцінювання опитування під час уроку, невмотивовані перевантаження, постійна стресова ситуація — все це веде не так до знань, як до звички уникати розв'язання проблем, боятися їх, до психологічного зриву та зневіри в собі і своїх силах. У нормі дитина в змозі справитися з емоційним конфліктом, а якщо ні, то це може спричинитися до неврозу, депресії, суїциду.

Я вважаю, що урок має передбачати вільну діяльність учня чи учениці, враховувати швидкість засвоєння матеріалу різними дітьми. Потрібно зменшити кількість предметів та уроків, ввести серед обов'язкових дисциплін предмети на вибір, серед яких учень чи учениця може вибрати цікаві для них, чи потрібні їм для майбутньої професії. Дитину потрібно поважати, розуміти її унікальність та особливості. Тоді навчання не буде йти конвеєром, де немає місця особистості, її правам. Тоді виникне процес співпраці педагогів із дітьми. Потрібен також новий, неформальний, живий зв'язок між учительством та учнями й ученицями. Сьогодні, на жаль, у навчанні немає позитивного, радісного, наповненого емоціями. Наша школа негуманна у ставленні і до дітей, і до вчителів. Вона часто буває жорстокою до дітей. У свій час, коли став Прем'єр-міністром України Віктор Ющенко, він був єдиним із прем'єрів, який звернувся до проблем школи, намагався щось змінити. Пам'ятаю його прекрасні слова на учительському з'їзді: "Сьогодні ми намагаємося побудувати школу, яку б полюбили і учні, і вчителі. Це велика місія". На жаль, цю місію йому не дали виконати. Будемо

ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ РОЗДУМІВ

"...щоб ті, що навчають, поменше б навчали, щоб ті, що навчаються, побільше б учили... щоб можна було довести їх до вершин наук без складнощів, нудьги, покритикувань та побиття, а ніби граючи та жартуючи", щоб школи стали "воістину місцями ігор, будинками насолоди та задоволення".

Я. А. Коменський.
"Велика дидактика" (1,243)

знову чекати свого Вашингтона...

— **Якщо не буде оцінок і екзаменів, то яким же чином Ви пропонуєте оцінювати учнівські знання?**

— Я вважаю, що система опитування на кожному уроці неефективна і завдає тортур дітям. Тому не потрібно виставляти оцінок на уроці. Урок — тільки для збагачення дітей знаннями. А контроль за знаннями після вив-

рібно освітянам готувати і роздавати учнівській та студентській молоді для самостійного опрацювання, а потім по ньому влаштовувати бесіди, обговорення, дебати. Проведення ж довгих лекцій нудне і неефективне (знання в такому випадку засвоюються тільки на 5%). Але головна небезпека їх у тому, що в такій формі знання зразу подаються у готовому вигляді, і у дитини (молодої людини) формується звичка жити чужим, а не власним розумом. Говорять тільки вчителі та вчителі, а учнівство мусить майже цілий урок мовчати, сидіти па-

ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ РОЗДУМІВ

"Коли вчитель перетворюється в оповідача, тоді він негайно стає непотрібним, тому що роль оповідача може з величезним задоволенням грати гарна книга... обов'язки учителя не в тому, щоб розповісти учневі ті факти, які учень повинен запам'ятати, а в тому, щоб постійно зміцнювати і розвивати розумові здібності учня такими вправами, котрі всякої даної хвилини відповідали б розмірам його наявних сил і які з часом ставали б постійно більш важкими і більш складними".

Я.-А. Коменський.
"Велика дидактика" (2,256)

Справо на фото Голова громадської організації Центр "Сучасна жінка" Наталя Овсієнко

сивно і бездіяльно.

— **Пані Наталю, я пропоную нам порушити ще одну проблему школи, про яку так багато говорять в основному батьки дітей, — стосовно перенасичення інформацією шкільних програм у той час, як діти виходять зі стін школи, не знаючи тих важливих речей, які їм потрібні для дорослого життя. З цього приводу я згадую слова Гая Петронія. Я навіть записала їх: "Думаю, наші юнаки настільки дурні тому, що в школах із ними не говорять про життя, звичайне, а лише розповідають про піратів із ланцюгами, що сидять у засідці на морському березі; про тиранів, які виношують укази, за якими синам належить стати голови власним батькам; про оракулів, до яких звертаються під час епідемії і які радять принести в жертву трьох або більше невинних дітей..."**

— Так, проблеми освіти вічні. Але тій латинській молоді, що вчилася дві тисячі років тому, ще пощастило: пірати, тирані, невинні дітвара... Бо у сучасній українській школі, як у тому, недоброї пам'яті, Советському Союзу — чого не кинешся, всього нема — ні тобі піратів, ні

дискутувати, говорити від власного імені. Я намагалася закласти у дитячі голівки: ти — людина, ти маєш права, і свої права потрібно захищати, бо інакше ці права — лише чорні букви на білому папері.

— **Пані Наталю, а можна на якомусь прикладі розповісти, як проходять ці уроки?**

— Будь ласка. Ось я пропоную класу — давайте спробуємо у вигляді рольової гри зрозуміти те, що таке суд і як проходять судові засідання. Яку ситуацію будемо розігрувати? Єхидний голосок із задніх парт: "Зґвалтування". Всім одразу стає смішно, хоча ситуація зґвалтування не зі смішних, а з трагічних. Я згоджуюсь: "Що ж, нехай буде по-вашому. Розбираймо ролі." Ролі негайно всі розхпали, навіть "жертва" відразу знайшлася. Готувалися дуже серйозно: "судмедексперт" студіював положення про судову експертизу, "суддя" прочитав удома Кримінально-процесуальний кодекс, щоб знати все про форму проведення такого судового засідання, інші діючі особи теж читали закони, розпитували старших, як це буває... А далі грали, і як грали! Все почалося з жарту, а закінчилося дуже серйозно — були серйозні промови, були рішення,

Наталка БОНДАРЧУК

БІЛИЙ КОЛІР КОНВАЛІЙ

Її голос вам давно знайомий: адже впродовж багатьох років Наталя Бондарчук інформує слухачів першого каналу Національного радіо про найяскравіші події в культурному житті України. Голос — то ціла палітра. За тембром і звучанням — вдача, характер, доля. Радіожурналіст — це думка і голос події. Той, хто населяє свою душу подіями і повідомляє їх людям, поволі вивітрює свій голос, доточуючи його власними емоціями, radoцaми, стражданнями. Найсокровенніше, — те, що для себе, вимовляється по-думки або пошепки. Можливо, тому перше враження від віршів Наталки Бондарчук — що це вірші-замовляння. Їх думають, шепочуть, наспівують вуста авторки для самої себе, наповнюючи власну сутність щирістю, коли душа хоче зароситися добром і любов'ю.

ПРОХАННЯ ДО БОГА

Україні — бути вільній, Жінці — вдосталь дітей мати, А чоловіку — сопілку: Виспівувать, награвати!	Геть всі інші світи! Серед моря квіток Обирай же Наталю!	І дерева позбудуться зілля, Що впаде нам під ноги плащем:
Тобі, чоловіче, — сопілку, Справляєшся з нею славно, А ще й — високу гречечку, щоби в неї стрибав справно!	Я не хочу більше ридати, Рвати душу і серце за тебе, Оббивати пороги й страждати, На мотузці тримаючи лева!	Чорно-жовтим, червоно-багряним — Будем слухати вдвох листопад, Обпікатимуть п'яти каштани, Обіцятимуть щастя і лад.
Ой, маю, маю сопілку, Виспівую, на ній граю, Хорошую маю жінку, Дітей із дванадцять маю!	Справа в нас і в тобі! Не лякайся, як побачиш Мої хризантеми. Цвіт улюблений — Колір сонця. Усе інше — То колір неба.	В довгий вечір дощів і туманів Не шукайте мене серед сліз: Я чекатиму вірно тюльпанів й плащаниці весняної млість!
Дай, Боже, мені, за совість Корову, а чи корівку, Нехай її жінка доїть — Дітей молоком напуває!	Пошли мені нивку чисту, Без пиріїв і суріпок, Хай жайвір дзвенить над нею, Душу чийось зігріває!	Поки ж зимоньку нам зустрічати: При свічках, при надії, в теплі, Ще півроку й заб'ють, як на свято, Повноводні живі струмені.
Лише не давай горілку — На неї зміняю дуду: Тікай від мене, хмаринко, За жінкою плакати буду! 3–4.06.1999 р.	Усе, що зі мною буде, Весна зустрине салютом! То ж де ця дилема взялася: Чи плакати, а чи сміятись?!	Скоро осінь заросить подвір'я...
Через натовп іти, Вибачай, нема сил. Якщо зможеш — вплимай Білий колір конвалій, Вибирай: ти і я —	Скоро осінь заросить подвір'я Приморозком і довгим дощем,	14—16.09.1998 р. — квітень 2000 р.
		А видався цей день такий

сумний:
Сьогодні я побралася
із небом.
Ти більше не чекатимеш
на мене,
Собі сказав:
“Я більше вже не твій!”.

Ніколи, любий, бо
не свій,
не мій!
Правий і мовчазний
в своєму горі,
Із осудом
ти вибухнув
без сліз:
“Кохана,
я для тебе
був лиш морем
Порад корисних і...
навмисних сліз!”

Блакитне небо
хай тобі простить,
І в погляді твоїм
не стане горя —
небесна голубінь
і чистота
Роз'яснять з часом
всі кольори моря
І звідки впали
туга і хула.

Мені треба кудись
поїхати,
У чужі, у незнані світи,
Де замість кам'яниць —
одні віхоли,
Що гуляють
туди і сюди!

Де приреченість лиць
у трамваях
Витісняє
порожнє таксі,
Де вітають і не
проводжають,
Де сміються,
хоч очі пусті.

Де розкотисте “ар” заглушає
Звуки мови моєї
журні...
Хіба справа лише
у трамваях,
Якщо хочеш все кинуть,
втекти?!

Не буде більше чекання,
Я осторонь стану нього.
Не буде більше зітхання,
Немов і не було

ніколи.
Ніколи очам твоїм віри
Не сколихнути, ніколи.
Ніколи дітей моїх руки
Тебе не обнімуть з любов'ю.

Біля мене нічий літав
янгол:
Не впізнала його
на обличчя.
Безіменному —
довга дорога,
Відпочинь
біля мого крильця...

Заклади за голову
крила —
Я впізнаю
за стукотом серця —
Тріпотіння душі
чужої,
Яка в тіло чиєсь
вселиться!
Але зараз гримить
у долоні
Безтілесно!
Червневим скерцо!
А мені так приємно
тримати
На руках тебе.
Коло серця.
Літо 1998 р. — 10.01.2002 р.

Нікому чужа кров
не стане за рідну.
Й троянду яскраву
твій кінь переступить,
Твоя кров — чужа,
хоча ти — мій, я вірю,
Ріднею хіба що
сини наші стануть!
Без тебе мені
навіть Біг не народить,
Без мене сирітське
ти плаття одягнеш
І підеш в пустелю
молитись в безодню...
Іди ж! Навіть там
тебе будуть кохати!
Ти підеш один,
полишивши всі вірші.
Ти — інші, ти там
неодмінно напишеш,
Найкращі, що в тебе були,
серед кращик!
А хтось із молодших аж
губи зашпилить,
І натякатиме на щось
прекрасне,
Що втратили ми,
чи знайдемо деінде,
А ми ж, як два леви,
змагались за щастя!

Щойно лишень 70-річчя Героя України Івана Михайловича Дзюби виявило, що знакова постать громадсько-політичного й культурно-мистецького життя другої половини ХХ й початку ХХІ століть якось обійшла без видання вибраних творів. Отож, стараннями редакційної ради “Української модерної літератури”, заснованої видавництвом “Час”, зосібна її голови Валерія Шевчука й упорядника Романа Корогодського, тритомник такого видання було заплановано і другий том щасливіці мали змогу придбати нещодавно в Музеї літератури.

Творчість академіка Івана Дзюби настільки багатовекторна й многогранна, що упорядники й не приховували свого бажання видати п'ятитомник. Але... видавничі фінанси розбіглися з цими замірами. Проте маємо змогу повідомити, що до першого тому ввійде літературна критика й дрібка публіцистики, а до третього — спогади й портрети. Про зміст другого — трохи докладніше. Адже саме його склали літературознавчі дослідження й естетично-культурологічні зацікавлення репрезентанта, що різночлени відбилися на всій нації, не тільки літературознавчій науці, але й публіцистиці.

На жаль, саме публіцистиці Дзюби не пощастило з вибраним — не той проект. Зрештою, подібний аспект культурного життя й мав він, либонь, на увазі, виступаючи з лекцією в університеті “Києво-Могилянська академія” торік: “У нас не бракує розмов про

ПРАЦЯ, ОКРИЛЕНА ПОДВИГОМ
У Музеї літератури відбулася репрезентація вибраних творів Івана Дзюби

національну ідею, яка б могла об'єднати суспільство. Але національна ідея — тобто ідея максимального самовиявлення нації у матеріальній і духовній творчості — утверджується там, де вже є певний “запас”, фундамент національного самоусвідомлення...”

Нагадуємо Вам, шановний читачу, цю думку, власне, для того, аби пригадати сказане Дзюбою 15 років тому в статті “Чи усвідомлюємо національну культуру як цілість?”. Ця стаття знайшла місце у розділі “Естетика й культурологія” її тому, викристалізувавши цілу епоху в осмисленні національних джерел:

“Якщо ми маємо сьогодні факт відходу цілих соціально-культурних шарів населення від української мови, особливо технічної і наукової інтелігенції,... так це ж не просто звуження сфери вживання українського слова, як ми вже звично кажемо. Це й колосальне збіднення змісту українського мовлення, зниження його інтелектуального й духовного потенціалу, тобто, зрештою, вихолостування української національної культури. Бо національна культура — це насамперед буденне життя слова і думки, незлічен-

них душевних актів у слові; і поезія, як стверджував Потебня, не тільки у творах поезії, а й у повсякденному слові як стихійній творчості кожної людини. Тому мова... — найголовніше і найглибше джерело національної духовності взагалі, і доля мови — це не просто доля літератури та інших пов'язаних зі словом видів мистецтва; це доля національної духовності взагалі, нації взагалі...”

Відчуваєте, читачу, в якій духовній прірві опинилася Україна, якщо нині, внаслідок всеукраїнського перепису населення, нам заявляють: українську мову вважають рідною тільки 20 відсотків українців?! Отже, будь-які намагання того ж Дзюби, творчої інтелігенції вказати на хибність обраного суспільством — тоді, а державою — тепер негідного шляху, що веде в морок денационалізації, втрати національної самовідомості народу, так і не знаходять жодного відгуку! Незважаючи на аж надто яскраві уроки історії та сьогодення?!

На щастя для нашого люмпенізованого суспільства, людство не знає і не хоче знати бездуховних, зденационалізованих держав, бо саме подібні аномалії загрожують етнічній та соці-

альній нестабільності в світі. Досліджуючи гострі культурологічні проблеми в статтях “Стереотипи сприйняття української культури”, “Про “демократичний” нігілізм”, “Уроки феноменології”, “Метод — це насамперед розуміння” тощо Іван Дзюба доходить єдиного висновку, зацентованого, зокрема, в статті “Духовні спустошення і трансформації в українському суспільстві ХХ ст.”: “Деградує побут мільйонів людей, а відповідно і їхня соціальна та приватна поведінка. Значна частина ЗМІ... безсоромно паразитує на національній несформованості, на глибокій зрусифікованості суспільства, нагнітаючи шалену кампанію компрометації української культури і українства взагалі (...) Коли читаєш таку пресу, створюється враження, що живемо в окупованій країні, і окупант звіріє з кожним днем”. Як не пригадати при цій нагоді першу книжку Івана Дзюби “Звичайна людина” чи міщанин?” Написана майже півстоліття тому, вона ввібрала найприкметніше, що бачилося автору як пряма загроза становленню творчої натури. Обиватель у нашому суспільстві і справді виявився на диво живучим — торжествуючи за будь-якої влади, він дбає тільки про власне во-

ло... Гадаємо, тоді ця позиція І. Дзюби вимагала не меншої мужності, аніж “Інтернаціоналізм чи русифікація?”

Неабияким відкриттям для багатьох стануть, зібрані в розділі “Шевченко і світ”, ґрунтовні статті автора про спільні художні візії Шевченка й Шиллера, Гюго, Петєфі, Словацького тощо. І справжнім одкровенням — фактологічне дослідження “кавказької теми” в літературі взагалі та в поезії Т. Шевченка зокрема під назвою “Застукали сердешну волю...” Але чи стоєть зацікавлення Дзюби проблеми мовної ситуації в Україні, чи історії національного кінематографа, — слово його завжди шире, твердження — доказові й глибоко аргументовані, а погляд ученого спромагається обійняти далекі й ближні культурні обшири планети. По суті, він єдиний не тільки сягнув інвективного рівня О. Довженка, який стверджував, що в нашому суспільстві культура поступилася “байдужості і спекуляції на реалізмі плазунів, бездейних і дрібних”, але й власним прикладом указав нам на можливість боротьби — відстоювання належної громадянської позиції в океані національної ентропії. Окрилені його подвигом, мусимо працювати ще з більшим завзяттям.

Віктор ГРАБОВСЬКИЙ

СПОГАД

ДУМИ МОЇ...

Ще й тепер, коли бачу залізничні платформи, вантажені будівельним лісом, відчуваю, як нють на моїх долонях криваві мозолі.

У далекому 1947 на Уралі ми заготовляли цей ліс, і довжелезні ешелони розвозили його в усі кінці Союзу. Після роботи падали на свої нари і тихо стогнали, моральний стан був іще гірший: гидка московська лайка, голод, бруд. А ми були молоді, 20–25 років, і перед нами простяглася безнадійна довга дорога, обсотана колючим дротом, яку ми допали під дулами автоматів і гарчанням лютих вовчурів. Тому, коли одного вечора у наш барак зайшов невисокого зросту, літній, сивий чоловік і спитав, чи не згодилися б ми співати в хорі, який табірне начальство доручило йому організувати, ми відразу погодилися. Як пізніше дізналися — він був диригентом-професіоналом високого класу, а тут працював асенізатором: у таборі не було каналізації, і маестро щоденно чистив вигрібні ями, зливаючи все у величезну дерев'яну діжку, і вивозив на охляпії конячячі за межі зони. Незважаючи на перевтому від виснажливої праці, на першій репетиції нас зібралося 25 дівчат, майже всі із західних областей України. Моя сусідка по нарах, Ліда з Дрогобича, яка не мала ні музичного слуху, ані голосу, просила: "Дарую, я буду стояти коло тебе — знаєш, я дуже люблю співати, вдома завжди співала голосно і довго, а ти — коли тягтиму не туди, будеш мене спіати. "Сіпати" доводилося часто, та Ліда не здавалася і таки співала в нашому хорі.

Степан Петрович — так, здається, звався наш маестро, сказав, що ми будемо співати "на празднікі", тому треба вивчити кілька патріотичних совіцьких пісень, та в основному наш репертуар складатиметься з обробок народних пісень Леонтовича і Стеценка. Були щасливі, адже двічі на тиждень на дві години забували, де ми, і нас на крилах своїх несли в далеку Батьківщину рідна пісня.

Нарешті прийшов "празднік" — не пам'ятаю, чи були це "майські", чи "октябрьські". Ми з успіхом виступили в табірному клубі-їдальні і начальство відправило нас під конвоем у районний клуб — співати перед вільнонайманими жителями містечка. Багато з них відбули своє ув'язнення ще в тридцять роки і залишилися тут працювати: між ними були українці, росіяни, німці. Останніх вивозили на Урал цілими селами ще на початку війни.

Невелика зала клубу — переповнена, нас завели зі службового входу просто на сцену, і тут ми всі остовпіли: на заднику сцени, на всю її висоту і ширину, був намальований олійними фарбами портрет Шевченка. Хто і коли намальовував його тут, на далекому, холодному Уралі?! Маестро, як і ми, кілька хвилин не міг вимовити й слова.

Потім ми співали: виконували програму, якої не мали права змінювати, та по закінченні, коли зала вітала нас гучними оплесками і просила ще заспівати, ми тихо почали: "Думи мої, думи мої..." Ми співали, і сльози котилися по наших обличчях — зала завмерла. Начальство, що сиділо в першому ряду, нарешті зрозуміло, що трапилося, і нас спішно почали виводити зі сцени. Успід нам суворо дивився Тарас, його погляд ніби промовляв: чого розревілися, ану, підніміть голови, "борітеся — поборете, вам Бог помагає!"

Ми поверталися до табору, не чуючи грубих окриків конвою, гарчання псів — знали: ми виживемо і повернемося-таки на свою Вкраїну.

Після того концерту наш хор розігнали, а маестро кудись перевезли.

Ось і вся історія.

Одарка МАЙДАНСЬКА-ІЛЮК

Віктор Леонтович (1902—1959)

Віктор Леонтович належить до старого козацького роду (прапрадід — бунчуковий товариш українського війська за часів Гетьманщини). "Рід Леонтовичів був з православних

Відзначається столітня річниця від дня народження Віктора Володимировича Леонтовича, автора фундаментального дослідження "Історія лібералізму в Росії". Ця книга, написана німецькою мовою, з'явилася друком у 1957 році, коли В. Леонтович обіймав посаду професора історії Східної Європи в університеті імені Й. В. Гете у Франкфурті-на-Майні. У 1974 році побачило світ друге її видання. Згодом книга вийшла російською (Париж, 1980) та французькою (1986) мовами за редакції О. І. Солженіцина. У 1995 році О. І. Солженіцин перевидав російський переклад із власною передмовою у заснованій ним серії "Исследования новейшей русской истории" (Т. 1). Той факт, що це класичне дослідження В. Леонтовича нині внесено до списку рекомендованої літератури для студентів-істориків, свідчить про міжнародне визнання автора, що передчасно помер у 1959 році в Лондоні після тривалої боротьби із захворюванням на рак.

Віктор Леонтович походив із багатії дворянської родини, що мала свій родовий маєток у Полтавській губернії. Народившись у квітні 1902 року в Санкт-Петербурзі, дитинство та юність провів у Києві, де навчався в гімназії. Університетський курс В. Леонтович розпочав на Російському юридичному факультеті в Празі, де особливий інтерес виявив до

СЯГНИСТИЙ ПАГІН

шляхтичів українського походження і після поділу України залишався деякий час на Правобережжі. Трохи згодом дехто з Леонтовичів переїхали на лівий берег, на Гетьманщину, і тут посідали більші й менші старшинські уряди, дехто навіть і генеральні. "Але через те, що вони здебільшого не мирилися з московськими представниками в Україні, а один з них був свояком Мазепи, сливе, ніхто з їх тоді дуже не забагатів". Так писав про свій рід Володимир Леонтович, батько Віктора, в своїй оповіді "З життя моєї баби". Їхня гілка Леонтовичів вкоренилася на Лубенщині, і стали вони полтавськими.

А був Володимир Леонтович (1866—1933) видатним українським письменником, культурно-громадським діячем, просвітянином, меце-

натом, який разом з Є. Чикаленком та В. Симиренком став засновником першої всеукраїнської газети "Громадська думка", що вже наступного 1906 року прибрала назву "Рада". Володимир Леонтович підтримував й інші українські видання, дбав про бібліотеки Полтавщини, опікувався підручниками для сільських шкіл. Він був членом Центральної Ради, Міністром земельних справ за гетьмана П. Скоропадського, з його іменем пов'язаний один з найдемократичніших у світі законів про землю.

Володимир Леонтович — автор повістей, збірок оповідань, публіцистичних і літературно-критичних статей та історико-літературних мемуарів. Його ім'я за радянської влади було піддане забуттю, але вже з 1993 р. повертається в Україну.

історії права, зокрема канонічного. Одержавши у 1929 році ступінь бакалавра, а в 1932 р. — під керівництвом Петра Струве — магістра юриспруденції, викладає спочатку (з 1934 року) російську мову в Інституті економіки в Берліні, а незабаром йому було запропоновано посаду зі спеціалізації "радянське право" в Інституті міжнародного права Берлінського університету. З 1937 року В. Леонтович працює асистентом міжнародного цивільного права в Інституті імені кайзера Вільгельма. У 1939 році до цього додається ще й викладання історії російського та радянського конституційного права.

Крім цієї багатогранної праці, він виступав також із курсами лекцій у Римі: в Інституті філософії права та в Інституті уніфікації приватного права (1941—1942). Тоді ж підготував серію публікацій філософії права та конституційного права для відомих наукових журналів.

Після війни В. Леонтович усе частіше звертається до історії. У 1945—1946 р. читає лекції з історії Візантії в університетах Мюнхена та Франкфурта-на-Майні, у 1947 році, захистивши на філософському факультеті Франкфуртського університету своє дослідження "Правовий переворот Івана Грозного та ідеологія російського самодержавства", опубліковане в Штудгарті у 1949 р., одержує посаду викладача історії Східної Європи.

1919 р. на шляху до вигнання під час вимушеного перебування в Катеринодарі Віктор, учень 8 класу, маючи 17 років, підпав під наказ Денікіна про мобілізацію. "А коли вже доля вимагала і йому йти на війну, — писав у повісті "Спомини утікача" (1922 р.) Володимир Леонтович, — мусів би йти в українському війську. Сама думка про те, що він може загинути, та ще за чуже нам діло денікінської армії, здавалася мені неспівісною".

Куди тільки не потикався Володимир Миколайович, в які двері не стукав у надії чи зустріти, чи взнати щось про сина! Та все було марно. "На превелике горе, я вже майже втратив надію на цей раз знайти Віто", — писав в одному з листів до дружини і дочки В. Леонтович. І тільки 1922 року батьки розшукали сина через Червоний Хрест — у Варшаві. Так він опинився на чужині, де й минуло все його подальше життя...

Олена ЛЕОНОВИЧ

У 1954 р. стає екстраординарним професором, ще через три роки публікує свій магnum opus "Історія лібералізму в Росії".

Ця праця різнобічно характеризує Віктора Леонтовича. У ній відчувається те поле напруги, в якому працювала думка дослідника. З одного боку, йому було важливо визначити місце тих чи інших юридичних інституцій в історичному процесі, а з іншого, "sine ira et studio" дати оцінку історичної ролі особи. Саме тому Леонтович однаковою мірою використовував різні джерела. Вивчення "сухих архівних матеріалів" дало йому так само багато, як і занурення в мемуарну літературу". У своїх викладах Леонтович поєднує проникливий аналіз зі здатністю відчувати зсередини конкретну історичну ситуацію. Він завжди пропонує оригінальне бачення і ставить нові питання. Його міркування зрозумілі, стримані, їм не бракує великодушності та мудрості. Ці якості Віктора Леонтовича, поряд з науковими досягненнями, були прикладом для всіх, кому поталанило зустрітись з ним на життєвому шляху.

Пармен ЛЕОНОВИЧ,

син ученого, Великобританія

ЖИТТЯ НА МЕЖІ БОЖЕВІЛЛЯ

Міський сад — улюблене місце відпочинку жителів Маріуполя. Десь наприкінці 1940 року відвідувачі саду могли бачити тут нічного сторожа, схожого на жабрака, похилого віку. Нікому тоді й на думку не спало, що то був Микола Михайлович Стасюк — з квітня 1917 року член не тільки першого складу Центральної, але й Малої Ради, а з червня також і член генерального Секретаріату (уряду), де він, відомий кооператор і літератор, відав продовольчими справами. У тому ж році Стасюк був обраний спочатку головою, а потім заступником голови ЦК Української спілки, яка мала здійснити в Україні аграрну реформу...

А далі був тернистий шлях учасника визвольних змагань 1917—1920 років: відступ на Захід, повернення на початку 20-х років на батьківщину, плідна робота в системі кооперації, арешт у 1930 році, слідство і суд, відбуття десятилітнього терміну у таборі Карелії, і так звана "воля" у 1940 році із заборобою жити у великих містах України. Стасюк обрав місто на березі Азовського моря. Тут йому, неблагонадійному, могли дозволити працювати лише нічним сторожем...

8 жовтня 1941 року Маріуполь був окупований німецькими військами. Під час реєстрації, коли виявилася досить неординарна біографія Стасюка, йому було запропоновано посаду редактора україномовної "Маріупольської газети". Він дав згоду. У числі за 10 листопада 1941 року вперше на шпальтах газети з'являється прізвище Стасюка у ролі відповідального редактора.

Стасюк також активно працював у відродженій Маріупольській "Просвіті", де очолював літературну секцію.

16 серпня 1942 року "Маріупольська газета" вмістила таке оголошення:

"У п'ятницю, 21 серпня о 17 год. 30 хв., у приміщенні "Просвіти", вул. 1 Травня, 66, відбудуться об'єднані

збори мовно-літературної та історико-етнографічної секції. Письменник Микола Стасюк прочитає уривки з мемуарів "На межі божевілля", після чого буде обговорення твору. Окремі глави мемуарів друкуються в нашій газеті, починаючи з № 105".

На жаль, мемуари Стасюка під промовистою назвою "На межі божевілля" так і не побачили світ. Причини цього стануть зрозумілими читачеві трохи пізніше. У нашому розпорядженні є лише п'ятнадцять уривків, які були оприлюднені "Маріупольською газетою" з серпня по жовтень 1942 року. Але навіть вони дають право твердити: "На межі божевілля" Стасюка — це своєрідний предтеча "Архіпелагу ГУЛАГ" Солженіцина. Розповідь Стасюка про поневіряння у застінках ЧК і НКВС, у таборах "архіпелагу" своєю конкретністю і художністю мало чим поступається витвору Солженіцина.

* * *

Перше знайомство Стасюка з більшовицьким "правосуддям" відбулося ще у 1919 році. Про це йде мова у першій частині мемуарів. Прочитуємо лише одну їх сторінку, вона досить яскраво ілюструє ставлення більшовиків до культурних надбань українського народу. Гадаю, що епізод, описаний автором — свідком тих подій, видається цікавим не лише мені: "У місті Києві більшовицький партійний комітет заслухав питання про контрреволюційний вплив краси і вирішив: "Визнати красу і всі види мистецтва за контрреволюційні пережитки капіталістичного ладу і з огляду на їх надзвичайну шкідливість розпочати проти них жорстоку революційну боротьбу, для чого організувати надзвичайну комісію по боротьбі з красою". Комісію було організовано, на чолі неї поставлено "твердокам'яно-

го" більшовика, і боротьба закипіла. Було видано наказ: "Негайно здати з метою знищення всі твори мистецтва. За нездачу — розстріл".

Далеко не всі скорилися. Багато було людей, що ховали речі. Ховали картини, ховали статуетки, ховали художні свічники, ховали медальйони і т.ін. Невпинно удень і вночі провадилися труси, знайдені утвори мистецтв нищилися, а переховувачів розстрілювали. Нарешті боротьба увінчалася успіхом. У місті не залишилося жодного витвору мистецтва і роботу надзвичайної комісії по боротьбі з красою можна було вважати закінченою. Було написано відповідну доповідь і принесено до кабінету голови. Був вечір, настала місячна ніч. Втомлений попередньою роботою і безсонням, голова пихкав люлькою і не одразу зібрався читати доповідь. Нарешті взявся за неї. До читав. З почуттям гордості підвівся і підійшов до вікна. У кімнаті було задушно. Прочинив вікно, дихнув свіжим повітрям, глянув, а перед вікном... Київ, Лавра і сам красень Дніпро. Хилилися тополі, шелестіли осокори. Голова задивився, замовк і стиха сказав: — ЯКА КРАСА!

І відразу опам'ятався. Він, голова надзвичайної комісії по боротьбі з красою, підпав контрреволюційному впливові капіталістичного ладу. Замислився, потім твердими кроками підійшов до столу, витяг бланк постанови і написав: "Колишнього голову надзвичайної комісії по боротьбі з красою за контрреволюційний дух піддати заходу найвищої соціальної оборони — РОЗСТРІЛУ". Підписав, приклав печатку, подзвонив і передав постанову для виконання". ("Маріупольська газета", № 125, 29 вересня 1942 року).

* * *

У грудні 1942 року ім'я Стасюка

зникає зі сторінок "Маріупольської газети". Її 156-е число від 12 грудня підписав уже новий відповідальний редактор. Зникло не лише ім'я, але зник і сам Стасюк, припиняється публікація його мемуарів. Куди? Чому?

Є кілька версій відповідей на ці запитання. Найбільш вірогідна така: і "Маріупольська газета", і міська "Просвіта" були "дахом" для глибоко законспірованого руху опору, що його організувала похідна група ОУН, керована Євгеном Стаховим. Центр цієї організації, що охоплював усю територію Донеччини, перебував у Горлівці. 1991 року Стахів, що зараз мешкає у США, приїжджав у Горлівку. Журналістам місцевих газет він дав кілька великих інтерв'ю, в яких неодноразово наголошував, що в Маріупольському оунівському підпіллі налічувалося близько 300 осіб.

"Маріупольська група", — пригадує Стахів, — була найсильніша. Тут (важко було у це повірити) уцілів після більшовицького терору колишній член Центральної ради, навіть міністр її, Микола Стасюк..."

Як розповідають сторожили, в окупованому Маріуполі час від часу розповсюджувалися листівки, які закінчувались закликом: "Вступайте в наші загони для боротьби з німцями! Смерть Гітлеру! Смерть Сталіну!"

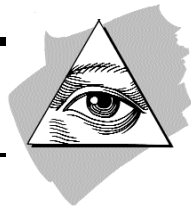
Микола Стасюк належав до керівної групи самостійницького підпілля. Але у грудні 1942 року було проведено масові арешти оунівців, усі вони безслідно зникли у катівнях гестапо. Там зник і весь архів Стасюка. Все, що залишилося від нього, — це з десяток публікацій на шпальтах "Маріупольської газети", а також деякі розділи мемуарів "На межі божевілля".

Павло МАЗУР,

краснавець

м. Маріуполь Донецької області

ч. 27 (143), 5–11 липня 2002 р. • “СЛОВО Просвіти”

ТАМ, ЗА ГОРИЗОНТОМ...

Слово *religia* (лат.) означає певний комплекс взаємопов'язаних **понять**: *re* — повернення, звернення, зворотне; *ligare* — пов'язувати; *liga* — зв'язок. Отже, релігія — це певне сполучення переважно духовних та інтелектуальних можливостей розуміння Світу через вивчення характеру зв'язків між системами різних рівнів, зокрема й між Творцем та Його створіннями.

1. MEMENTO MORI

Тобто, пам'ятай про смерть. Кожна народжена людина обов'язково помре. Це одна з небагатьох абсолютних істин цього світу: обов'язково! Причому, чим довше живе і чим довше зберігає здатність мислити, тим частіше ставить собі два запитання: для чого людина живе? Що буде після смерті?

Особливо гостро ці питання постають тоді, коли на наших очах помирає хтось із рідних, близьких нам людей, коли треба померлого обмити, передати, кілька разів перекладати, коли небіжчик упродовж кількох днів лежить у труні посеред хати, випромінюючи потужний фон постраху, паралізуючи свідомість, створюючи відчутний тиск на психіку і наповнюючи душі присутніх болем і тривогою, яка не підвладна людській волі.

Тризна, поминки, поминальний обід — це спроба вирватися з обіймів непогамованого тваринного страху, сумнівів і почуття провини перед померлим у середовищі тих, хто, як правило, виявляється непередбаченим до цієї зустрічі з абсолютною, очевидною, незмінною (природною!) істиною людського буття.

А це ж тільки зустріч на боці свідків. Бо потім, через певний час, кожен обов'язково (!) опиниться в ролі головної дійової особи цього одвічного спектаклю з останнім актом, що грається для нього персонально...

Класичний матеріалістичний світогляд стверджує, що смерть тіла — це абсолютний кінець усього сущого для померлого індивідуума: спектакль закінчено, впала завеса, а за нею — нічого.

Нині вже не тільки ідеалістичний (і не тільки суто релігійний) світогляд виходить з того, що матерія може бути живою (одухотвореною) і мертвою (бездуховною).

У сучасному світі існують сотні теорій (у тому числі й таких, що не мають нічого спільного з релігією), які по-своєму пояснюють явище духовності. Зокрема, й загальна теорія систем, біля джерел створення і удосконалення якої стояли такі стовпи мислення як Роджер Бекон (серед багатьох його винаходів слід нагадати про створення сучасного календаря, введення через триста років папою Григорієм III, та пороку — 1242 р., що поклато початок створенню вогнепальної зброї), Леонардо да Вінчі, П. К. Енгельмайер, В. І. Вернадський, Г. С. Альтшуллер, Едвард де Боно, В. М. Сідоров та інші.

Теорія систем — у її сучасному трактуванні — сприймає будь-який об'єкт як нерозривну цілісність трьох частин: машинної, апаратної і приладної. Машинна частина об'єкта (системи) приймає, перетворює, передає і використовує енергію; апаратна — приймає, перетворює, передає і використовує речовини; приладна — приймає, перетворює, передає і використовує інформацію.

Прикладом може слугувати не тільки суперсучасний літак чи підводний човен, а й звичайна електродріль або навіть середньовічна система автоматичного регулювання рівня води на річках Німеччини. І, звичайно, кожна жива істота, зокрема й людина.

Генріх Альтшуллер не вживав визначення **дух**, проте серйозно розширив поняття **поля** і ввів принципово нове поняття — **реполь** (речовина + поле сил), розглядаючи його, як складову частину, "молекулу" будь-якої функціонуючої системи. Наприклад, у функціонуючій системі **морський транспорт у Заполяр'ї** функціонуючим елементом є **криголам**, який використовує певну **енергію** і створює **поле сил**, завдяки чому стає можливим ламати лід, утворюючи прохід для каравану суден. Але й сам криголам являє собою систему **реполів**, тобто конструктивно-технологічних елементів, більше чи менше "заряджених" різними полями: механічними, гідравлічними, тепловими, акустичними, світловими, електричними, пневматичними, електронними тощо.

Якщо якийсь окремих елемент системи не оснащено полем (тобто цей елемент не має відповідного поля у своєму розпорядженні), то як він тоді зможе функціонувати? Навіщо він тоді взагалі потрібний? Жива здорова людина складається виключно з реполів, бо жодна її клітина не може бути мертвою, "незарядженою", непольовою.

Г. Альтшуллер сформулював вісім законів існування і розвитку систем, останній з яких — **закон збільшення репольності** — стверджує, що удосконалення всіх систем відбувається через розвиток польової частини **реполів**, тобто шляхом зменшення питомої частки, обсягу і ролі **ре-**

човин з одночасним збільшенням обсягу, підвищенням рівня, потужності і впливу **полів**.

В ідеалі це означає такий розвиток і функціонування систем, коли кількість речовин у реполях зменшується до нуля, натомість їх польове оснащення збільшується і удосконалюється: від механічних до теплових, далі — до електричних, електронних, оптичних і т.д., із залученням полів інформаційних.

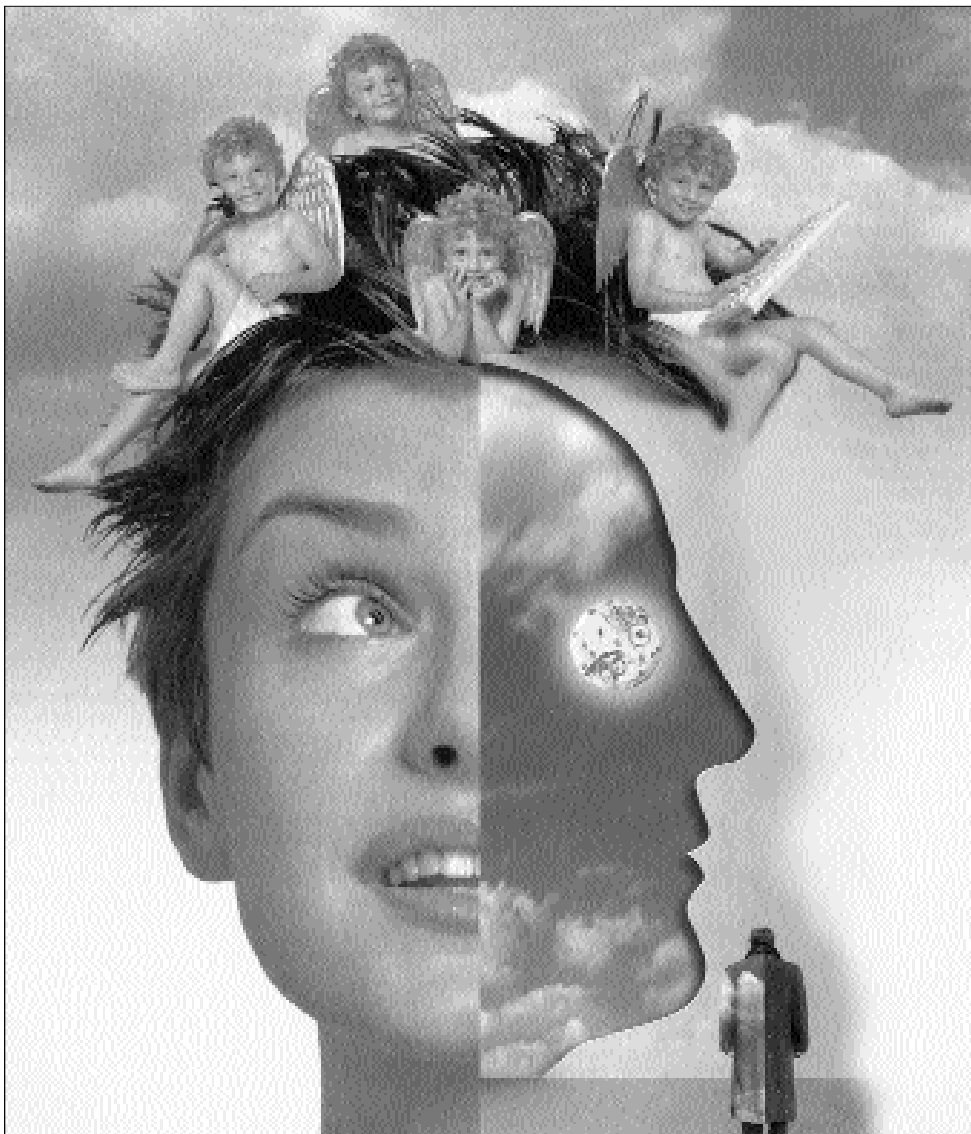
Бо що то є таке — ангел? Це такий системний об'єкт, у якому майже (або зовсім) відсутня **речовинна** складова конструкції, проте існує необхідна **енергетично-інформаційна** складова. В епоху стільникового зв'язку вже ніхто не сумнівається у можливості "безречовинного" існування інформаційно заряджених енергетичних полів і їх керованого переміщення у просторі. *Ангел — це досконалий реполь*, в якого, крім енергії і інформації, є також центр автономного функціонування і керу-

каталогу на початку 70-х років минулого ХХ століття подружжям вчителів Кириан зі Ставропілля.

А вже 1980 року, на першому всесвітньому конгресі з психотроніки у Празі, було повідомлено про створення американськими вченими атласу аури людини, підготовленого в процесі дослідження ефекту Кириан, у тому числі: під час фотографування різноманітних психічних станів людини, спровокованих у широкому діапазоні почуттів і емоцій на в'язнях-добровольцях.

Трапляються поодинокі особи, котрі від природи мають дар бачення людської аури. Вони стверджують, що аура відривається од тіла в момент смерті. Факт "відриву душі від тіла" підтверджено в численних описах вражень пацієнтів доктора Раймонда Моуді, який аналізував розповіді хворих, котрі пережили клінічну смерть, і розповів про це в свого часу популярній книзі "Життя після життя".

ПРО БОГА, З РАЦІОНАЛЬНИХ ПОЗИЦІЙ

За сталінських часів моєї юності влаштовувалися дискусії на тему "Наука і релігія". Власне, це були не дискусії, а такі собі самодостатні (з точки зору їх авторів) риторичні монолози: "В чому полягає реакційна суть релігії і войовничого клерикалізму? Реакційна суть релігії полягає в тому, що!.."

вання, який ми називаємо свідомістю.

Не всі люди перетворюються в ангелів, але у всіх у момент смерті душа (поле) відірветься від тіла.

Чому? — питає. Тому, що у світі **реполів** існує можливість окремої взаємодії (спілкування) **полів** різних реполів. А отже, **поле сил** будь-якого об'єкта (системи) існує, за великим рахунком (або великою мірою), незалежно від **речовинної частини** цього об'єкта. Зв'язок між **речовиною** і **полем** об'єкта є тимчасовим. Рано чи пізно, але настає момент (або період), коли невидиме поле відділяється од видимої речовини; так само, як **теплове поле** нагрітого сонцем вдень пляжу відділяється від піску ввечері.

І чим примітивніший реполь, тим легше і швидше відділяється від нього поле.

Еманацию (випромінювання) душі можна побачити, якщо сфотографувати людину в певному частотному полі. Причому, в залежності від кольору і форми еманції, можна діагностувати стан душі конкретної людини. Цей фізичний ефект було відкрито і введено до міжнародного

Існує багато точок зору і теорій щодо комунікації в системі "цей світ — той світ". В молитві "Вірую" вимовляємо такі слова: "...Вірую в Святу Вселенську Апостольську Церкву, спілкування святих, тіл воскресіння..." Варто замислитися над останніми чотирма словами, особливо щодо **спілкування** (комунікації — кого з ким?) і **тіл** (у тому числі: інформаційно-енергетичних). Навіть якщо хтось переконаний, що тут маємо справу з комунікацією на дорозі з рухом в один бік, все одно треба пам'ятати, що на ній впевненіше почуваються ті душі, які не обтяжені гріхами.

"Memento mori!" — з посмішкою вітаються члени ордену камедулів. Тобто не гріши, тримай совість у чистоті, тоді й душа радітиме і не переживатиме трагедії смерті тіла, бо знатиме, що матиме вічне життя. Життя поля, яке відірвалося од обмежень, що їх накладає речовина. Життя в світі досконалих реполів.

Далі буде.

Євген ГОЛИБАРД

РЕПЛІКА З ПРИВОДУ

А ЩО КАЖУТЬ УЧЕНІ

"Дві речі свідчать мені про Бога: зірки наді мною і совість у мені."

Іммануїл КАНТ

"Я довго міркував і довго сумнівався, Чи є на Землю погляд з висоти; Чи може, все тече наосліп, без порядку І волі з неба брак у Всесвіті. Проте, розглянувши світил небесних ладність, Землі, морів і рік пристойність та порядність, Природи явища, дня й ночі перемену, Я визнав: нас створила Божа сила."

Михайло ЛОМОНОСОВ

"Науки — сестри релігії; в тому сенсі, що вони розкривають частину законів, які керують Всесвітом і життям людини. Таким чином, це сходинки, що ведуть до віри в Бога."

Г. Дж. СІЛЕЙ

"Тільки мале знання віддаляє від Бога; велике знання — знову наближає до Нього."

Френсіс БЕКОН

"Я — християнин. Це означає, що я вірю в Божественність Ісуса Христа, так само, як вірив Тихо-Браге, Копернік, Декарт, Ньютон, Лейбніц, Фертман, Паскаль, Гримальді, Ейлер... як всі великі астрономи і всі великі математики минулих віків."

Огюстен Л. КОШІ

"Невіра в Бога є, зазвичай, наслідком лінощів, нерідко — забобонів, але вона ніколи не може бути підставою для того, щоб пишатися собою з цього приводу."

Дж. РОМЕНС

"Нерелігійні — це, переважно, ті, чий науковий знання поверхові".

А. Г. САЙС

"Загальним враженням від моїх тривалих життєвих спостережень є те, що у великих людей обидві ці якості — знання і віра — пов'язуються одне з одним, причому, з такою інтенсивністю, яка зовсім не властива розумам обмеженим."

Г. В. ОКЛЕНД

"Матеріалістична концепція світу є характерним показником переконань вчених третього або четвертого сорту. Тоді, як найбільш обдаровані представники науки схильні скоріше до ідеалізму, ніж до матеріалізму; вони або благоговійно віруючі, або, як мінімум, шанобливо обережні в своїх вироках стосовно релігії."

В. Дж. КОЛЛІНС

"Якщо віра у Вище Начало є однією з суттєвих вимог, що ставляться перед релігійною людиною, то, в цьому сенсі, я сказав би, що більшість вчених — релігійні."

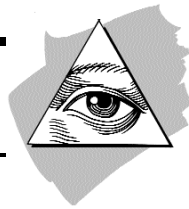
Нікола ТЕСЛА

"Християнство — це, якщо можна так висловитися, та атмосфера, в якій наука здійснює найкращу частину своєї праці."

Дж. П. МУНСОН

"Саме мої наукові праці з фізики привели мене до Бога, до віри."

Антуан Анрі БЕККЕРЕЛЬ

ТАМ, ЗА ГОРИЗОНТОМ...

Продовження.
Початок. у числі... за 2002 р.

2. НА ТАК ЗВАНІЙ
ЗДОРОВІЙ ГЛУЗД

Матеріалістичний світогляд пропонує дуже простий підхід до цієї проблеми і дуже просте її розв'язання, а саме: все, що кожна людина може запримити, відкрити, зафіксувати за допомогою своїх відчуттів, можливостей сприйняття або створених людиною відповідних приладів, — все це є матеріальним і насправді існує. Все інше, про що кожна людина не може стверджувати з цілковитою певністю, що воно існує (наприклад, тому, що не може побачити на власні очі), матеріалістичне знання називає містикою, тобто неіснуючим, вигаданим, фантастичним (водночас перевернувши поняття містицизму, трактуючи його примітивно і презирливо).

Бачимо, що світогляд матеріалістичний визнає світ не таким, яким світ є в його цілості, а визнає лише ту його частину, яка може бути зрозумілою для людини на даний момент; для людини, яка світу не створила, а прийшла в уже існуючий; для людини, яка ще сама не певна того, ким вона є і звідки взялася як різновид живого.

Отже, з матеріалістичної точки зору, виходить, що світ постійно збільшується за рахунок збільшення матеріалістичного знання людини. Але ж світ насправді не збільшується, а є таким, яким є. І що може означати для безмежного світу відомлення про чергове наукове відкриття, яке додає лише краплю знань в океані людського невігластва?

Чи є сенс у тому, щоб людина вважалася за вершину світового розуму, якщо людина нічого більше не знає у порівнянні з тим, що вона на цей момент зрозуміла? Кожне нове відкриття нагадує людині про це, вказує на відносність і обмеженість її знань. Та й ті знання, які має людина, вона не вміє використовувати для повної користі для себе. Але людина вперто тримається своєї облуди, побудованої на власному егоїзмі, не бажаючи погодитися з фактом обмеженості своїх можливостей пізнання, як можливостей функціональних.

Наберімося трохи терпіння і спробуємо уявити собі розвиток світу через його елементи, що вже реально існують. Адже, якщо світ створено одним Богом-Творцем, то, мабуть, залишилися якісь сліди, якісь свідчення про творення з **одного** творчого джерела, про притаманні йому, характерні для нього ознаки його творчої лабораторії, якісь засадничо однакові підходи до конструювання створених Ним об'єктів, чи хоча б якась універсальна тенденція або загальний закон, що поєднує ці об'єкти і бодай приблизно вказує на взаємозв'язок між ними.

Бо якщо світ творився **сам собою**, як про це стверджують прибічники еволюційної теорії, тоді в ньому не може бути однієї спільної і притаманної для кожного об'єкта цього світу ознаки, засади, характерної **закономірності**.

Для внесення ясності у це питання розглянемо функціональні можливості деяких матеріальних елементів, які стоять у певному ряду **досконалості речей видимого світу**: піщинка (пісок), крапля води (вода), рослина (трава, водорості, дерева), риба, звичайний домашній кіт, мала дитина, дорослий чоловік.

Піщинка і увесь пісок, незважаючи на те, що він, на перший погляд, є класичним прикладом мертвої природи, має своє життя і добре реагує на різні зовнішні сили (взаємодія з ними). Наприклад, може рухатися за подихом вітру або течією води. Піщинка спроможна притягати і утримувати молекули води, разом з водою формуючи плівку натягу.

Пісок реагує на зміни температури: збільшується в об'ємі під час нагрівання, або зменшується, віддаючи тепло. Отже, піщинка функціонує сама і співпрацює з іншими елементами дійсності на рівні своїх **функціональних можливостей**, незважаючи на те, що вона є звичайним маленьким камінчиком, який навіть **своєї форми самостійно не може змінити**. Бо таким є **світ** каменя.

Проте навіть піщинка вже може бути **репо-лем**, а отже, виконувати функції інструмента, виконавчого (робочого) органу. Наприклад тоді, коли нагріта сонцем велика кількість піщинок використовується як пляж, або коли мішечок з гарячим піском кладемо собі на хворе місце.

Крапля води (або багато крапель, наповнене відро води, дощ, ріка, море) **може змінювати свою форму**, може у великій кількості перетікати через дуже малий отвір. Може пройти крізь пісок у будь-якому напрямі, вміє не тільки змінювати об'єм під впливом температури, а й змінювати свій фізичний агрегатний стан у широкому діапазоні можливостей — газ (пара), рідина (вода), тверде тіло (лід) — вбираючи, акумулюючи і виділяючи багато енергії.

Ефекти взаємодії тепла і води є незмінними від сотворення світу, але лише 1807 року після народження Ісуса Христа відбувся перший у світі рейс пароплава, коли водяний **ре-поль** наочно продемонстрував свою здатність виконувати солідну роботу в технічному прогресі транспортних систем.

Крапля води вміє вже набагато більше порівняно з піщинкою або каменем. Крапля спроможна навіть змінити форму і розмір каменя ("крапля камінь точить"), але **не здатна рости і розмножуватися**. Такий є **світ** води.

Рослина здатна рости і розмножуватися. Рослина вміє проростати крізь пісок (навіть крізь асфальт тротуару) впертіше, ніж вода; може витягти багато води з великої глибини і передати її вгору на відстань до 40-50 метрів (ліани в тропічному лісі). Рослини самостійно,

перетворення енергії і речовин з використанням інформації.

Явище фотосинтезу, згідно з яким сонячна (в тому числі фотонна) енергія перетворюється на рослинну масу, що постійно нарощується, забезпечує їжею все людство і всі живі організми від створення світу, було відкрито вченими досить недавно. Але це відкриття нічого не змінило в існуючому світі, Творець якого знав про це явище перед усіма віками і Сам заклав це явище в рослини.

У рослини, які переважно (і саме тому) стоять, не рухаються, не ходять, але живуть у міру своїх функціональних можливостей, на своєму рівні функціонування, що знаходиться над рівнями функціонування (світами) каменя і води. Бо **рівень функціонування** — це **світ систем**, які спроможні реалізувати свої мож-

поживу. Мають у собі маленький хімічний реактор (котел), в якому поживу можна акумулювати, розкладаючи її спочатку на потрібні субстанції, а потім випроковувати з них для себе необхідну кількість енергії, а також потрібну кількість необхідних речовин для власних зовнішніх і внутрішніх будівельних та ремонтно-регенеративних робіт, що відповідають вимогам даного біологічного виду.

Риба має значно більше функціональних можливостей, ніж рослина. "**Рибний**" **реполь** значно багатший на різні енергетичні та інформаційні поля. Риба спроможна користатися водою і рослинами, може розпізнавати своїх ворогів і уникати їх, може навіть зробити власне гніздо з камінців або піску.

Птах, за своїми функціональними можливостями, стоїть вище за рибу. Він вміє робити все те, що вміє риба, а крім того, ще може ловити рибу і збудувати своє житло (гніздо) у такому розумному місці (наприклад, видовбавши дупло), яке захистить його потомство від злого нападу.

Кіт, за своїми функціональними можливостями, перевершує птаха. Він вміє не тільки ловити рибу і птахів, а й **змінювати свою поведінку і наміри** залежно від конкретних умов життя, пристосовуючись навіть до людини, до її вимог. **Функціональна програма**, закладена Творцем у kota, є ще більш гнучкою, ніж та, що закладена в птахів і риб, а отже передбачає можливість самонавчання і самовдосконалення на основі власного, індивідуального досвіду конкретного створіння.

"**Котячий**" **реполь** не тільки досконаліший (бо багатший і різноманітніший за рахунок вміщених у ньому речовинних субстанцій і інформаційно-енергетичних полів), ніж **реполи птаха і риби**, а й дає деяку можливість його самостійного розвитку.

Людина — функціонально найбільш досконале створіння з усіх існуючих на Землі. Людина вміє робити майже все те, що й інші розглянуті вище елементи визначеного нами ряду досконалості, але ще й набагато більше. Для прикладу можна навести хоча б такі функції, як створення нових елементів дійсності.

Людина не тільки насипає великі гори піску, землі й каміння, не тільки збирає великі води (в тому числі: будуючи великі греблі, штучні моря), не тільки вирощує нові версії рослин, риб і тварин за допомогою селекції та генної інженерії, але також шукає сенсу в усьому тому, що вона розуміє, як і в тому, чого зрозуміти не може.

Причому, якщо рослини і тварини живуть і розвиваються, переважно, на основі закладених Творцем **обмежених генетичних програм**, то генетичні програми, закладені в людину, дозволяють їй удосконалюватися у величезному просторі інтелектуальних і фізичних можливостей. Людина може навіть будувати себе згідно із власною волею: може наростити м'язи на видатного культуриста, а може скинути надмір власного тіла; може витренувати ноги на витривалість марафонця, або розвинути мозкові клітини для виконання великих розрахунків чи вирішення складних завдань.

На відміну од тварин, птахів, риб, рослин людина шукає нові поняття і нові знання для збільшення своїх функцій і розширення своїх можливостей у світі, про який вона так мало знає...

Ряд елементів, який ми розглянули, є низкою кількісно і якісно різних можливостей самореалізації **реполів**. Причому, **найхарактернішою ознакою**, як кожного з цих елементів, так і всього ряду, є **закономірність одностороннього спрямування можливостей самореалізації, оберненопропорційної щодо можливостей їх розуміння у протилежному напрямку**.

А це означає, що кожний об'єкт (елемент ряду), кожний (у тому числі біологічний) різновид, взагалі **будь-яка система на відповідному рівні функціонування має свою "стелю"**, закладену в цю систему вроджену межу, конструктивно зумовлену для даного виду кордон, стіну, що обмежує його можливості розуміння світу і себе самого, тобто несе в собі певне, характерне для даного об'єкта, **обмеження можливостей виконання відповідних функцій** та їх подальшого удосконалення. Отже, кожен нижчий світ не може самостійно переходити у світ вищий.

Людський реполь має досить високу "стелю" своїх можливостей, позаяк здатен не тільки самостійно збільшувати кількість і якість виконуваних функцій, а й керувати своїми речовинами і полями. Тим не менше, людина також має межу можливостей пізнання і розширення своїх функціональних можливостей. Історія людства свідчить, що ця межа поступово відсувається. Проте кожна спроба **перейти** цю межу завжди закінчувалася трагічно.

Далі буде.

ПРО БОГА, З РАЦІОНАЛЬНИХ ПОЗИЦІЙ

Свята Церква вчить нас, що віра в існування Бога — це дар Божий. Цей дар довіри до Творця, довіри дітей Божих до свого Отця небесного, дається як великий подарунок, як підстава для нашої повсякденної радості і не потребує жодних доказів. Разом з тим, цілком реально існують раціональні докази існування Бога.

за певною програмою, формують свій зовнішній вигляд і внутрішню структуру, відповідно до певного різновиду, враховуючи всі його генетичні ознаки.

Рослини западають у сон і прокидаються зі сну, квітнуть, вирощують плоди, дають насіння і вмирають переважно там, де живуть; як правило, протягом свого життя пов'язані із землею, але **не маючи можливості рухатися по ній**. Тим не менше, рослини живуть у спосіб очевидний, біологічний, демонструючи певні

ливості в існуючих для них умовах, обмежених даним **рівнем функціональних можливостей**.

Кожен рівень є **світом**, який вміщує в собі **світи примітивніші**, тобто світи того життя, яке відбувається на обмеженіших (нижче розташованих) рівнях функціональних можливостей. Саме тому світ рослин (**рослинних реполів**) містить у собі також світи води і піску.

Риба, птах, кіт, людина рухаються самостійно. Не мусять стояти в одному місці причеплені коренями до землі, тягнучи з неї

«...НАВІЩО ЛЮДИНА ЖИВЕ»

АВТОРИТЕТНО

"Чим більше наука здійснює відкриттів у фізичному світі, тим більше доходимо висновків, які можна розв'язати лише вірою. ...Як наука, так і релігія, збагачують мудрих."

Альберт ЕЙНШТЕЙН

"Кращі з фізиків завжди знаходили можливість глибоко проіннятися думкою, що наукова істина є, в певному сенсі, поглядом на Бога."

М. фон ЛАУЕ

"Релігія і природознавчі науки ведуть безперервну спільну боротьбу проти скептицизму, проти догматизму, проти забобонів; і об'єднуючи їх бойовий клич у цьому хрестовому поході проти невігластва завжди був і буде — до Бога!"

Макс ПЛАНК

"Усі, хто безоглядно і систематично на-

магалися витравити ідею Бога, здійснювали підлу і антинаукову справу. ...Я дійшов цих переконань по шляхах біології і фізики, і я впевнений, що жодному мислячому вченому неможливо не прийти до цього висновку."

Л. Д. НУЇ

"Теорія еволюції ніколи не була доведена і, на мій погляд, вона скоріше являється собою догму, ніж перелік наукових даних."

Р. РАСК

"Наука може дати людям рефрижератори або висадити людину на місяць, дати їй чудові автомобілі, але наука не може пояснити людині, навіщо вона живе."

Дж. П. ФРІДРІХ

"Знання — це сила! І ця сила — від Бога."

Роджер БЕКОН

ОПТИМІСТИЧНІ ПРОГНОЗИ І РЕАЛЬНІ ОЦІНКИ

Голова Держкомзему України Анатолій Даниленко під час прес-конференції в агенції Укрінформ поінформовував журналістів, що понад 4,5 млн. громадян України до кінця 2002 року отримають державні акти про право приватної власності на землю, а відтак стануть приватними власниками земельних ділянок сільськогосподарського призначення.

За словами А. Даниленка, станом на червень державні акти приватної власності на землю вже отримали 2,8 млн. селян, у стадії розробки знаходяться ще понад 1,4 млн. держактів.

“... знищуються перші паростки реформ, ... для багатьох селян власна земля не дає очікуваного результату, ... нахабно і безкарно експлуатують власників паїв місцеві і прийшли шахраї, ... маніпулюють цінами корумповані комерсанти-монополісти.

...Чиновницька рать... кинула селян на самовиживання. Бо навіть рекордний у минулому році врожай зернових у 40 млн. тонн чимало господарств поставив на межу банкрутства.

...Останнім часом серйозних фінансових ударів зазнають виробники тваринницької продукції, внаслідок чого розвиток м'ясо-молочного комплексу на селі,... може зупинитися. Адже за останні два місяці закупівельні ціни на молоко знизилися втричі, тоді як вартість молочних продуктів у торговельній мережі залишилася на попередньому рівні. Тобто, відбувається справжнє пограбування селян, які, щиро повіривши у наміри держави щодо паритетності нової політики та захисту інтересів товаровиробників, різко збільшили поголів'я худоби, насамперед у фермерських та одноосібних господарствах.

...Більше того, усе це відбувається за умов різкого зростання цін на нафтопродукти. Лише за останні місяці вартість палива зросла в 1,6 рази, що закономірно призведе до збитковості переважної більшості господарств. Адже тільки під час цьогогорічних жнив, за нинішніх цін на нафтопродукти, сільськогосподарські товаровиробники зазнають збитків більш як на 1 млрд. грн.”

Зі звернення народного депутата України, Президента Асоціації фермерів та приватних землевласників України Івана Томича до Президента України, Верховної Ради, Уряду

У ТЕНЕТАХ БЮРОКРАТИЧНОЇ ЛЕКСИКИ

Крик відчаю і болю, який чуємо мало не в кожному рядку цього Звернення, відбиває сумний і прикрий факт: нинішня виконавча влада, яка впродовж кількох останніх років підпорядкувала собі всі гілки і рівні влади, піклується, головне, про одне: про збереження себе при владі. А отже, всі свої “реформаторські” кроки, оформлені у відповідних документах, добре присмачує двозначними і суперечливими визначеннями, якщо не заздалегідь передбаченою брехнею.

Бо як інакше зрозуміти Укази від 10.11.1994 і 8.08.1995, в результаті виконання яких селянам-колгоспникам видано переважно так звані сертифікати, що дають право на земельні паї, передані у колективну власність.

Сільський народ отримав папірці з правом на землю, проте не отримав землі. А щоб він переважно і не хотів її отримувати, діюча банківська система цілком виключила можливість надання кредитів. Починати господарювати з нуля в таких умовах — безглуздо, а тому народ поздавав сертифікати (разом із землею, якої так і не знайшов на мапі колишнього колгоспу чи КСП) приватним місцевим активістам, котрі й до того узгоджено співпрацювали з районним начальством.

Тому затверджені Держкомземом від 4.06.1996 “Методичні рекомендації щодо порядку передачі земельної частки (паю) в натурі (отут зверніть увагу, — **Є. Г.**) із земель колективної власності членам колективних сільськогосподарських підприємств і організацій” були черговою краплею картою у цій шулерській грі влади проти народу. Бо методична вказівка про передачу шматка землі в натурі із земель колективної власності членам колективних підприємств більше нагадує команду: “Навколо стовпа без повороту кроком руш!”

Черговий Указ Президента України від 3.12.1999 р. визначив “курс на створення умов для виділення в натурі” всім громадянам, які отримали земельні сертифікати, земельних часток (паїв) та видачі їм державних актів на право приватної власності на землю.

Два роки на “створення умов” для деякого було цілком достатньо, і, з введенням 1 січня 2002 року в дію нового Земельного кодексу, всі Укази з питань паювання сільськогосподарських земель та реалізації прав власників земельних часток (паїв) втратили чинність.

У результаті, як читаємо у Пояснювальній записці до проекту Закону України “Про порядок виділення в натурі земельних часток (паїв)”, цитую: “в правовому режимі земельних паїв з'явилася велика кількість прогалин, які ускладнюють реалізацію громадянам прав на земельні частки (паї)”. Пам'ятаєте, як раділи наші можновладці, коли прийняли Земельний Кодекс? А тепер, виявляється, до нього ще треба чіпляти нові закони, щоб знову “створювати умови”. Гра продовжується. Велика гра.

ТРИМАЙ “НІЧИЙНИЙ” ПАЙ!

Слово — таке коротке — усього п'ять літер, а вміщує в собі так багато важливих понять: Земля — як планета; земля — як країна, Батьківщина; земля — як ґрунт родючий; земля — як власність, опора, фундамент господарювання, основа існування сільської родини.

Родюча українська земля впродовж тисячоліть приваблювала не тільки іноземних загарбників, а й доморощених глитаїв. Нещадна експлуатація і поневолення людини, яка працює на землі, на жаль, збереглися і в новітню посткомуністичну епоху незалежної України.

селянського чи фермерського господарства. Вони “запрограмовані” законодавством лише на передачу своєї (своїєї?) землі в оренду.

Отже, після масової реорганізації, проведеної в 2000 році, виникла парадоксальна ситуація: близько 30 млн. га земель сільгосп-призначення, які належали КСП на праві колективної власності, “втратили” власника.

Такі землі не належать державі, бо держава у свій час передала ці землі у колективну власність КСП. Водночас, ці землі не належать КСП, бо в результаті реорганізації КСП припинили своє існування. Нарешті, такі землі не належать власникам земельних часток (паїв), тому що згідно з чинним земельним законодавством, об'єктом права власності на землю може бути земельна ділянка з чітко визначеними межами, а не земельний пай, межі якого в натурі не визначені.

Економіка, за визначенням, — це наука і практика реалізації індивідуальних та групових (в тому числі і кланових) інтересів у господарюванні. В даному разі, є цілком оче-

ЗЕМЛЯ!

За оцінками Держкомзему, обшири земель сільськогосподарського призначення становлять в Україні 33 млн. га ріллі. Це багатство країни оцінюється у 400 млрд. грн., тобто в середньому 12100 грн. за гектар. Натомість, за оцінкою голови Комітету земельних відносин Асоціації фермерів О. Коваліва, рілля України становить 38 млн. га.

Протягом 2000—2002 рр. майже половині громадян — власників сертифікатів на право на земельну частку (пай) виділено земельні частки (паї) в натурі і вони отримали державні акти на право приватної власності на землю. Скажете, крок уперед?

Не поспішайте, бо виявляється, що стараннями постсовєцької агрономіклатурної еліти визначено дві цікаві категорії власників: власник земельної частки (паю) і власник земельної ділянки. Перші мають менше прав, бо, наприклад, не мають права самостійно господарювати на землі шляхом створення

видним, у чиїх інтересах грається ця паскудна гра, яка тільки зовні нагадує футбол. Звичайно, в одні ворота.

Між тим, багато кому вже вдалося перетворити сумнівні паї на реальні земельні ділянки і закріпити цей факт державними актами. Серед цих обраних ви знайдете немало тих, хто й раніше сидів на вершинах місцевих керівних пірамід. Або біля.

USAID TA ІНШІ

Агенція США з міжнародного розвитку — так розшифровується абревіатура в поданому підзаголовку — реалізує Проект підтримки приватизації землі в Україні, метою якого є надання технічної та консультативної допомоги урядові, фізичним і юридичним особам щодо прискорення приватизації землі.

Як читаємо в проспекті, сільськогосподарський компонент Проекту “зосереджує свої зусилля на наданні допомоги місцевим органам

СВОЇМИ РУКАМИ

державної влади та місцевого самоврядування у видачі 1,8 млн. державних актів на земельні ділянки сільськогосподарського призначення власникам земельних сертифікатів”. Водночас Проект “домагається зниження вартості видачі державних актів через співпрацю з приватними землевпорядними організаціями”.

Станом на 1 червня 2002 року за сприяння Проекту видано близько 215 000 державних актів на землі сільськогосподарського призначення у Полтавській, Сумській, Тернопільській, Харківській, Вінницькій, Луганській та Житомирській областях, укладено контракт на виготовлення 360 000 державних актів...

Ви бачите: Сполучені Штати фінансують своїм коштом функції та обов'язки, які мають нормально виконувати чиновники виконавчої вертикалі в Україні. Штати своїм коштом, упродовж двох років, друкують в Україні державні акти України, контролюють їх видачу селянам...

А чим у цей час займаються наші відповідальні чиновники, чи не кожен з яких, як не має мерседеса, то й не спить спокійно? А вони, крім усього іншого, без жодного сорому від такої допомоги “дядька Сема” у сфері української приватизації, не зволікають із приватизацією власною. Зокрема й через зміцнення особистих селянських господарств. А тут якраз Мінагрополітики вже майже закінчив розробку проекту відповідного закону, яким передбачено державну фінансову підтримку особистих селянських господарств, “виходячи з фінансових та ресурсних можливостей державного і місцевого бюджетів...” На чію користь у першу чергу буде реалізовано ці “можливості державного і місцевих бюджетів” — не треба детально роз'яснювати.

Не українські адміністратори, а співробітники USAID закликають українських селян: “Українська земля — твоя. Отримай її у приватну власність!”

А між тим, станом на 1 січня 2002 р. особисті селянські господарства використовували 9,7 млн. га сільськогосподарських угідь, або 25,5% від їх загальної площі в Україні. Їх частка в загальному обсязі виробництва сільгосппродукції становить дещо понад 58%, з них продукції рослинництва — 49,6%, тваринництва — 72, 3%. Особисті господарства стали основними виробниками картоплі, овочів, плодово-ягідної продукції та понад двох третин основної тваринницької продукції: м'яса, молока, яєць.

Нині в особистих господарствах зайнято 2,1 млн. осіб, або 43% від зайнятих у сільському господарстві України.

Не слід забувати й про фермерів, Асоціація яких репрезентує інтереси більш як 42,5 тис. осіб, котрі мають у власності та постійно-

земельної частки в натурі (у вигляді земельної ділянки) та видачу державного акта.

Спосіб розподілу земельних ділянок визначається самими власниками земельних паїв методом жеребкування. Можливе також попереднє групування власників земельних паїв за родинним принципом, способом використання землі тощо.

Якщо Ви хочете передати Вашу земельну ділянку в оренду і вже знаєте конкретне сільськогосподарське підприємство чи фермерське господарство, яке хотіло б бути орендарем, то мусите врахувати такі поради:

— термін оренди має бути для Вас оптимальним, тривалістю не більше 5—6 років, а договір оренди — нотаріально посвідченим і підлягає державній реєстрації;

— невід'ємною частиною договору є план (схема) земельної ділянки;

— у договорі оренди зазначається місце розташування та розмір земельної ділянки, строк договору, орендна плата (розмір, індексація, форми платежу, терміни та порядок вне-

сення і перегляду), цільове призначення, умови використання і збереження якості землі, умови повернення ділянки землі орендодавцеві, існуючі обмеження і обтяження щодо використання земельної ділянки (наприклад, щодо зведення на ній тимчасових і постійних будівель, розміщення споруд, рухомого інвентаря тощо), сторона (орендодавець чи орендар), яка несе ризик випадкового пошкодження або знищення об'єкта оренди, відповідальність сторін.

Орендна плата може сплачуватися грошима, продукцією, наданням послуг, іншими формами взаємовигідних стосунків.

Якщо Ви бажаєте господарювати на своїй земельній ділянці для вирощування сільгосппродукції не тільки для себе, а й на продаж, Вам потрібно створити особисте селянське (фермерське) або інше підприємство.

Для створення фермерського господарства власник земельної ділянки повинен подати заяву до відповідної ради за місцем розташування ділянки, додавши до заяви: статут фермерського господарства, список осіб, які виявили бажання його створити (із зазначенням прізвища, ім'я і по батькові голови), документ про внесення плати за державну реєстрацію господарства (119 грн.).

До 1 січня 2010 року фермерське господарство як юридична особа може мати на праві приватної власності не більше 100 га землі на одного члена фермерського господарства. Загальна площа землі, на якій може діяти фермерське господарство (в тому числі з урахуванням орендних площ), законом не обмежується.

Фермерське господарство може сплачувати або один фіксований сільськогосподарський податок, або 12 інших податків та обов'язкових платежів.

Стосовно сплати і витрат треба поміркувати (і порахувати) ще перед написанням будь-яких заяв. А в своїх розрахунках зазначити хоча б основні пропорції коштів, бо, наприклад, якщо захочете вирощувати цукрові буряки, маєте знати, що копач-навантажувач цукрових буряків КНБ-6 коштує 78 тис. грн., культиватор для міжрядного обробітку ґрунту КМОТ-5,4 — 14,5 тис. грн., агрегат ґрунтообробний АГ-6 (ЄВРОПАК) — 30 тис. грн., плуг п'ятикорпусний навісний ПН-6-40 — 13,5 тис. грн. Точкою відліку може бути вартість комбайна для збирання кормів з присмоною назвою КЗК-4,2 "Борекс-Олімп" за якихось 375 тис. грн. Ну, а без навантажувача Борекс-2101 на тракторі МТЗ-80/82 за якихось 88 тис. грн. також важко обійтися. Складніше — з переробкою: наприклад, лінія для виробництва круп "Харківчанка-800 к" (20 тонн на добу) коштує 520 тис. грн.

ПИТАННЯ, ДОВЕДЕНЕ ДО АБСУРДУ

Чи земля є товаром і чи можна її продавати? Навколо цього дурного (бо відповідь на нього є абсолютно однозначною) питання вже впродовж кількох років ламають списи представники цілком протилежних суспільно-політичних переконань. Соціалісти з комуністами вигукують: "Землю не продавати, бо розкрадуть і пустять за вітром трудящий люд!" А їхні ідеологічні опоненти, тобто люди бізнесу (який у нас, як відомо, наполовину тінювий) навдивовижу одностайно підтримують соціалістичних опонентів, бо у змуді воді бюрократичного права-безправ'я, замішаного на корупції, вони вже потихеньку задовольняють

(паї), крім міни, передачі їх у спадщину та при вилученні земель для суспільних потреб.

А хіба при обміні, передачі у спадщину та при вилученні не можна робити бізнес? А хіба рішення про "вилучення земель для суспільних потреб" не приймають нинішні владоможці на свою особисту приватну користь? Запитайте у працівників всесвітньо відомого Ялтинського ботанічного саду: хто і на чию особисту приватну користь відпанахав частину території цього унікального саду в порядку "вилучення земель для суспільних потреб"? Вам назвуть відомі прізвища. А от що з цього приводу говорять інші відомі особи України.

Володимир Ананьєв, голова Всеукраїнської Координаційної ради Спільки власників землі: *"Виконавча влада самоусунулася від розв'язання конфліктних питань розвитку на селі, зводячи все до однієї рекомендації: звертайтеся до суду."*

Я не бачу трагедії в тому, що земля продаватиметься. Ніхто не скупить землі сільськогосподарського призначення, бо на них не можна нічого побудувати. Тим більше, що власниками землі сільгосппризначення мають бути за законом лише громадяни України."

Водночас, вважаю, що обмеження терміну мораторію на продаж землі 2005 роком є антиконституційним. Доки не буде продажу землі, доти не буде ринкової ціни на землю, а отже, можуть бути зловживання."

Микола Цуркан, керівник служби юридичної допомоги Спільки власників землі:

"Досі немає розмежування між землею комунальною і державною, а завдяки нечіткості трактування понять земля в межах села і земля за межами села, районні державні адміністрації перехопили ініціативу і розпоряджаються нині землями, які не є ані державними, ані комунальними, а невизначено приватними. Селянин, у більшості, залишився з папірцем, без землі в натурі, навіть якщо має на руках державний акт. Підтвердження цього — останні події на Харківщині, де в конфлікті з адміністрацією загинули люди."

Микола Мельник, народний депутат з фракції Соціалістичної партії України:

"Позиція соціалістичної партії залишається незмінною, тому що нинішній Земельний Кодекс не врегулює всіх питань, пов'язаних із землею. Мабуть, тому у Вінницькій області багато людей здали свої паї в оренду підприємцям, які розраховуються з ними продукцією і надають роботу, фактично як за нормального колгоспного ладу; люди задоволені. Проте є також цілі села, де немає жодного трактора, все розраховано, а адміністрація відповідних районів готова продати ці землі за безцінь. Руїнуванню села сприяє наш Уряд, який відмовився від регулювання цін на сільгосппродукцію і від закупівлі сільгосппродукції. У результаті ціни на зерно впали вдвічі, а на нафтопродукти — зросли в півтора рази."

На нещодавно проведеному XII з'їзді Асоціації фермерів та приватних землевласників України зазначалося: частка продукції, що її виробляють фермери, становить лише 10% від загального обсягу по Україні, тоді як обсяг землеволодінь фермерів упродовж останніх двох років збільшився вдвічі. Було чути й такі голоси, що відсутність чітких юридичних норм і неврегульованість законодавства щодо оренди, продажу, приватизації земельних ділянок не дає змоги розгорнутися сільгоспроботникам. Наприклад, фермер нині не має права поставити на своїй земельній ділянці млин, бо така споруда, виявляється, не є об'єктом сільськогосподарського виробництва.

З'їзд фермерів прийняв Ухвалу, в якій звертається до Верховної Ради України з пропозицією в першочерговому порядку розглянути і прийняти Закони України про оцінку земель, про державний земельний (іпотечний) банк, про ринок землі, про землеустрій, про державний земельний кадастр та інших законів, передбачених Земельним Кодексом України, а також низки законів, що мають регулювати ціни, доходи, нерухомість тощо.

Фермери також звертаються до Президента України з пропозицією провести *"докорінну зміну функцій органів державного управління сільським господарством в областях і районах..."*

Отут і зарито собаку. Так звана виконавча вертикаль править своєю, своєрідно і вибірково трактуючи вимоги свого законодавства та договірних зобов'язань. Саме це й завдає найбільшої шкоди людям, для яких земля є засобом виробництва і предметом праці. Рать

ЯК ВИРОСТИТИ, КУДИ ПОДІТИ?

Приватні розмови в кулуарах, подекуди, дають більше ефекту, ніж деякі високі бюрократичні рішення. Підходжу до одного з численних гуртів у коридорі, де виділяється своєю спокійною і непоказною солідністю невисокий кремезний чоловік. Знайомимось. Микола Муляр — голова селянського фермерського господарства "Вилія" Острозького району Рівненської області має у своєму розпорядженні понад півтори сотні гектарів землі і працює на ній сім'єю з п'яти чоловік. На сезонні роботи додатково наймає людей. Вирощує повний комплекс сівозмін: озима пшениця, ячмінь, цукровий буряк; майже п'ята частина його землі — під овочами: капуста різних сортів, огірки, картопля.

— Миколо Йосиповичу, які у Вас стосунки з орендодавцями?

— Наше господарство взяло 86 га землі від односельчан-власників, котрі передали нам в оренду свої паї, кожен з яких має в середньому 3,5 га.

Розраховуюся з орендодавцями, переважно, натурою. Цього разу ми видали на кожний пай у вигляді сплати за оренду власникам по 1 тонні зерна, по два мішки цукру, по 25 кг гречки.

— Чи надаєте ще якісь додаткові послуги?

— Обов'язково! Допомогаємо селянам-орендарям в обробітку їх присадибних ділянок: підготувати ґрунт, посіяти, зібрати врожай комбайном — це ми для них робимо.

— Які у вас стосунки з місцевою адміністрацією? Чи заважають вам?

— Ні, не заважають. Працюємо в тісному контакті з керівництвом району. У нас нормальні взаємини.

— А з людьми рядовими? Хтось передає Вам землю і лише чекає платежу за оренду, хтось ремствує чи невдоволений, мовляв, от капіталісти такі-сякі...

— Період конфліктів і якихось незрозумілих питань чи претензій уже минув. Зараз уже настає період повної ясності у відносинах між орендодавцями і орендарями.

— Чи є у вас якась переробка вирощеного?

ЧИТАЧ ЗАПИТУЄ

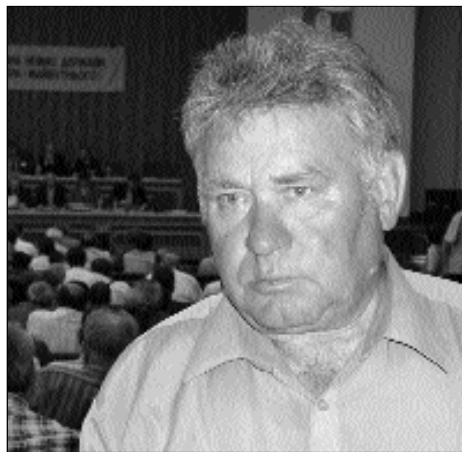
Чому земельні сертифікати видано тільки селянам (причому, головним чином, членам колективних сільськогосподарських підприємств)?

Чому **право** на землю не поширюється на мешканців міської зони, котрі також є **повноправними** громадянами країни і більшістю походять із села, адже відповідно до ст. 4 Конституції України, "В Україні існує єдине громадянство". Тобто всі громадяни мають рівні права.

Більше того, згідно зі ст. 13 Конституції, "Земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси (...) є об'єктами права власності українського народу. (...) Кожний громадянин має право користуватися природними об'єктами права власності (...) Держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності (...) Усі суб'єкти права власності рівні перед законом". **Кожний** має право.

А ст. 14 Конституції вже вказує з повною точністю на це право: "...Право власності на землю гарантується. Це право набувається і реалізується громадянами (...) відповідно до Закону".

СЛОВО — ФЕРМЕРУ

— Переробки немає. З овочами працюємо просто на ринок. А такі культури як озима пшениця, буряк здаємо на заводи.

— А техніка — своя чи орендуєте?

— Не орендуємо, бо технікою ми укомплектовані більш-менш нормально. Все є, до комбайнів включно.

— Чи ваше господарство організовувалося, як багато інших, на основі розв'язеного колгоспу?

— Ні, я організувався як самостійний фермер.

— А до цього де працювали?

— До цього я працював у місті. Моя професія — інженер-будівельник.

— Чи є якісь проблеми з податковою інспекцією?

— Проблем абсолютно ніяких! Ми все оформлюємо так, як належить, виплачуємо по закону і все йде добре.

— Ви, мабуть, дуже комунікабельна і щаслива людина, коли отак вдається з усіма домовитися... Але все-таки, які проблеми Вас бентежать сьогодні найбільше?

— Це, так би мовити, проблеми більш глобального характеру. На одному з перших місць — проблема реалізації продукції. Це дуже важка проблема, яку треба швидше розв'язувати. Я — виробник, а замість цього мушу просиджувати на базарах, щоб продати свої овочі. Це не той метод. Треба, щоб у мене їх хтось забрав оптом, бо маю займатися тільки вирощуванням. Я можу їх вирощувати ще більше, але збільшення обсягів виробництва стримується, бо немає куди його дівати — немає оптової бази, все тримається на власній винахідливості.

Ну, і друга проблема — кредити. Де їх узяти? Немає де. Оце дві проблеми, які треба конче вирішувати.

— А чи не бентежить Вас проблема власності на землю, чи вирішена вона остаточно, як вважаєте?

— У нас, тобто у безпосередньому володінні нашого селянського фермерського господарства, знаходиться менше сотні гектарів землі, які я отримав від держави по акту, в довільне користування. Так що ця проблема мене не бентежить.

...Микола Йосипович своїм засмаглим і овіяним усіма вітрами обличчям випромінює надійність і тривалість сьогодення та серйозність намірів на майбутнє. Людина — на своєму місці, закорінена глибоко у рідну землю.

•

ДО УВАГИ ЗАКОНОДАВЦІВ

Зверніть увагу: право власності на землю гарантується державою і реалізується громадянами. Всіма, і кожним, хто є громадянином. Не сказано: сільським чи міським. "Право власності на землю гарантується", оскільки "земля... є об'єктом права власності народу", тобто **всіх** громадян!

Чому ж все-таки земельні сертифікати (паї) видано виключно селянам у межах колишніх колгоспних площ? Чому приватизація об'єктів у містах практично виключає приватизацію землі, на якій розміщені ці об'єкти? Адже цілком очевидно, що, наприклад, спокій і порядок у дворі біля міського будинку не буде наведено доти, доки цей двір не буде приватизований. Не буде порядку і в державі, якщо вона нагадує прохідний двір.

Тетяна РОЗУМОВА

•

...Десятиліттями й навіть століттями капітал крок за кроком поліпшує структуру землі, підвищуючи врожайність. Чим більше хліба, тим більше людей можуть піти з села до міста... На землі людина якось може прогосподуватися, а місто годиться виключно за рахунок торгівлі. Збільшується міське населення — прискорюється зростання промисловості. А це, в свою чергу, підвищує механізацію сільського господарства.

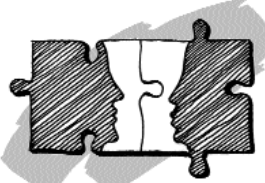
Регулятором економіки при капіталізмі завжди є родючість землі.

...Земля, за вченням Маркса, не має вартості. Хіба ж це не диявольщина?

Микола Руденко, "Енергія прогресу. Нариси з фізичної економіки", К., Молодь, 1998

свої потреби щодо землі. І відсутність закону про продаж землі їм не заважає.

Тим часом, відповідно до п. 15 Перехідних положень Земельного кодексу, громадяни та юридичні особи, які мають у власності земельні ділянки для ведення селянського (фермерського) господарства та іншого товарного сільськогосподарського виробництва, а також громадяни України — власники земельних часток (паїв), не мають права до 1 січня 2005 року продавати, або в інший спосіб відчужувати належні їм земельні ділянки та земельні частини

ЯК САМОМУ ВИГОТОВИТИ ВІТРЯК?

У багатьох може виникнути запитання: "А навіщо взагалі в наш час надпотужних АЕС, ТЕС та ГЕС ця патріархальщина — майструвати власний малопотужний вітровий електрогенератор або просто вітряк?"

А таки треба! І причин для цього є багато. Назву лише деякі, головні.

По-перше, на нинішньому зламі історії України "вовки в овечих шкурах" черговий раз обдурили український народ — "прихватували" його багатства, розграбували вицент національну електроенергетику, і скоро ТЕС взагалі перестануть працювати, а АЕС та ГЕС без ТЕС будуть не в змозі забезпечити потреби в електриці промисловості та населення, і тому будуть великі перебої в енергопостачанні, особливо сіл. Окрім того, для реанімації ТЕС "прихватузатори" мають намір підвищити (і вже підвищують) ціни на електрику.

По-друге, занадто зацентралізована енергосистема України має той великий недолік, що втрати електроенергії в ній перевищують 20 %, а вітряк на шляху до споживача зменшує ці втрати в середньому на 4 %.

Уряди країн Західної Європи давно усвідомили переваги децентралізації електроенергетики, а тому розгортають грандіозну програму виробництва "балконної" вітротехніки, сонячних батарей та деяких інших малопотужних технічних засобів для генерування електрики безпосередньо у споживача.

Уряд України аналогічних кроків не здійснює і не планує, дешева і якісна малопотужна вітротехніка в достатній кількості та асортименті в продажу на українському ринку з'явиться не скоро, а тому кожен умілець, насамперед той, що живе в селі, щоб убезпечити себе відсутності світла та іншого сучасного комфорту, що дає електрика, може виготовити вітряк своїми руками, бо це доступно кожному, хто знає устрій трактора чи автомобіля.

Отже, Ви надумали мати власного вітряка і відчуваєте, що можете змайструвати його самі. І коли Ви самостійно розпочнете виготовляти вітряка, перед Вами постане ряд питань, на які Ви не знаєте правильної відповіді. Найголовнішим при виготовленні вітряка є вибір способу перетворення кінетичної енергії вітрового потоку в електричну — вала електрогенератора та узгодження потужності електрогенератора з потужністю вітрового двигуна — пристрою, що перетворює енергію вітру в енергію обертання вала електрогенератора.

Звісно, в межах короткої газетної статті немає змоги наводити теоретичні обґрунтування параметрів вітряка, а тому Вам, читачу, доведеться приймати на віру те, що далі буде наведено. Отже, з великої кількості способів перетворення енергії вітрового потоку в енергію обертання вала одним із найкращих є застосування горизонтально-вісьового ротора з лопатями, що мають профіль крила літака (пропелер). Коефіцієнт корисної дії енергії вітру в механічному обертанні вала пропелером може досягати 0,35-0,45. Практично в усіх інших способах перетворення енергії вітру цей показник у 1,5-5 разів менший. Найкраще було б мати трилопатевий ротор, але конструкція і виготовлення його в домашніх умовах є складними, а тому пропонуємо дволопатевий ротор, який можна виготовити із цільного соснового (без сучків) бруса.

Зважаючи, що найбільш доступним електрогенератором на се-

лі може бути автомобільний (потужністю до 250 Вт) або тракторний (потужністю до 750 Вт), розміри пропелера розраховані на його навантаження електрогенератором в діапазоні 250-750 Вт. Конкретні розміри такого пропелера наведені на рисунку.

Після виготовлення пропелера із бруса за потрібним профілем на передню (товстішу) кромку його необхідно наклеїти епоксидним клеєм склотканину (для захисту від абразивного зносу і пошкодження), далі відшліфувати та покрити пропелер вологостійким лаком. Гото-

підшипники, колесо з клинчастим ободом) кріпиться на рамі, що має вигляд паралелепіпеда, в нижній її частині. У верхній частині рами через натяжні (великого діаметру) гвинти кріпиться електричний генератор, на вихідному кінці вала якого встановлено мале колесо клинчастопасової передачі. Розрахунки швидкості обертання ротора (пропелера) засвідчують, що число обертів його при досягненні номінальної потужності становитиме близько 400-450 об/хв. Для того, щоб автомобільний чи тракторний електрогенератор міг заряджати акумулятор, потрібно, щоб число

разі дії штормових вітрів (швидкість понад 20 м/с) доцільно вітряк (пропелер) вивести з-під вітру, для чого "хвіст" вітряка кріплять на рамі шарнірно з пружиною. При досягненні швидкості вітру 20 м/с пружина розтягується настільки, що пропелер стає в положення паралельно "хвосту" і вітру, а через це перестає генерувати електроенергію і сприймати вітрове навантаження. В такому положенні аварія вітряка неможлива і небезпеки людям від нього нема.

Виготовлений таким чином вітряк необхідно встановити на щоглу, на якій він має обертатися для

від вісі щогли (залежно від висоти щогли).

Для ефективної роботи вітряка дуже важливим є правильний вибір місця його встановлення. Найкращими для цього є найвищі місця на наявній ділянці, край крутих обривів, береги водойм. Необхідно, щоб вибране місце було максимально відкритим, усі перешкоди, що вищі за вітряк, повинні бути на відстані од нього у 10—20 разів більшій за відстань між верхньою точкою перешкоди і кінцем лопаті ротора в крайньому нижньому її положенні.

Електричний кабель від генератора, через трубчасту вісь гондоли та щоглу, спускають униз щогли з 1—1,5-метровим запасом до клемного з'єднання. Після клем до акумулятора треба під'єднати алюмінієвий чи мідний дріт такого діаметру, щоб втрати генерованої енергії на опір у ньому були мінімальні, особливо це важливо при значній відстані вітряка від акумуляторних батарей. Зарядка акумуляторних батарей буде здійснюватися ефективніше в разі включення в електричну схему (між генератором і акумулятором) конденсаторної батареї ємністю не менше 10000 мікрофард. Ще кращим варіантом є використання суперконденсаторів (іоністорів), які дозволяють значно зменшити кількість акумуляторних банок і розширити діапазони струму заряду і розряду акумулятора.

Накопичена в акумуляторах електрика може використовуватися безпосередньо (як постійний струм) для потреб освітлення та роботи деяких побутових приладів. Однак для холодильника (морозильника) та ряду іншої хатньої електропобутової техніки потрібен змінний струм, для чого систему видачі струму необхідно комплектувати інвертором. Інвертори невеликої потужності серійно випускаються в Україні, а, в принципі, їх можна виготовити і самому.

Вітряк потужністю 250 Вт за рік виробить 500—800 кВт/год, а потужністю 750 Вт — 1200—1500 кВт/год електроенергії. Втрати на перетворення і передачу можуть становити 10—20 %, а тому виробленої вітряком електроенергії буде достатньо лише для забезпечення мінімальних побутових потреб (світло, радіо, телевізор, холодильник). Якщо ж Ви маєте січкарню, зварювальний апарат, водяний насос, то потужності вітряка буде не достатньо, щоб усе це забезпечити електрикою. Можна, звичайно, виготовити і встановити ще один чи декілька вітряків, але, може, буде простіше встановити більш потужний інвертор (наприклад, на 3000 ВА) та акумуляторну батарею великої ємності, яку за потреби можна буде заряджати в нічний час з електромережі за пільговим "нічним" тарифом, що становить 3 коп/кВт/год.

Усвідомлюючи актуальність і важливість масового руху сільчан "за свій вітряк", а також те, що в межах короткої газетної статті можуть бути недостатньо висвітлені окремі особливості конструкції вітряка чи електричної схеми системи накопичення і видачі електроенергії, автор зобов'язується проконсультувати кожного, хто до нього звернеться з цього приводу або з приводу розрахунків параметрів більш потужного вітряка.

Борис КОРОБКО

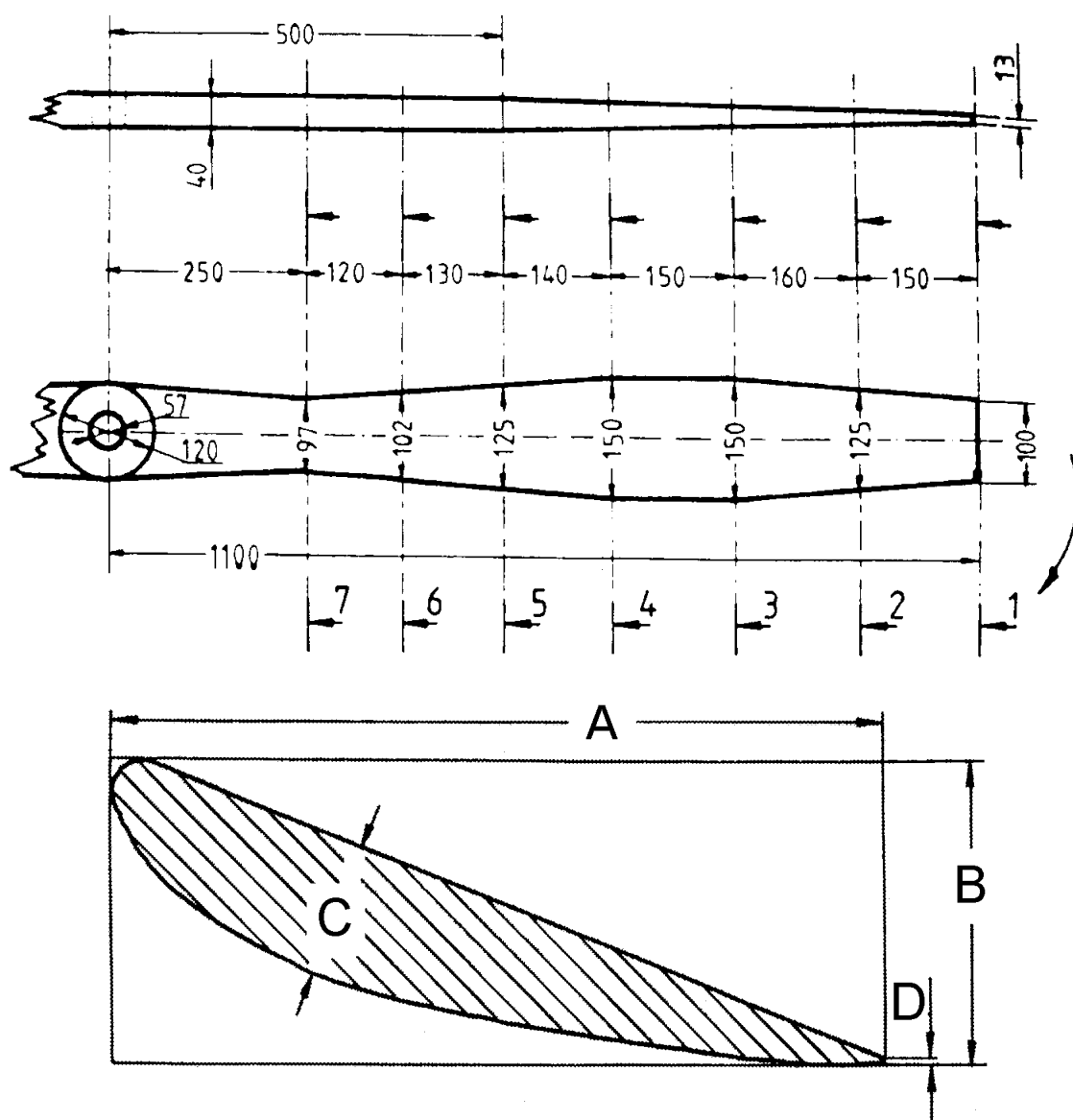

Рисунок. Габаритні розміри пропелера та його перетинів (1—7), у мм

Номери перетинів	1	2	3	4	5	6	7
A	100	125	150	150	125	102	97
B	13	20	26	33	40	40	40
C	6	9	12	14	16	18	20
D	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,5	2,0

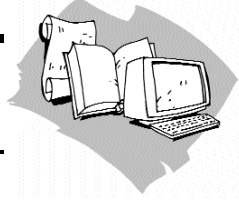
вий пропелер закріплюється на кінці вала ротора. Для цього на вал приварюється шайба з отворами для шурупів. З протилежного боку пропелера гайкою притискається ще одна шайба таких самих розмірів, через отвори в якій такими самими шурупами додатково кріпиться пропелер на валу. На вал ротора насаджуються також 2 підшипники. Бажано, щоб один із них був конічно-роликівим. На протилежному від пропелера кінці ротора кріпиться колесо з ободом для клинчастого пасу із зубцями (пас може бути без зубців, але його потрібно буде частіше і сильніше натягувати і міняти на новий).

Комплект ротора (пропелер,

обертів електрогенератора становило не менше 1500 об/хв. Тобто, передавальне число клинчастопасової передачі має становити 4:1 (діаметр колеса передачі на валу ротора має бути у 4 рази більший від діаметра колеса на валу електрогенератора). Враховуючи прийнятну конструкцію трансмісії, яку, між іншим, бажано закрити зверху і з боків від дощу і снігу, необхідно, щоб орієнтація пропелера була на вітер, тобто в робочому положенні пропелер має бути попереду щогли, а не за щоглою. Для цього до рами варто прикріпити "хвіст", площа і плече важеля якого мають бути достатніми для швидкого реагування на зміни напрямків вітру. В

того, щоб відслідковувати напрямки вітру. Для цього до рами гондоли (комплект вітряка без щогли) приварюють трубчасту вісь, а в кінцевій верхній частині щогли монтують чавунну втулку — підшипник ковзання (хоча в принципі можна застосувати і роликіві чи шарикові підшипники), в який встановлюють вісь гондоли.

Нижня кінцева частина трубчастої щогли через фланцеве з'єднання приєднується до фундаменту або металевій плиті розміром не менше 1,21,2 м. На щоглі, на довжину лопаті нижче від вісі пропелера, кріпляться 3—4 тросові розтяжки, нижній кінець яких розташований на відстані 4—7 метрів

РОЗСТРІЛЯНА ГЕОЛОГІЯ

ХТО ВІДКРИВАВ УКРАЇНСЬКУ НАФТУ

Дніпровсько-Донецька западина є основною нафтогазоносною провінцією України, де видобувається 90% нафти і газу в нашій державі. Розташована вона між Дніпром і Дінцем, тому і названа Дніпровсько-Донецькою западиною. Охоплює Чернігівську, Сумську, Полтавську, Дніпропетровську, Харківську і Луганську області. В геологічному відношенні це прогин до 20 км, вповнений осадовими породами, які здатні вміщати і віддавати нафту і газ.

Відкрита ця нафтогазоносна провінція українським геологом, професором Федором Остаповичем Лисенком (1887–1937) — завідувачем відділу нерудних копалин Інституту геології УРСР в результаті геологічних досліджень Роменської структури.

дружина проф. Лисенка. Лікар за професією, Марія Дорофіївна Лисенко-Михалевич була засуджена на 8 років каторги і вислана в Комі АРСР. Квартира і все майно були конфісковані. Малолітній син Євген пішов поміж люди... Наукові звіти і опубліковані роботи проф. Лисенка були вилучені з бібліотек і знищені. Будь-які посилання на дослідження Лисенка були заборонені. Знищено було також підготовлений до друку рукопис монографії Ф. О. Лисенка про нафтогазоносність Дніпровсько-Донецької западини. Його помічника і заступника І. Т. Шамеку відсторонили од подальших робіт по розвідці нафти на Роменській структурі, а підготовлену Шамекою докторську дисертацію заборонили захищати. У подальшому І. Т. Шамеку взагалі вигнали з Інституту геології АН УРСР.

На нафтовій конференції 1938 р. відомий партійний діяч, віце-президент АН УРСР О. Шліхтер охарактеризував проф. Лисенка і всіх, хто вів з ним розвідку нафти в Ромнах як підлих ворогів народу, буржуазних націоналістів, фашистських троцькістсько-бухаринських вирождів, шкідників, які не заслуговують на пам'ять і місце у вітчизняній науці, і розпорядився: вважати, що "Питання про нафту на території УРСР вперше було підняте проф. Н. С. Шатським". І з цього часу всі дослідники, які вивчають геологію і нафтогазоносність Дніпровсько-Донецької западини, слідом за О. Шліхтером повторюють помилкове твердження про те, що нафта на Лівобережжі України була відкрита завдяки теоретичним обґрунтуванням професора із Москви Н. С. Шатського.

Вивчення фактичних матеріалів з Дніпровсько-Донецької западини показують, що Н. С. Шатський не мав жодного відношення до пошуку нафти на Роменській структурі. Протягом усього часу, коли вивчався Роменський район — з 1928 р. і до отримання там промислового притоку нафти в 1937 р. — Н. С. Шатський ніколи не приїжджав в Україну, не цікавився ходом розвідувальних робіт, не видавав жодних рекомендацій і тільки тоді, коли в Ромнах отримали нафту, а всіх дослідників, які мали пряме відношення до розвідки нафти, розстріляли чи вислали на каторжні роботи до Сибіру, а також довідавшись, що Шліхтер назвав його першовідкривачем нафти, Шатський приїхав у 1938 р. в Україну, щоби захопити лаври першовідкривача нафти в Дніпровсько-Донецькій западині. Більше того, в Геологічному інституті АН СРСР (Москва) був оформлений стенд, на якому стверджувалося, що проф. Шатський показав українським спеціалістам, де треба шукати в Україні нафту і своїми теоретичними розробками орієнтував малопідготовлених українських фахівців на вирішення їх геологічних проблем...

Слід відзначити, що перші згадки про нафту на сході України, тобто в Дніпровсько-Донецькій западині, висловив ще в 1903 р. професор Київського університету П. Я. Армашевський. Та його ім'я було під заборону, оскільки він був убитий російськими більшовиками, які під проводом Муравйова захопили Київ у 1919 р. і почали репресії проти української інтелігенції, звинувачуючи її в сепаратизмі і націоналізмі. Більшовики в Україні розпочали масові вбивства еліти. Першою жертвою серед професорів-геологів став П. Я. Армашевський. І перший президент Академії наук Української Народної Республіки, видатний геолог, вчений зі світовим іменем, академік В. І. Вернадський різко

засудив більшовизм, який вбивствами і терором стверджував свою владу в Україні. В 1919 р. Вернадський писав: "Внаслідок здійснення "червоного терору" — історія тієї габриєльської фрази ніколи не забуде — у кривавих застінках більшовицької інквізиції загинув відомий вчений, професор мінералогії університету Святого Володимира П. Я. Армашевський. Хворий, майже 70-річний старець, який давно відійшов од суспільного життя, був схоплений і додому не повернувся. До останніх літ він жив своєю працею; залишилися незакінченими його роботи. Ще недавно він розказував мені про плани, які він думав завершити на схилі свого життя. Йому не спадало на думку можливість його вбивства... Жертвою законів Божих і людських помученицьки судилося загинути Петру Яковичу Армашевському. Не можна забувати цього злочину".

За таких умов В. Вернадський не став чекати репресій у Києві і подав у відставку з посади Президента Академії наук Української Народної Республіки. Він переїхав спершу до Криму, в Сімферополь, де зайняв посаду ректора Таврійського університету, а коли більшовики захопили Крим, емігрував у Францію, де працював професором Сорбонни упродовж 1922–1925 рр. В. Вернадський повернувся потім в СРСР, але працювати в Україні йому не дозволили і решту свого життя він провів у Москві, а Україна втратила одного з найбільших вчених ХХ ст.

Репресії проти української інтелігенції в СРСР набули особливо широкого розмаху наприкінці 30-х років. Тоді практично всі провідні вчені в області геологічних наук були розстріляні або ж депортовані до Сибіру. Репресії зазнали: віце-президент АН УРСР академік М. Г. Світальський (розстріляний у 1937 р.), професор Р. Р. Виржиківський (розстріляний у 1937 р.), професор Ю. Г. Дубяга (розстріляний у 1937 р.), доцент К. А. Жуковський (розстріляний у 1937 р.), професор Ф. О. Лисенко (розстріляний у 1937 р.), професор П. К. Нечипоренко (розстріляний у 1937 р.), кандидат геол.-мін. наук П. І. Василенко (розстріляний у 1937 р.), канд. геол.-мін. наук І. А. Лепікаш (розстріляний у 1937 р.) та інші. Очікуючи арешту і розстрілу і перебуваючи в постійному страху, не виніс потрясіння і закінчив життя самогубством у 1936 р. професор В. І. Крокос. Ряд учених були заарештовані і заслані до Сибіру, де і загинули. Це професор М. І. Безбородько, професор О. І. Галака, Я. Х. Лепченко, Ф. М. Полонський, О. О. Цитович та інші. Деякі вчені від страху залишили Україну і влаштувалися працювати по інших республіках СРСР, — серед них М. Бурчак-Абрамович, проф. П. Чирвинський, М. Фрейд та інші.

ЯК РАДЯНСЬКА ВЛАДА РОЗВИВАЛА НАУКУ

Розстріли, депортації та втечі вчених створили в наукових інститутах і вузах України вакуум, для заповнення якого розсилались гінці в різні райони СРСР, переважно в наукові центри Росії. За запрошеннями приїжджали в Україну і займали керівні посади в науці і вузах недостатньо компетентні спеціалісти, — перспективні вчені ніколи не покидають своїх лабораторій і інститутів. Пошуками кар'єри деінде займаються ті, що не змогли проявити себе в рідних стінах і яких там ніхто не затримує. І вишло так: провід-

них учених України розстріляли або ж депортували до Сибіру, а натомість приїхали малокваліфіковані фахівці, які зайняли пости директорів і завідувачів кафедр і лабораторій. У результаті рівень геологічних наук в Україні катастрофічно упав. Проте це не завадило партійним органам стверджувати, що Російська Федерація суттєво допомогла Україні в 30–40-і роки геологічними кадрами, в результаті чого в Україні були створені умови для подальшого прогресу науки і освіти в галузі наук про Землю.

ПОВЕРНІМО ЇМ ПАМ'ЯТЬ

Верховний Суд Союзу РСР своїм визнанням № 44-018112/6 Військової Колегії Верховного Суду СРСР від 28 листопада 1956 р. постановив вирок від 3 вересня 1937 р. стосовно Лисенка Федора Остаповича скасувати, справу припинити через відсутність складу злочину. Проте і досі ім'я проф. Лисенка знаходиться під заборону. І хоча завдяки його відкриттю нафтоносності Дніпровсько-Донецької западини Україна отримала прибутки в мільярди доларів, в Інституті геологічних наук НАН України, де він працював, немає навіть його портрета на стенді видатних учених. Робиться все, щоб ім'я проф. Лисенка залишилося невідомим, забутим. Більше того, організатори наукової конференції "Теоретичні та прикладні проблеми нафтогазової геології та геофізики", яка відбулася в Києві 24–25 лютого 2000 р. і проводилась Академією наук України, відмовились опублікувати в працях конференції мою статтю про Ф. О. Лисенка. Виявилось, що значно легше надрукувати матеріали про українського вченого в закордонних виданнях, аніж у працях НАНУ. Так, Європейська Асоціація геовчених та інженерів включила в програму Міжнародної конференції, що відбулася 29 травня—2 червня 2000 року в Глазго (Великобританія), мою доповідь про проф. Лисенка, надала мені можливість виступити і опублікувала матеріали. А в Україні, як не дивно, осіб, репресованих органами НКВД, до цього часу визнають злочинцями і вважають за краще уникати будь-яких згадок про них...

Проф. Лисенко правильно проводив пошук нафти та газу на Роменському куполі в Дніпровсько-Донецькій западині. Його роботи виявилися справді раціональними і ефективними. Для порівняння пошлюсь на пошук нафти в Західному Сибіру і в Другому Баку. В цих регіонах промислову нафту отримали після 25 років напружених робіт. Було пробурено багато десятків непродуктивних свердловин, доки не отримали позитивних результатів. Лише в Україні всіх відомих геологів, які відкрили нафту, репресували, розстріляли і заставрували як "ворогів народу", шкідників, троцькістсько-бухаринських вирождів, підлих агентів фашизму, які не заслуговують пам'яті. І всі ці негативні оцінки геологів виходили від академіка О. Шліхтера, людини зовсім не компетентної в геології та в пошуках нафти, далекої від науки. Я переконаний, що якби в радянський період не були розстріляні всі провідні українські геологи, а видатний геолог ХХ ст. академік В. І. Вернадський не виїхав би з України, а розвивав науку у себе на батьківщині, то ми тепер не страждали б від нестачі нафти. Використовуючи своє службове становище віце-президента АН УРСР, О. Шліхтер в часи жорстокої реакції, всупереч фактам, принизив українську академічну науку. Шляхом доносів на чесних учених О. Шліхтер заробив собі авторитет і кар'єру в радянські часи, його іменем названо вулицю в Дніпропетровському районі м. Києва, а на престижному будинку на вул. Терещенківській в м. Києві досі висить меморіальна дошка, яка стверджує, що в цьому будинку проживав видатний учений. А розстріляні у Биківні за доносом О. Шліхтера видатні вчені, які багато зробили для України, не мають ні могили, ні пам'ятника, ні належної пам'яті...

Василь СОЗАНСЬКИЙ,

кандидат геолого-мінералогічних наук,

- провідний науковий співробітник Відділення морської геології Національної

Народна артистка України Таїсія Повалій

Рік тому (29 червня 2001 р.) Президентом України було підписано Указ "Про почесні звання України" на додаток до Закону "Про державні нагороди України"

У нашій дивній країні одразу все гаразд зазвичай не робиться. Закони здебільшого розробляються недосконалі, тому після підписання Президентом і набуття чинності (з часу опублікування у визначених ЗМІ) потребують подальших доповнень, уточнень, вилучень суперечливих або застарілих норм. Якби ж то ще й працювали! Ось і в згаданому Указі Президента до 33-х почесних звань так і просяться ще кілька. Наприклад, "заслужений тренер України". А чим завинили, скажімо, хоча б письменники, композитори, які, на відміну від артистів, художників, архітекторів тощо, "свого" однойменного почесного звання не мають?

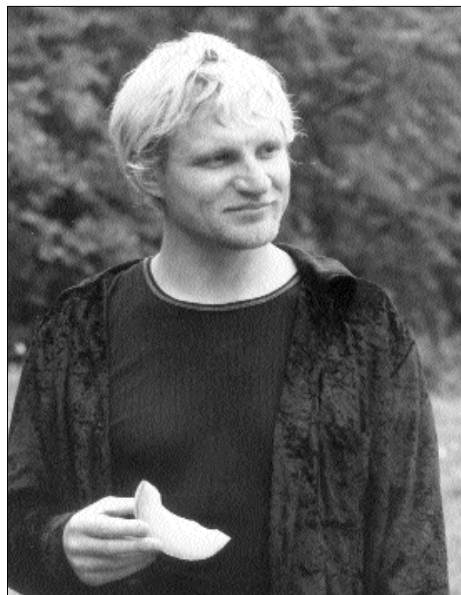
Коли вже тут порушено тему про відзначення представників духовної сфери, зокрема, культури, то звернімо увагу на практику присвоєння почесних звань. Спочатку про кількісну динаміку. Отже, за роки нашої "незалежності" полку титулованих митців перебувало з тенденцією до щорічного числового зростання, що унаочнює таблиця.

Кого саме нагороджували реґаліями і в якій кількості принаймні торік, усупереч конституційному праву на одержання інформації та відповідному Закону України "Про інформацію" мені не вдалося довідатися навіть у самісінькому Управлінні нагород Адміністрації Президента. Звідти, до слова, документи висунутих на здобуття певного почесного звання у формі Указа Президента України потрапляють на його стіл для остаточного затвердження.

Ким "висунутих"? Згідно з Положенням про почесні звання України — "за місцем роботи", "у трудових колективах" (розділ III, пункт 11). Ну, а

ТИТУЛОВАНІ ТА ЗНЕВАЖЕНІ

якщо, припустимо, ви не маєте іншого "місця роботи", крім сцени, художньої майстерні чи письменницького стола, тоді ваші справи кепські. Саме через це нині потерпають сотні митців, беззастережно гідних цього відзначення за їхній внесок у розвиток культури країни. Зокрема, в галузі музично-естрадного мистецтва лишаються без почесних звань такі талановиті артисти, як Лілія Остапенко (Лілея), Наталя Гура, Віталій Свирид, сестри Галина і Леся Тельнюк, Роман Копов, В'ячеслав Хурсенко... Передусім тому, що не є членами "трудових колективів" як виконавці. Зрештою, якби навіть і були, то на ситуа-

Соліст гурту "ВВ" Олег Скрипка зневаженим не почуватися. Титул рокерів — популярність

цію з удостоєнням звання ще не відомо, як саме вплинув би так званий суб'єктивний фактор. А втім, він нині істотно і впливає, бо велике значення має ставлення до кандидата його безпосереднього начальства, чий підпис на документах ставиться першим. А ще багато залежить від "особливої думки" вищого начальства, яке нерідко й вирішує, кого висувати, а кого — ні, як у "старі, добрі часи", спускаючи горезвісні "рознарядки". Це навіть юридично легалізовано тим же Положенням про почесні звання! Так, виявляється, "клопотання, які порушуються творчи-

Заслужена артистка України Алла Попова

ми спілками, об'єднаннями громадян, мають бути попередньо погоджені з відповідними центральними органами виконавчої влади" (розд. III, п. 13).

Який же вихід? Досить логічний: раз вашу долю, бути вам "заслуженим" чи "народним", фактично вирішують чиновники, то, виходить, варто з ними завести "дружбу", завоюючи прихильність не самими лише привітними усмішками, як про це конфіденційно розповідає більшість тих, хто проходить процедуру здобування (радіше: "добування") почесного звання. Тож знаючи, як насправді робиться оте висування на "присвоєння", а потім просування документів по чиновницьких кабінетах, дехто з артистів сумно жартує, мовляв, краще б уже цей "тіньовий бізнес" легалізували: внось до каси тарифну суму гривень — і одержуй офіційний документ на підтвердження твоїх великих творчих здобутків.

Через недосконале законодавство маємо чимало курйозних випадків. Приміром, популярну молоду естрадну співачку Катерину Бужинську було висунуто колективом Київського вищого музичного училища імені Р. М. Глієра, де вона тоді навчалася на п'ятому курсі. Тим часом навіть її педагог з вокалу, колись відома Тетяна Русова так і не стала бодай "заслуженою артисткою". І таких у музичній сфері чимало (Валентина Чубатенко, Станіслав Колесник та ін.). Не дочекавшись цілком заслуженої нагоро-

Таблиця

Почесне звання	1992 р.	1993 р.	1994 р.	1995 р.	...	1999 р.
"Заслужений артист України"	59	87	85	85	...	137
"Народний артист України"	20	42	30	20	...	64

РОЗДУМИ НА ТЕМУ

ди від властей, два роки тому пішов із життя викладач цього навчального закладу, джазмен з міжнародною репутацією Євген Олексійович Дергунов. Раніше таке ж трапилося з іншими улюбленими публіки, серед яких — Володимир Удовиченко, Олег Кулик, Галина Кондратюк, Вадим Лашук, Юрій Денисов, Наталя Коваленко. І це лише кілька імен представників тільки естрадного мистецтва. А що вже казати про втрати в театральному, хореографічному, оперному, філармонічному! Десятками, а то й сотнями можна називати — Богу дякувати! — живих артистів, які, по суті, здійснюють подвижництво в ім'я нашого мистецтва за мізерну винагороду (часто-густо вчасно не виплачувану) в театрах, концертних установах України. Багато хто вже й надію втратив на те, аби бути поміченим і відзначеним урядом та Президентом. Одне слово, як слушно заважив видатний український поет і філософ Василь Довгович (1783—1849), "часто в житті нагород доброчесність не має". Невже це триватиме довіку?

Інститут почесних звань, якого немає в цивілізованих країнах, нам спадково перейшов від радянської влади, за часів якої компартійні можновладці в такий спосіб заохочували своїх улюбленців. Годі й мріяти про скасування цього "інституту" — дуже вже він зав'язаний на владі, корупції, "блаті" та... пілґах. Які все ж такі є! Досі не відзначена почесним званням зірка української естради 60–80-х років, з кого, по правді, треба було починати закладання Алеї Зірок України, — Валентина Купріна, маючи мізерну пенсію, звернулася по широті душевній до одного благодійного фонду, де, як вона чула, пенсіонерам-митцям встановили певну щомісячну доплату і де досі (!) діючий артистці відповіли: "Якби ви були хоча б "заслуженою", тоді могли б розраховувати на матеріальну допомогу..."

Після всього сказаного лишається хіба що волати принаймні про додержання елементарної справедливості, аби митців удостоювали почесних звань пропорційно масштабам таланту, майстерності, визнання творчої діяльності не лише владою, а й народом, на решті, відповідно до об'єктивного внеску у вітчизняну культуру. А то "відзначені" мимохіть набувають певних переваг над "невідзначеними", а ті, в свою чергу, відчують свою людську вторинність, непоміченість владою, отже, соціальну приниженість. Що лише сприяє подальшому розшаруванню нашого і без того немонолітного суспільства.

Юрій ТОКАРЄВ,
музикознавець

ТЕРИТОРІЯ «А» У ФОРМАТІ НОСТАЛЬГІЇ

Діти, яким довелося виростати у буремні роки перебудови, навряд усвідомлювали зміни і втрати, пов'язані з процесом трансформації суспільства. А от кумири, ким стали для них виконавці, що мали промо на каналі у програмі "Територія А" (інформаційна територія Анжеліки Рудницької), мають шанс залишитися у спогадах нині вже дорослих громадян України, які, іноді навіть пропускаючи уроки в школі, фанатично переглядали все, що стосувалося естрадних новинок та фасонів. Далі почали з'являтися, мов гриби після дощу, фан-клуби окремих виконавців. Не знали діти, що такого раніше не було і тому просто і природно виростали у грі, яку їм вигадали дорослі. Гра стала настільки ефективним методом спілкування й активізації інтересів дітей та молоді, що залишилася у форматі ностальгічних спогадів для багатьох. А ті, хто її вигадав, тобто журналістка Анжеліка Рудницька та президент "Території А" Олександр Бриґінець і до сьогодні є майже культовими особами для молоді.

Хіт-паради, якими починалася територіальна слава, вже давно зникли з телеканалу ICTV, а музичні проекти територіанців трансформувалися в інші форми і методи діяльності. Найживучіший з них — це нагородження пе-

реможців у галузі кліпмейкерства, що проводиться у столичному палаці "Україна" і є стимулом до творчості режисерів, операторів та й самих співаків і виконавців. А декілька років тому Анжеліка здивувала всіх ще однією витівкою — почала співати. Сталося це під час відбору сімейних колективів на програму, яку задумали Віталій і Світлана Білоножки. Ось тоді виявилось, що сестри Рудницькі, Анжеліка та Ніна, також непогано співають. Сімейний дует вразив публіку хіба що дивовижною схожістю сестер, але саму Анжеліку цей виступ збудив до наступних кроків. Вона почала не лише співати, а й записувати касети і знімати кліпи на свої пісні. Це щодо історії народження ще однієї співачки, який усе дозволяє проявляти свої таланти, бо колись повірила у талант продюсера Олександра Бриґінця, який професійно "кує" зірок. Отже, на сьогодні вже можна сказати про те, що на пісенному естрадно-цирковому олімпі з'явилася нова виконавиця ролі співачки. І позаздрити їй можуть лише ті, хто має рисою характеру неспівальності або не має ширшої підтримки продюсера. Сама вона добре розуміє, що її спів поза конкуренцією і тому широко визнає тих, кому варто надати перевагу і хто заслужив нагороди як співак. У цьому відверта перевага Ан-

желіки-співачки і професійного діяча українського шоу-бізнесу, яка таким чином продовжує справу давно минулих днів. Про себе забути Рудницька не дозволяє, а багато хто вже й не може її забути, бо такі ж вони разом з Олександром Михайловичем (Бриґінцем) добре попрацювали колись на багатьох з них та їх славу. Настав час збирати каміння.

11 червня — день народження нашої героїні, який вона святкувала, за її словами, з мамою, заховавшись від усіх тих, хто мав бажання привітати її. Але з часом, тобто за декілька днів по тому, іменинниця мала змогу відсвяткувати свої уродини у колі численних друзів та колег, але оригінально — даруючи своїм шанувальникам сюрпризи. Добра і нетрадиційна звичка таким чином віддячити за прихильність і підтримку. Подарунком першим для присутніх було шоу в стилі дефіле. Молоді дівчатка-моделі демонстрували відомі сценічні костюми популярних виконавців. Всі впізнали Ані Лорак у червоному гусарському строї, Ірину Білик у костюмі "Україна", Костя Гнатенка у тому, що ніби заявив: "Я не Монстр" та інших. Це розвеселило публіку, але було лише початком режисури свята, що передбачала виступ присутніх зірок. Ані Лорак на святі Анжеліки було нагороджено високою почесною відзнакою, що

ПРЕЗЕНТАЦІЇ

важила вісім кілограмів і була схожою на почесну грамоту з каменю. Кароліна (Ані Лорак) заспівала у супроводі роялю. Кость Гнатенко не був оригінальним і висловив свою мрію на адресу Ані, яка незабаром, за словами ведучої вечора Анжеліки, від'їжджає до Великобританії. Кость щиро побажав їй не повертатися, бо... А це вже інтрига, тобто привід для піару і робота для численних представників мас-медіа. Ледве бідна Кароліна вийшла, бо виявилось, що ця заява затьмарила всю програму свята і мало не забули про саму героїню, яка у номері другому програми мала презентувати свою нову касету "Будь зі мною". Назва провокує до роздумів про згоду співачки бути біля свого продюсера та автора більшості текстів, який також мав у цей день свій несподіваний для багатьох творчий козир — відкриття фотовиставки Олександра Бриґінця.

Французькою заспівав Артур Кульпович, привітали власники салону одягу "Леся", де вбирається Анжеліка Рудницька, і представники Фонду сприяння та розвитку мистецтв, які й допомогли влаштувати цю презентацію.

Закінчилося традиційним приго-

щанням тортом "Територія А", який підсолодив ностальгічні спогади зірок української естради про золотий час і золоті зерна, що їх посіяли територіанці на нашому співочому полі.

Леся САМІЙЛЕНКО

ВОНА ЧЕКАЄ ЙОГО

A12. Я неординарна, всебічно розвинена красива жінка, струнка світлоока блондинка, віком за 40 років. Європейський рівень мислення, відчуття сучасності — це все про мене. Люблю мандрувати, спілкуватися з людьми. Шукаю в чоловікові взаєморозуміння, інтелектуального спілкування. Високо ціную почуття гумору, доброту, порядність, високу працездатність.

A13. Зовні я серйозна, зосереджена, а в душі — романтик. Та свого Грея так і не зустріла... З юності мріяла про щасливий шлюб, хотіла, щоб я і мій чоловік були як одне ціле. Як я завжди розуміла Любов? Це піклування одне про одного, відданість і вірність. Дещо про себе. Мені 43 роки, я невисокого зросту (163 см), важу 56 кг. Очі сірі. Русава. Маю дорослу доньку, яка живе окремо. Інколи приїду додому, і так хочеться тепла, підтримки, особливо в складних життєвих ситуаціях! Іноді чую про себе, що я занадто самотійна, егоїстична. Але мене життя такою робить: мені немає звідки чекати допомоги чи на когось надіятись. Освіта в мене вища, робота пов'язана з мистецтвом, педагогікою. Маю свою квартиру, матеріально незалежна. Не багата, але і не на грані виживання. Люблю подорожувати, обожнюю природу, ліс, квіти. Моя улюблена пора року — осінь, хоч восени дуже-дуже сумно. Взагалі кожну пору року люблю по-своєму. Улюблені квіти — гладіолуси, хоча це чоловічі квіти, горді і холодні. Мені подобаються темно-червоні. Полюблюю порядок в домі і чистоту. До кухні ставлюся звичайно, не скажу, що я у великому захопленні від приготування їжі, але ж однак готую, бо без цього не проживеш. Єдина проблема, що іноді треба вигадувати — з нічого приготувати щось. Можна дуже багато писати про захоплення — це і театр, активне життя, і поезія, і політика. Але для мене зараз половина цих захоплень мертва. Я не живу, я існую. Бо немає особистого життя, немає радості ні в чому.

Що дуже не люблю? П'яних чоловіків, точніше, п'яниць, гультьяїв, зрадників. Алергія на запах диму від куріння. Але я гадаю, що з курінням компроміс можна знайти. А раптом я сподобаюся чоловікові, і він заради мене покине палити?

Подумала і ще хочу трохи написати про себе. Я людина емоційна і дуже чутлива, хоча зовні серйозна, навіть сувора. А в душі мене хвилює все, навіть те, що мене не стосується: чужі проблеми, горе, біда, невдачі — от і доводиться часто страждати або хвилюватися. Я так влаштована, що повинна про когось піклуватися, когось любити, чекати. Тут не йдеться про любов до дитини чи батьків. Це різні почуття. Йдеться про людину, яка стане для мене цілим світом, а я для неї — також. У цьому питанні мені не щастить, можливо, тому, що в мене до другої половини завищені вимоги? Але я хочу отримати те, що даю сама. Звичайно, ідеальних людей не буває. І якщо вже любиш, то треба сприймати чоловіка як цілісну особистість. Подруги радять: "Спробуй мати коханця". Але це не для мене. Я не вмію наполовину кохати або ненавидіти: я можу віддати все або не дати нічого...

ВІН ШУКАЄ ЇЇ

A14. Мені 33 роки, я середнього зросту, худорлявий. Живу з мамою в Чернігові. Раніше досить вдало займався приватним бізнесом, жив за кордоном, купив іномарку. Зараз у мене в житті нелегкий період: доля послала мені випробування. Вірю в те, що мені вистачить мужності та оптимізму подолати всі труднощі. Поки що у мене єдиний надійний друг — моя мама. Але настав час створити власну сім'ю. Для створення сім'ї познайомлюся з дівчиною або молодістю жінкою, серйозною, симпатичною, не схильною до повноти. Згоден на переїзд в інше місто або село. Роботи не боюся ніякої, головне, щоб було заради кого працювати і жити. Мрію покохати щир, чесну, порядну дівчину або жінку, яка не жадібна до грошей, не підступна, не зрадить у важку хвилину. Чернігів. Головопшамт, до запитання. Ніколайцю Миколі Миколайовичу.

A15. Мені 30 років, зріст 180 см, вага 80 кг. Кажуть, симпатичний. Не палю, маю почуття гумору, яке допомагає долати життєві труднощі. Для серйозних стосунків познайомлюся з жінкою до 30 років, яка не має шкідливих звичок і погодиться переїхати до мене. Хмельницька область, село Білогор'є, вулиця Богуна, 19. Червоному Дмитру.

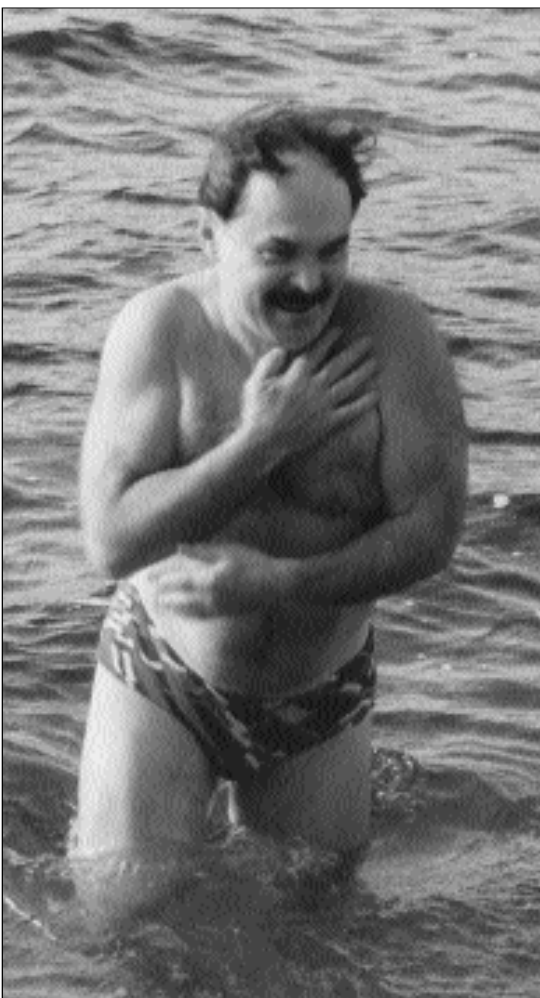
A16. Мені 42 роки, зріст 169 см. Самотній, у шлюбі не був, без шкідливих звичок. Для серйозних стосунків познайомлюся з жінкою. Згоден тільки на переїзд. 44810, Волинська область, Турійський район, селище міського типу Луків, до запитання Гаврилюку Святославу.

A17. За гороскопом я Тілець. Прожив на землі 40 років, і хоч трохи лисуватий, але оптимізму не втрачаю, а почуття гумору допомагає спокійно вирішувати життєві проблеми. Серйозно ставлюся до життя, вважаю себе вірною і чесною людиною і тому в жінках також ціную ці якості. Зріст 160 см, вага 62 кг, шатен, дехто вважає, що я симпатичний. Веду здорове життя, інтереси різнобічні. У шлюбі не був. 82400, місто Стрий, вулиця Вокзальна, 134/7.

«САМОТНІСТЬ

Отакі красуні тренуються у центрі здоров'я

Отакі козаки гартуються у центрі здоров'я

УСМІШКА

Жінка скаржиться подрузі: — Коли я виходила заміж, мій чоловік був старший від мене на десять років.

— А тепер?

— Тепер ця різниця збільшилася: зараз він старший від мене років на 30–35. Шукатиму коханця!

ДЕ ЗНАЙТИ ДРУЗІВ

На лівому березі Дніпра, у Гідропарку, навпроти Лаврської дзвіниці, ставши в коло, роблять вправи близько 30 чоловіків і жінок. Трава так і горнеться до їхніх босих ніг, а птахи на деревах підбадьорюють співом.

— Спину тримаймо рівненько! — нагадує спортивний інструктор, красива білява жінка, чимось схожа на слов'янських княгинь, величавих, мудрих і загадкових. — А тепер уявіть, що ви — квіти і хочете торкнутися сонця! — й фізкультурники, наче квіти, тягнуться в небо руками-пелюстками.

Коли заняття скінчилося, розмовляємо із симпатичною фізкультурницею **Марією Грицай**.

— Ви побачили заняття центру здоров'я, — каже пані Марія. — Його також називають валеоцентром імені професора Бобришева. Центр розташований на першому поверсі пункту прокату якраз навпроти Лаврської дзвіниці. Мабуть, це символічна деталь: сам Бог допомагає добрим людям знайти до нас дорогу! Сподобалося вам наше заняття?

— **Так, пані Маріє! Я веду-чий сторінки "Самотнє серце", і тому мене цікавить передусім, чи можуть мої читачі, самотні інтелігентні люди, знайти у вашому клубі вірних друзів?**

— Безумовно! Ми не клуб знайомств, але цілком невимушено під час відвідин нашого центру люди знаходять друзів, а нерідко й коханих. Нам потрібні нові друзі, особливо чоловіки, тому що, на жаль, у нашому центрі, як і скрізь у суспільстві, жінок набагато більше, ніж чоловіків.

— **Чи виникли завдяки вашому центру нові щасливі сім'ї?**

— Так. Пригадую цікавий випадок. Кілька років тому приїхав у Київ з Канади літній чоловік Михайло Ю., українець за походженням, який понад 50 років прожив у Едмонтоні. Приїхав на Батьківщину помирати, тому що лікарі поставили йому страшний діагноз — рак. Знайомі порадили Михайлові записатися в наш центр. Почав він дуже старан-

но тренуватися: робити вправи, купатися в Дніпрі, харчуватися за рекомендаціями лікарів, а серед відвідувачів нашого центру багато професійних медиків, є навіть кандидати медичних наук. І сталося чудо! Чи то вправи подіяли, чи дієта, чи цілюще повітря Гідропарку — через кілька місяців Михайло одужав! Інколи я навіть думаю: а може, то рідна земля зцілила його? Але найцікавіше ще попереду. Приглянулася Михайлові одна молодичка з нашого центру. Побралися вони, та й поїхали жити до Канади.

До розмови підключається керівник центру здоров'я **Раїса Яківна Зіолковська**.

— Головна мета нашого центру — зробити людей здоровими, щасливими, — каже вона. Здоров'я — це гармонія людини і Природи, людини і Всесвіту, людини і суспільства. Самотня людина не відчуває такої гармонії, тому що людина — це соціальна істота, і їй потрібні друзі, однодумці, потрібне розуміння, а також моральна підтримка. Тому самотність можна розглядати як соціальну хворобу, але ця хвороба лікується. І в нашому центрі здоров'я, де створено атмосферу взаєморозуміння, взаємної підтримки, самотні люди загартуються фізично і знайдуть справжніх друзів. Ось погляньте на цю пару! — Раїса Яківна киває на високого чоловіка, який пригощає родзинками жінку в окулярах. — Вони познайомилися в нашому центрі минулого року. Кілька тижнів придивлялися одне до одного, потім стали скрізь ходити удвох. А незабаром, як мені казали дівчата, покличуть нас на весілля. Отак лікується хвороба, яка називається "самотність"!

— **Якщо наші читачі хочуть записатися до вашого центру здоров'я, коли і куди їм їхати?**

— Щосуботи о 9-й ранку у нас відбуваються заняття. Треба їхати у метро до зупинки "Гідропарк". Від танцмайданчика веде стежка з табличкою "Валеоцентр" якраз до пункту прокату, де розташований наш центр.

ЦІКАВИНКИ З УСЬОГО СВІТУ

Самотній американець хоче одружитися, самотній українець — лише познайомитись...

Психологи та соціологи, дослідивши шлюбні оголошення американців та українців, дійшли висновку: самотні американці хочуть одружитися, мати сім'ю, а самотні українці, в основному, шукають жінку для приємного спілку-

вання. В Україні 80 відсотків шлюбних оголошень подають жінки, а в Америці навпаки, самотні чоловіки на 30 відсотків дають більше оголошень про знайомство, ніж жінки. Пояснюється це тим, що в Америці жінки більш матеріально незалежні від чоловіків, ніж в Україні, де нестабільна економічна ситуація негативно впливає на процеси створення сім'ї.

Олег ГУМЕНЮК
Фото автора

«ПЛАЧІ» ГАННИ СОЛОНИЧНОЇ

Неповторний голос солістки-вокалістки Ганни Солоничної став окрасою найпрестижніших концертних програм і таких фільмів як «Голод-33» режисера О. Янчука, «Нехай святиться ім'я твоє» (про творчий шлях О. Довженка, С. Параджанова та Д. Демуцького) — режисера Н. Акаймова, «Трилогія про Василя Стуса» — режисера С. Чернілевського, «Вбивство на стигійським болоті» режисера Н. Мотузко, «Вічне колесо» В. Домбровського та інших.

Співпраця з Київською кіностудією ім. Довженка та Одеською кіностудією, без перебільшення, увіковічнила голос вокалістки, основу репертуару якої складають старовинні українські народні пісні з Полісся, Буковини; власні солоспіви на слова Т. Г. Шевченка та Лесі Українки; українські романси, сучасні аранжування народних пісень, твори сучасних українських композиторів, а також українських та зарубіжних класиків.

Закінчивши диригентсько-хорове відділення Київського інституту культури, співачка стала однією з перлини, яку не могли не помітити у столиці. Відразу ж після здобуття вищої освіти вона була запрошена до співпраці з театром-студією «Оберіг» при Спілці композиторів України; Державним ансамблем солістів «Київська камерата», а також солісткою «Київконцерту».

Сьогодні Ганна Солонична — член Всеукраїнської музичної спілки, провідний спеціаліст Київської міської організації Національної Всеукраїнської музичної спілки. Співачка веде активну концертну діяльність, має фондові записи на українському радіо та на українському телебаченні, вийшов її перший аудіоальбом (аудіокасета), куди входять українські народні пісні, власні солоспіви, духовні пісні та українські романси.

Добре, що так сталося і так склалося у Ганнусі. Але в офіційних характеристиках не пишеться і не згадується про те, що є головною складовою неповторності людини і таланту. Навколо неї створюється якийсь особливий клімат, нібито німб чи якась енергетична оболонка відділяє цю жінку від реального, грубого артистичного півсвіту. І завжди при зустрічі чи розмовах з нею якось мимоволі стихається голос. Це є реакцією на її усмішку, якою вона супроводжує спілкування. Усмішка ця подібна до Джоконди, як і сама пані Ганна, — глибока, задумлива, джерельночиста у всіх проявах свого буття. Розповідає про себе завжди широко і, водночас, впевнено і твердо. Про те, хто вона і як відбулася і збулася у непростий час комерціалізації та раціоналізації мистецтва.

Цього разу вона була гостею редакції «Слово Просвіти», бо знає дорогу до Товариства просвітян, а свою діяльність по праву вважає просвітницькою.

— Пані Ганно, хто Ви і звідки? Як сталося, що сьогодні Ви є постаттю, яка може вважатися однією з найпомітніших у культурологічному середовищі України?

— Багато взяла від землі і від свого діда, який грав на всіх музичних інструментах і був відомим сільським скрипалем і дударем. Мама часто мені розповідала про нього, бо я заспівала ще зовсім маленькою і сусіди ще тоді казали: «Маріє, там твоя Ганнуса так співає, що чути на все село!» А народилася я на Івано-Франківщині в родині простої селянки Марії-Катерини, яка сама з матір'ю, моєю бабцею, виховувала мене і мого брата. Пісню я всотувала у свою свідомість як гумка. Завжди мала спрагу до пізнання нових і багато часу

присвятила пошукам нових, маловідомих автентичних пісень. Це було моїм хоббі, яке створило базу для подальшої професійної діяльності. Бо ще з дитинства я співала в хорі і була солісткою, перед вступом до Київського інституту культури (він тоді мав ще

такий статус) була солісткою Івано-Франківської філармонії, але зрозуміла, що отримати вищу освіту треба, бо вчитися завжди любила. Я так старанно вчилася в інституті, мене помітили і ще навчаючись, співаючи в хорі як солістка, я мала запрошення на дуже високі концерти і в столичному Палаці «Україна» і в Національній опері. Саме хор, на моє глибоке переконання, дає той практичний вокальний досвід і розвиває професійні хормейстерські здібності. Чуєш усі партії, їх живе звучання у всіх стадіях і вчишся мислити як хормейстер. Перший рік мого навчання і перебування в Києві мені було якось трохи незатишно і тяжко, але тільки перший рік, бо далі я дуже швидко адаптувалася у певному столичному середовищі завдяки своїй активній роботі та творчим успіхам. Можу навіть похвалитися тим, що мене помітили і я ще під час навчання працювала, тобто були часи, коли мала по сорок концертів на місяць. Зараз — усе інакше. Як то кажуть: «Зрідка, але влучно.» Нарікати гріх, бо мене запрошують до участі у кращих концертних програмах. Ось нещодавно співала на гала-концерті в Національній опері. Виконувала один з найвизначніших творів українського класичного солоспіву «Плавай, плавай, лебедонько» (сл. Т. Г. Шевченка) в оригінальному експериментальному варіанті, тобто у супроводі квінтету музикантів К. Стеценка, Б. Галасюка, Г. Нужа, С. Цюпка, Т. Столяра. А до того брала участь майже у всіх програмах, що були складовою концертів до 120-річчя від дня народження Кирила Стеценка.

— Як співачка Ви є чи не єдиною професійною «голосілиницею», тобто саме цей жанр народного солоспіву вирізняє Вас з-поміж «вокалісток-народниць». Але у вашому репертуарі є твори різножанрові, хоча ваш стиль — неповторний. Цікаво, що з естради є Вам близьким і чому?

— Дійсно, мене часто ідентифікують з репертуаром, що має термін «голосіння», але такий репертуар не може бути основним. Хоча от що цікаво, його слухають з інтересом не лише старі чи професіонали. Часто після

ГІСТЬ РЕДАКЦІЇ

концертів, коли я виконую автентичну, до мене підходять зовсім молоді люди і захоплено розпитують про пісні, які я виконую, і розповідають, що отримали насолоду. Дехто стає моїм прихильником назавжди і приходять на концерти, де я співаю, щоб послухати саме мене. Приємно чути похвали, але я ніколи не мала роздумів стосовно репертуару. Я мала успіх на фестивалі «Червона рута», на «Пісенному вернісажі» стала лауреатом, а нині

покійний Борис Георгійович Шарварко запрошував мене до участі у найкращих і найпрестижніших концертах.

Нашу українську естраду я люблю. Хіба можна не визнати, що таких співачок як Ані Лорак, у світі одиниці. Людям для відпочинку потрібні Білоножки і Лілія Сандулеса, Іво Бобул, Раїса Кириченко чи ансамбль «Кобза». Не даремно ж їх люблять у селах та провінційних містечках. Люди сприймають пісню душою, інтуїтивно фільтруючи добре і

зле. Я по своїй мамі суджу. Вона проста жінка, що все життя тяжко працювала фізично, без чоловіка виховуючи двох дітей. Вона і город сапала, і суто чоловічу роботу змушена була робити, і для неї оперний спів не є чимось близьким і зрозумілим, хоча я її часто забираю до себе у Київ і навіть водила до опери. А цих співаків вона слухає з великим задоволенням.

— Ваші сценічні костюми різні, але є якісь особливі, які ви одягаєте як добра господиня на свято?

— Є такі. Це ті, що вишивала для мене моя мама. Один з них вона творила рік. Саме цей костюм є таким, як Ви кажете, для душі і особливих урочистостей. З мамою у мене особливі стосунки. Ми з нею за характерами нібито і протилежні, але одну доповнюємо і розуміємо. Вона живе моїми успіхами і найвища нагорода для неї, це коли всі сусіди повідомляють їй про те, що бачили мене по телевізору чи чули по радіо, або прочитали в газеті. Тоді моя мама розправляє плечі і плыве селом, мов молода лебедонька. Вона живе моїми турботами і радощами. Може, для того я і приходжу в редакцію на інтерв'ю та розповідаю про себе. Бо завжди, коли це роблю, то чомусь думаю, що про це дізнається моя матуся

Ці костюми — мамина пісня

Розмову вела